

Sentiment

Jan Wilhelm Schüssler - Kjetil Strandabø

Sentiment

BY
JAN & KJETIL

Innhold

	Forord	7
	Forfatterne av boken	9
KAPITTEL 1	Jans arv og kunstneriske forankring	12
KAPITTEL 2	Kjetils kunstneriske forankring...	20
KAPITTEL 3	Vår mentor	24
KAPITTEL 4	London	26
KAPITTEL 5	Det begynte med et skilt til Torsby...	32
KAPITTEL 6	Kulturparken Nor	38
KAPITTEL 7	Nor Gårdene	43
KAPITTEL 8	Godseieren	44
KAPITTEL 9	Nor – motstrømshuset	54
KAPITTEL 10	Interiørhistorisk utstilling Nor	64
KAPITTEL 11	Kulturhaven	90
KAPITTEL 12	Opptakten	92
KAPITTEL 13	Kulturvandalisme & krise	96
KAPITTEL 14	En redningsoperasjon tar form	99

A detailed still life painting serves as the background for the table of contents. It features a large, ornate white bowl with blue floral patterns, brimming with ripe red strawberries. Several small birds, possibly finches or sparrows, are depicted around the bowl: one is perched on the rim, another is in flight above, and a third is on the ground near the bottom left. The scene is set against a dark, textured background, with soft lighting highlighting the textures of the strawberries and the bowl's glaze.

KAPITTEL 15	“Ola dunk og bygdedyret”	103
KAPITTEL 16	Kartlegging og demontering	107
KAPITTEL 17	“Vedflytting med kranbil”	110
KAPITTEL 18	“Puslespill” tradisjon og teknikker	114
KAPITTEL 19	Oppvåkningen	121
KAPITTEL 20	En Kulturhave tar form	124
KAPITTEL 21	Flere bygninger til Kulturhaven	126
KAPITTEL 22	Eventyret	131
KAPITTEL 23	Tidligere prosjekter i vår regi 1989–2000	153
KAPITTEL 24	Fra Hemsedal til Oslo – og tilbake igjen	154
KAPITTEL 25	Nordstrand Terrasse 50 (Villa Heia), Oslo	156
KAPITTEL 26	Gml. Skredbergo Gård, Beito	162
KAPITTEL 27	Gamle Vinje gaard, Vinjestrand, Telemark	164
KAPITTEL 28	Når det ikke lykkes...	173
KAPITTEL 29	Sentimet	176
	Etterord	

Salskabinettet

Forord

LITT EVENTYR – LITT TEATER – LITT KUNST OG MYE HISTORIE

Denne boken forteller noen av historiene om bygningsmiljøer vi har engasjert oss i å redde de siste 25 årene. Samtlige bygninger har vi måttet kjøpe og restaurere for private midler og risiko.

Noen representerer bondemiljøer, andre elegante salonger, men alle forteller en viktig historie om liv og virke, hverdag og fest som til sammen utgjør det sammenvevede historiske vitnesbyrd som vi nå i Norge risikerer å miste mer og mer av.

Vi kan ikke alene redde alt, og mye har vi måttet gi opp også. Vi har måttet takke nei til invitasjoner om å bidra til å redde viktige historiske bygg og naturområder, rett og slett fordi vår kapasitet har vært helt sprengt.

Andre ganger har vi måttet innse at motstanden har vært for mektig – vi kan ikke få stoppet byggingen av en motorvei...

Men vi har allerede klart å stoppe bl.a. en næringspark i Holmestrand, en bussterminal mindre på

Kongsvinger – reddet Nor, en snuplass mindre – reddet Villa Heia i Oslo og en veiutvidelse som ble speilvendt – reddet Vinje Gård i Telemark.

Denne boken er en hyllest nettopp til den skjønnhet og historie det har lyktes å redde og videreføre inn i en ny tid...

Vi bevarer og gjenskaper historiske miljøer som et kunstnerisk uttrykk, hvor bygget – eksteriør, interiør og inventar sammen med hageanlegg, blomster, musikk og kulturopplevelser, utgjør en helhet som vi ønsker å oppsummere i ordet sentiment.

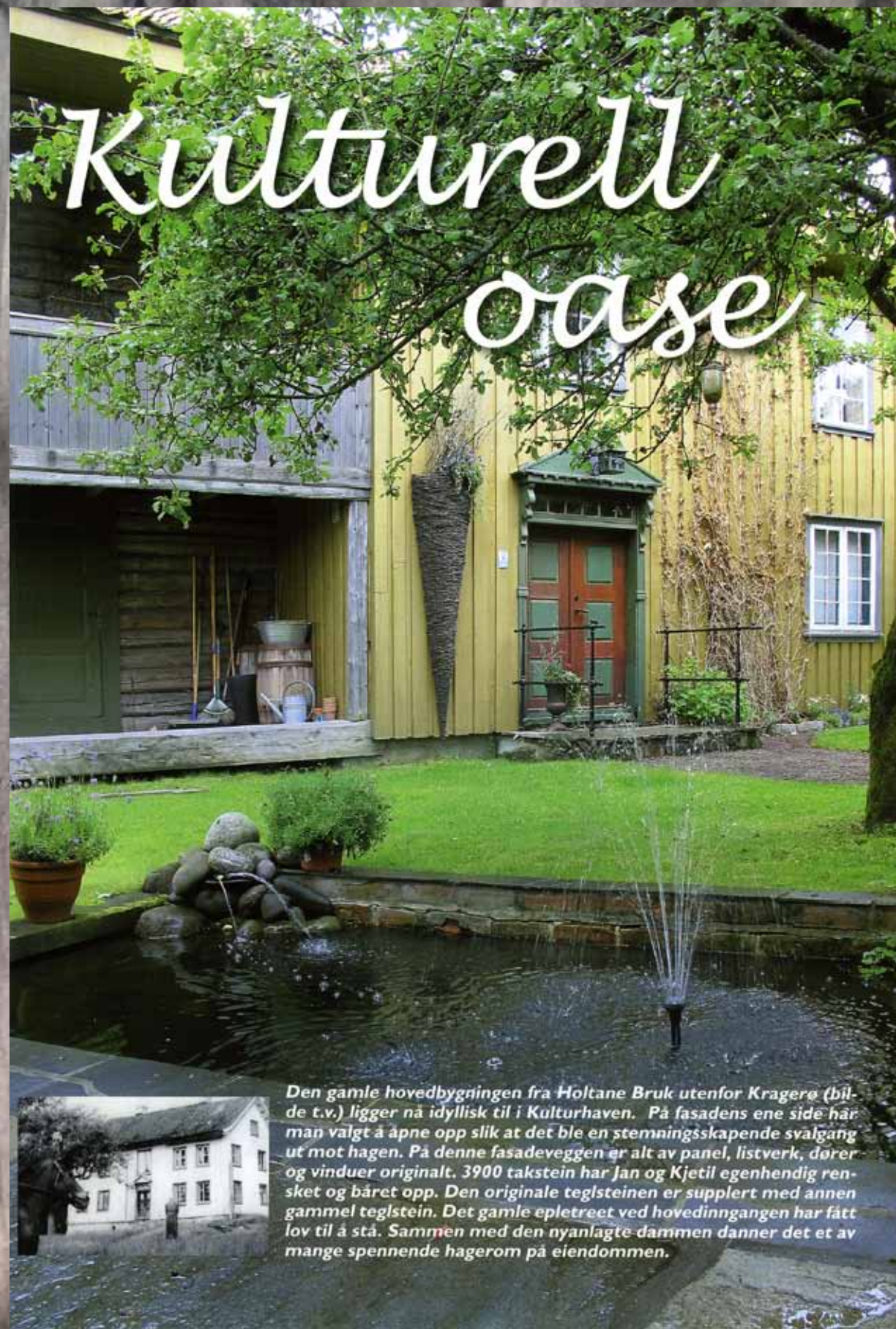
Det er sanselige uttrykk på flere nivåer som sammen utgjør det totalinntrykk vi som frikunstnere presenterer for våre lesere og gjester.

Dette er vår spesielle kunstneriske uttrykksform som gradvis har vokst frem som et resultat både av våre prosjekter og våre mange besøk ved historiske bygg, museer og parkanlegg både i England, Italia, Tyskland, Danmark og Sverige – kontrasten til Norge er slående – det er nesten flaut å være norsk – ikke fordi vi har mindre å presentere,

men for måten vi presenterer det vi har på. Boken forteller også om vår egen kunstneriske forankring og hva som har bidratt til å forme vår visjon.

At det koster å være “Kjerringa mot strømmen” i Norge har vi fått merke – vi har vært både skjelt ut, ledd ut, hengt ut, kastet ut – saksøkt og truet, men dette skjerper bare vår kampånd og styrker vår visshet om hvor viktig, det er å fortsette!

Vi har aldri mottatt en eneste krone i offentlig støtte, og har heller aldri mottatt noen utmerkelser, priser eller hedersbevisninger – men vi har bidratt til å glede mange, og til å vekke noen. Kanskje blir nettopp du den neste...

Den gamle hovedbygningen fra Holtane Bruk utenfor Kragere (bilde t.v.) ligger nå idyllisk til i Kulturhaven. På fasadens ene side har man valgt å åpne opp slik at det ble en stemningsskapende svalgang ut mot hagen. På denne fasadeveggen er alt av panel, listverk, dører og vinduer originalt. 3900 takstein har Jan og Kjetil egenhendig rensket og båret opp. Den originale teglsteinen er supplert med annen gammel teglstein. Det gamle epletreet ved hovedinngangen har fått lov til å stå. Sammen med den nyanlagte dammen danner det et av mange spennende hagerom på eiendommen.

Fra Gamle hus og Hager 2010, foto Kari-Marte Frøyset.

Forfatterne av denne boken er:

JAN WILHELM SCHÜSSLER

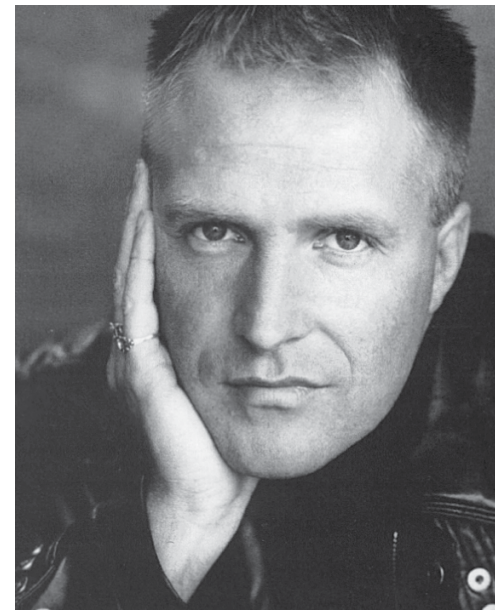
Jan er primus motor og prosjektleder for alle Kulturhaven og Stiftelsen Nors aktiviteter.

Jan startet sin karriere som barneskuespiller i film og på fjernsyn allerede på 70-tallet. Men ble først riks-kjent på 80-tallet som Norges første internasjonale toppmodell på herresiden med base i byer som London, Paris og LA, hvor han preget motemagasiner, reklamefilmer og catwalks for noen av verdens fremste designere og mediehus. Jans selvbiografi fra denne tiden har blitt tilrettelagt for film i samarbeide med United Media i London. Men du kjenner sikkert også Jan som programleder for sine mange TV og radio serier på 90-tallet, men også som “trendekspert” fra så vel NRK, TVN, TV4, TV2 og Radio P4.

Jan har også de siste 28 årene produsert et utall konserter, turnéer, show og TV-programmer, og har også vært arrangør av motebransjens store prisutdelingsgala “Oslo Fashion Awards” fra 1992 – 2013.

Sentiment er Jans tredje bok, han skrev i 1995 også boken “Kunsten å kle seg” og “Kulturhaven” i 2006.

De siste 15 årene har han også bygget opp sitt eget teater-produksjonsselskap i London. Han har hentet over flere Engelske teaterproduksjoner og artister til Norge. Jan’s virksomheter er ansvarlig for et 20-talls historiske bygninger både i og utenfor Norge. Men Nor stiller i en særklasse, fordi det er Jans oldefar som både har tegnet og bygget praktbygningen som stiftelsen så pietetisk har restaurert de siste årene.

KJETIL STRANDABØ

Kjetil er frikunstner og bygningsvernsaktivist.

Han er utdannet blomsterkunstner og designer i England, med lang fartstid både som dekoratør og sett-designer. Kjetil er ansvarlig for magien og krydderet som er noe av det mest særpregede ved totalopplevelsen både ved eiendommer og show, Nor er intet unntak. Han er også ansvarlig for all tilrettelegging og styling ved de mange interiørfotograferingene, samt ved konserter og selskapeligheter.

Til daglig er Kjetil prosjektleder for selskapenes øvrige konserter og show i Norge.

Kjetil er også daglig leder i Stiftelsen Nor.

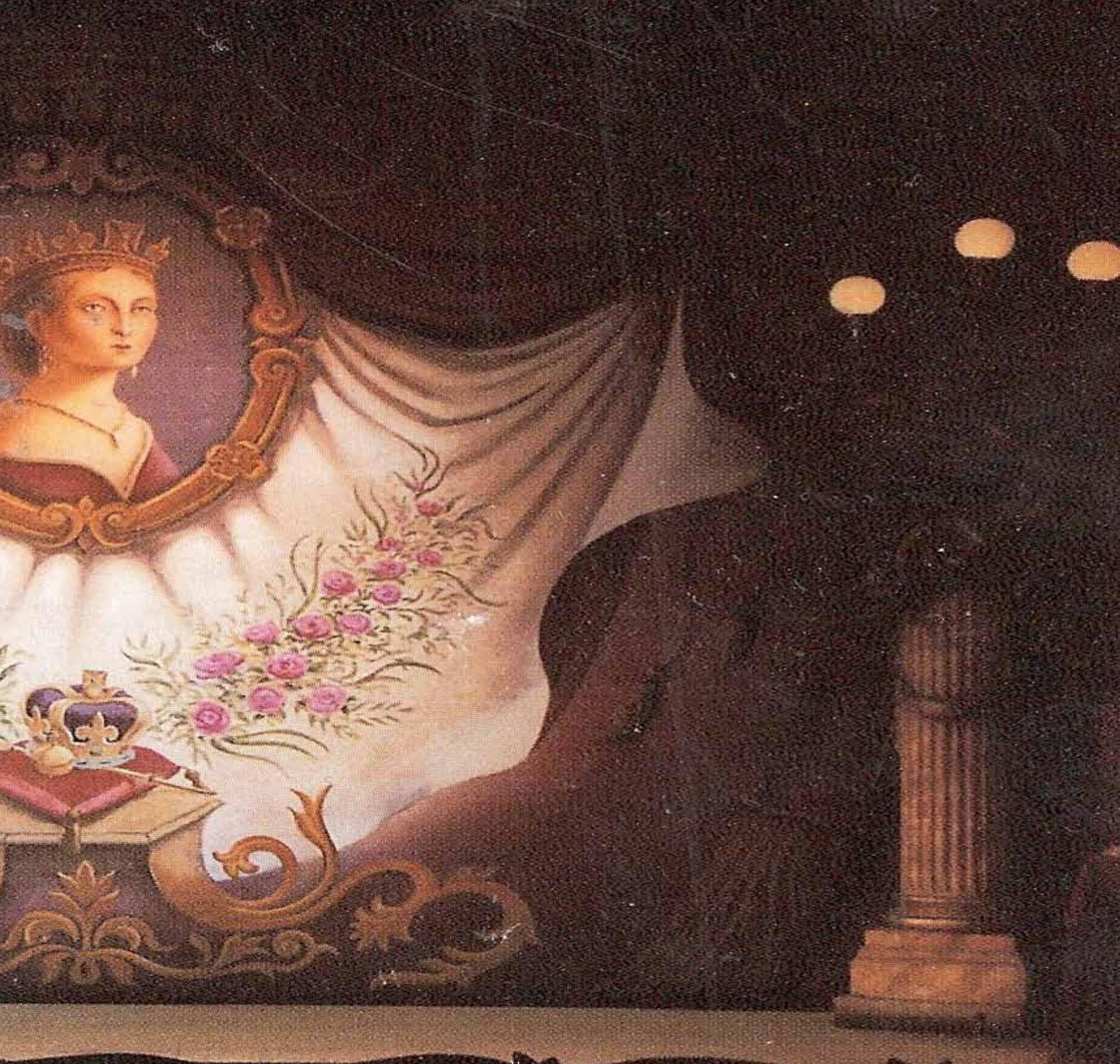

Bygningsvernerens hjertesukk...

Du kjemper en kamp – mot strømmen, mot normalt
For det du brenner for – det ditt indre driver deg til...
For historien, for skjønnheten, for kunnskapen og for tiden...
Tiden i livet
Tidene som svant hen, tidene som kommer
Begge er forrådt uten arven...

Jan Wilhelm Schüssler
– april 2013

SCHÜSSLER SLEKTEN HAR ALLTID HATT TRADISJONER FOR STORE SELSKAPELIGHETER
– SOM HER FRA DAGMAR MJØENS BRYLLUP I CA 1894 – PÅ FOTOET
SYNES BÅDE BJØRNSTJERNE BJØRNSON OG
STAMFAR SCHÜSSLER – BRUDENS FAR.

Scènes de Bal

Festbordet fra min bestefars 80-års dag i 1970.

Arkitekt og byggmester J. H. G. Schüssler.

Günther, Eilert og Ragnvald Schüssler ved sin fars bauta 1970.

Fans arv og kunstneriske forankring

Min oldefar, Johan Heinrich Günther Schüssler var arkitekt, byggmester og storentreprenør. Han kom fra Tyskland til Norge i 1854, og var en av de viktige arkitekter som bidro til å bringe den tidlige sveitserstil til Norge.

Han tegnet og bygget en stor mengde jernbanestasjoner, kirker, skoler, bryggerier, verksbygninger samt sagbruk og mølle. Men det er hans mange praktfulle herregårder for datidens samfunnselite jeg har latt meg fasinere mest av.

Jeg vokste opp i et miljø hvor flere av hans 17 barn fremdeles var i live, og kunne fortelle historier om hans samtid, liv og virke.

Turene til mange av hans praktbygg som frem-

deles står, kirker som fyller 100 år, gjenoppføring-
en av Sørumsand Stasjon etc. ble mange for unge Schüssler.

Bildet ovenfor viser et slikt besøk på Kongsvinger sommeren 1970.

Mine besteforeldre bodde i en stor gammel hovedbygning på en vakker gård ute på landet.

På 60 tallet kjørte min far og jeg mang en tur med ved og varer til de gamle i det store mystiske huset...

Jeg kan huske de hyggelige juleselskapene og min bestefars 80-års dag i 1970, hvor de gamle vakre stuene var fylt med duften av nydelig mat, vakre blomster og hvor bordene var dekket med de fineste duker og det beste porselen og krystall.

Høytidsstemte trådte de festkleddede familie-medlemmene over de høye terskler og inn i de

pyntede rommene med de brede tregulv, for å ta bordets gleder fatt.

Dette var også tiden for de store taler og gode historier. De beskrev en tid som for oss i våre dager kun er fjern, faktabasert historie.

Jeg anser meg som meget privilegert som fikk oppleve dette.

Mange av disse menneskene var født på 1880 og 90 tallet, og utover på 1970 tallet, døde de i rask rekkefølge.

Den siste var min oldefars yngste datter, Signe, som døde i 1989 – 97 år og krystallklar til de siste.

Den gamle elegante damen – som hadde vokst opp i et vakkert og privilegert hjem hvor Bjørnstjerne Bjørnson var hyppig gjest, og som hadde bodd i London før første verdenskrig og levde som

Grønolen Fjellgaard i
Beito, Valdres.

Nor Herregaard
anno 1858.

overklasse dame i USA på 1920 tallet – gjorde et uutslettelig inntrykk på meg – et inntrykk som jeg kanskje først i de senere årene har blitt fullt bevisst.

På morssiden kom slekten fra bygda Beito i Valdres, hvor mine oldeforeldre var aktivt engasjert innen folkedans og musikkmiljøet med hardingfela som hovedinstrument.

Min mormor var født i 1905, og vokste opp på gården Grønolen i Beito, hvor hun hver sommer blant annet var hesjejente – en bakgrunn hun var meget stolt av.

Denne stoltheten og fortellergleden ga meg en rik innsikt i liv og kår i denne fjellbygda i tidligere tider.

Dette har nok bidratt sterkt til å styrke min interesse for og forståelse av vår bygdekulturelle arv, og ikke minst de gamle tømmerhusenes status som nasjonale kultursymbol.

Mange har gjennom årene spurt hvor min inspirasjon og drivkraft for bygningsvern kommer fra, og jeg har bestandig svart at jeg anser det som et “kall” å bidra til å bevare en så stor del av vår kulturarv som mulig.

Ikke bare fordi jeg anser disse praktfulle bygningene som kunstverk i seg selv, men også fordi samfunnsutviklingen i Norge de siste årene har behandlet vår nasjonale, historiske arv så respektløst.

Jeg anser det rett og slett som min plikt å forsøke å bevare og å formidle så mye kunnskap som mulig om dette viktige tema.

Dette gjelder spesielt i et land som Norge hvor kommersialismen og kunnskapsløsheten har ført til at vi river flere historiske bygg enn noe annet land i den vestlige verden.

Det er en nedslående og deprimerende utvikling i Norge.

Selv garvede bygningsvernere melder seg nå ut av den maktesløse fortidsminneforeningen, fordi historiene om rivesaker man har tapt blir for mange.

Ikke engang museene er trygge lenger i velferdslandet Norge.

Hvem skal ivareta vår nasjonale kultur og bygningsarv om en generasjon eller to – med den utviklingen vi har i dag?

Hvilke historiske miljøer og verdier overlater vi til fremtidens generasjoner, i en “rasert” by som f.eks Oslo?

I denne nedslående utviklingen er det viktigere enn noen gang at vi bygningsvernere ikke gir opp, men står på barrikadene for det vi tror på!

Denne boken er vårt bidrag til denne kampen.

Boken er et resultat av all motstanden vi har opplevd underveis. Den økende motstanden har gjort at det – de siste årene har blitt nødvendig å finne svar på hvorfor denne kampen er så viktig for oss, for sterkere å kunne stå rustet til videre kamp.

Svaret ligger i barndommens inntrykk og opplevelser, formet av erfaringene gjennom alle verne- og byggesakene de siste 30 årene.

Kjetil og jeg har innsett at vi er både kunstnere og krigere som forsvarere og formidlere av historiens rett til å overleve.

FAGLIG INSPIRASJON

Det har vært min store yrkesmessige glede å få arbeide sammen med noen av verdens fremste

"The Face". Foto: Robert Erdman.

Utdrag av Jans mange modelloppdrag i inn og utland på 1980-tallet.

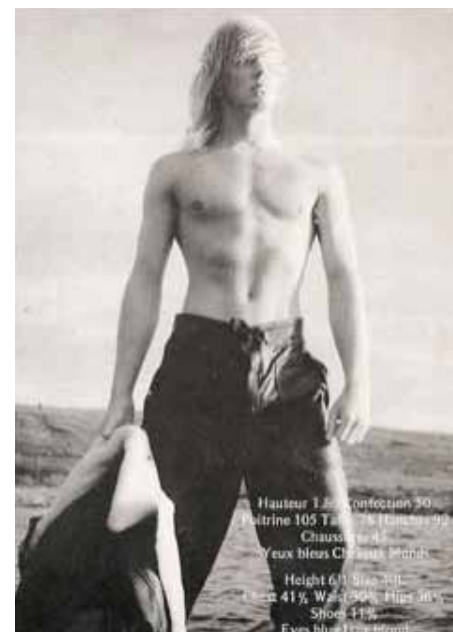
You Magasine i 1984.
Foto: Neil Kirk

Designers Guild
America 1985.

Pelsinform 1987.
Foto: VG

Tavernitikampanjen 1984.
Foto: Knut By

OFA 2001.

Vallhal 2005, hundreårs-
visningen.

OFA 20-års jubileum 2011.

DET HAR VÆRT MIN STORE YRKESMESSIGE GLEDE Å FÅ ARBEIDE SAMMEN MED NOEN AV VERDENS FREMSTE INTERNASJONALE STILIKONER

internasjonale stilikoner – som for eksempel Jean Paul Gaultier, Givenchy, Issey Miyake, Boy George etc. Samt noen av verdens fremste fotografer, med norske Knut Bry i spissen.

Mine privilegerte år som supermodell og ungdomsidol, sammen med alle mine teater og konsertproduksjoner, TV sendinger og ikke minst fashionshows gjennom mer enn 30 år, har formet og skjerpet min skarpe estetiske sans og kunstneriske uttrykk.

Som leder for Oslo Fashion Awards gjennom 22 år, har også fokuset på moderne norsk design stått sterkt, men med dette kommer også vår nasjonale arv sterkt inn.

Her har den norske bunad, drakt og sømhistorie, sammen med våre særnorske tekstilmønstre, vev og tovingsteknikker – vært viktige historiske perspektiver for meg å bidra til å videreformidle for et moderne publikum.

Dette var ikke minst viktig, da vi laget den offisielle norske 100 årvisningen i 2005, i samarbeid med Norge 2005 og Kulturdepartementet. Her presenterte vi den norske drakthistorien fra 1905 – 2005 i Valhall Arena, sammen med blant annet TV2.

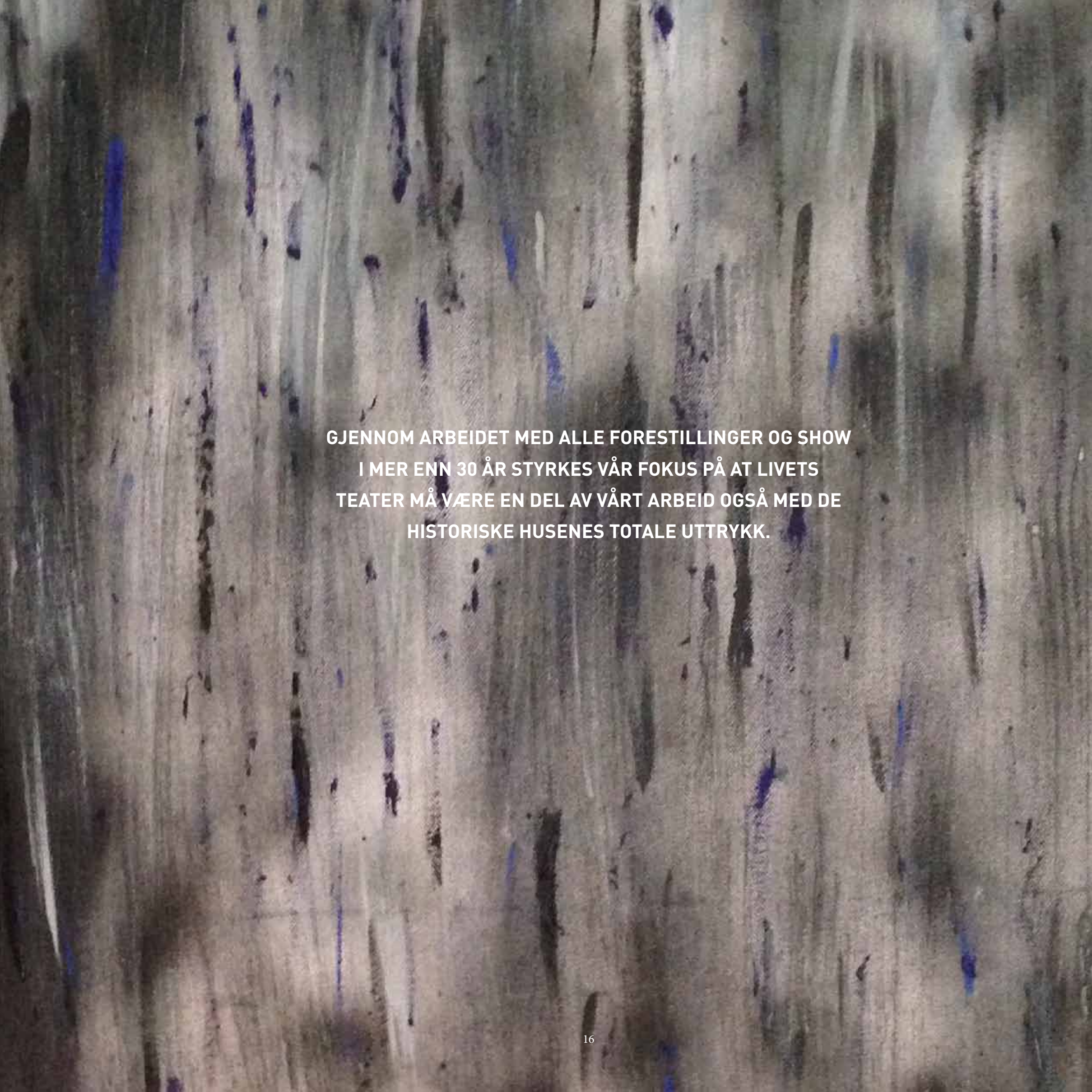
Vi kan ikke vite hvor vi er på vei – uten å ta med oss kunnskapen om hvor vi kommer fra...

Vi har vevet historiske fakta, fysiske bygnings-

miljøer og stilepoker sammen med kunstneriske uttrykk som sammen utgjør en symbiose som er vår tolkning av historien, for å oppnå det sanselige helhetsinntrykk som har blitt vårt varemerke.

Dette handler om sentimenter i mange former – noen av disse finner du sammen med vår livsfilosofi i denne boken.

Jan Wilhelm Schüssler

**GJENNOM ARBEIDET MED ALLE FORESTILLINGER OG SHOW
I MER ENN 30 ÅR STYRKES VÅR FOKUS PÅ AT LIVETS
TEATER MÅ VÆRE EN DEL AV VÅRT ARBEID OGSÅ MED DE
HISTORISKE HUSENES TOTALE UTTRYKK.**

Et lite utvalg av Jans produksjoner de siste 25 år:

ET LITE KNIPPE FOTOS OG PRESSEOPPSLAG RUNDT JANS KARRIÆRE OVER FLERE TIÅR. GJENNOM Å UTTALE SEG OM ALT FRA SAMFUNNSTRENDER TIL KJØNNNSROLLER GJENNOM TV SENDINGER OG PRESSEOPPSLAG OVER EN PERIODE PÅ 4 TIÅR SKJERPES OGSÅ BÅDE OBSERVASJONSEVNNEN, PERSPEKTIVET OG EGEN BEVISSTHET.

Fotos hentet fra TV-serier, show og filmer fra 1976-2008.

FRA FORSIDER til TV-ruten

Modelle og skuespillere som Schüssler, som er skuespiller og modell, er på TV-ruten. Her er en liste over de som er på TV-ruten.

Modelle og skuespillere som Schüssler, som er skuespiller og modell, er på TV-ruten. Her er en liste over de som er på TV-ruten.

JAN OG TINE: -NÅ SCHÜSSLEVI SAMMEN

Et du somer to her! Tine har vært modell, og hun har en egen skuespillerkarriere. Hun har vært modell, og hun har en egen skuespillerkarriere. Hun har vært modell, og hun har en egen skuespillerkarriere.

DU MÅ VÆR: BADE TOFF OG PEN!

Slik blir du modell!

Det løser for Jan

I studio for å spille inn plate i april. Rolle i amerikansk storfilm som spilles inn i mai og juni. Nå har skuespilleren begynt å rulle for Jan W. Schüssler, Oslo-gutt som har gjort Londoner av seg.

Jan W. Schüssler

Modelle, produsent og mannen bak boken "Kunsten å bli seg" står oss vel.

Jan W. Schüssler

VELG IKKE MITT YRKE

Hvis du kan la være!

Jan W. Schüssler

Showmannens lidenskap

Før var han toppmodell med oppdrag over hele verden. Nå har Jan W. Schüssler funnet sin oase - et steinest fra LIS i Holmestrand.

Når mote kommer på mote

"Bli Ny" med Trond Johnsen og Jan Schüssler på scenen

Motebransjens rampegutt

— Nei, jeg passer ikke inn. Det er min største styrke! erklærer Jan Schüssler — opprøreren i norsk motebransje.

Jan er modell i Paris

Gir ikke opp skuespilleren

Jan Schüssler modell i Hollywood

Fra jetsetliv i Paris til gamle tømmerhus på Østlandet

— Gode hus er arveskatt, og det vil jeg ta vare på, sier Jan. Restaurering er hans store lidenskap.

Priser norsk mote igjen

Jan Schüssler modell i Hollywood

ARABISK PRINS VILLE KJØPE MEG

Jan Schüssler i Paris for i vår tid

Motiv fra Strandabøen
i Storfjorden.

Kjetils kunstneriske forankring...

Som liten gutt da jeg gikk på barneskolen, og for så vidt sikkert lenge før dét, har jeg henvendt meg til å drømme meg bort når det er noe som jeg oppfatter som lite engasjerende eller kjedelig. Denne drømmekraften er jeg glad at jeg har beholdt inn i tenårene, og senere inn i voksenlivet.

Jeg mener selv at evnen til å drømme meg bort er kilden til mine kreative og estetiske side, samt engasjement og drivkraften for å redde gamle bygninger og gjenstander.

Jeg har alltid vært interessert i svunnen tid, og jeg tilbragte mye tid i min barndom til å snakke med “de gamle” i hvert fall de som hadde levd en god stund lenger enn meg.

Jeg er så heldig at jeg har fått lov å vokse opp i Jugendbyen Ålesund, og mang en gang har jeg vandret gatelangs i timesvis og beundret, spir, rosetter, praktfulle inngangsdører, mystisk ornamentikk etc. Svaneapoteket ved Brosundet var alltid et mål, og jeg husker jeg stod klint med nesetippen

inn i vindusrutene for å få et glimt av det praktfulle interiøret. Selv turde jeg ikke gå inn. Både bygningen og interiøret var nok ganske så overveldende på et ungt sinn.

Jeg er også så heldig at mine oldeforeldre bygget en av de kjente gardene i de Sunnmørske fjorder. Nemlig Strandabøen. Den ligger på solsiden i Storfjorden på inngangen til Hjørundfjorden, og regnes i dag som et kulturminne.

I den gamle apotekergården i Ålesund finnes i dag i Jugendmuséet.

Alnes fyr ligger på vestsiden av Godøya – ytterst mot storhavet. Her herjer natur kreftene – min favoritt er vinter-stormene...

ET KULTURMINNE, HVA MENER JEG MED DET?

Er det avgrensa til et minne om kultur i snever forstand, om kunst, musikk, litteratur, teater og språk. Eller er det også noe mer enn det?

Jeg mener at kultur er det en dyrker, det en skaper. Det er ikke bare det som en former foran pc eller mac, i et atelier, på en scene, i et kulturhus eller på en idrettsarena, for den saks skyld.

Kultur handler om det meste, om å arbeide, om å leve, om å bygge og bo, og der er jeg ved det som rører mitt hjerte mest. Å ta vare på vår felles kulturarv som jeg mener bygninger er. Selv små tømmerhus er like viktig å bevare for ettertiden, ikke bare større bygninger av historisk betydning som det ser ut som er det eneste prioriterte innen bygningsvern i Kongeriket Norge.

Kulturminner er det synlige som våre forfedre og formødre har etterlatt seg. Og da er det spesielt de bygninger som er reist som står igjen som bevis og monumenter på en svunnen tid.

Jeg er også klar over at tidene forandrer seg, og at behovene kanskje nå er annerledes, og at bruken av bygningene endrer seg, kanskje faller bort. Men

det skal vel ikke rettferdiggjøre den riveiver vi nå opplever.

Det virker på meg som at det meste nå anses som uhensiktsmessig, og blir erstattet med stål og glass? Hvilket iskaldt samfunn er vi i ferd med å skape?

Da er jeg tilbake i min drømmeverden om svunne tider. Jeg har sammen med min gode venn og partner gjort det til en livsstil og levesett å ivareta det som vi makter av gamle hus, gjenstander, minner...

Vi opplever jo selvsagt at mange sender oss rare blikk, og kommer med spydige bemerkninger. Men det tror jeg vel så ofte kommer av at en ikke vet hva en har gått glipp av gjennom all denne nedrivingen og forvitringen av vår felles kulturarv.

Like ofte opplever vi at vi berører mennesker med det vi har utrettet innen bygningsvern, og ivaretagelse av gjenstander og bygningsmiljøer.

Den følelsen man får ved å tre inn i et gammelt bygningsmiljø, det være seg Kulturhaven, Nor Herregaard etc som vi er ansvarlige for er blandt det som jeg vil beskrive som sentimententer...

Det er ikke alt som en kan måle i kroner og ører,

livskvalitet og lykke er blandt disse tingene.

Det har selvfølgelig vært et slit både fysisk, psykisk og ikke minst økonomisk å bruke det meste av sin fritid på å bevare gjenstander og bygninger.

Men hadde jeg kunne velge en gang til – så hadde jeg gjort det igjen!!

“FOR Å VITE HVOR MAN SKAL – SÅ MÅ MAN VITE HVOR MAN KOMMER FRA”

Jeg håper at du som nå sitter med boken vår foran deg vil ha glede av å få et glimt inn i en verden som Jan og jeg forsøker å bidra til å bevare, og også til å gjenskape. Dette er vårt lille bidrag til å gjøre verden til et bedre sted.

Jan Schuöder og Kjetil Strandabo er et aktivt par. De pendler mellom London og Kulturhaven i Vestfold. Begge er allsidige menn med mange ulike jern i ilden. De jobber som produsenter innen kunst og teater og har blant annet vært ansvarlige for Oslo Fashion Awards. Når paret er i Norge, bor og jobber de på sitt unike sted Kulturhaven. Eienheten består av flere små og store gamle hus som Jan og Kjetil har flyttet fra andre steder i landet, restaurert og satt opp igjen her. Hele året arrangerer de kulturkvelder av ulikt slag, fra innendørsstillinger i festsalen til utekonserter med naturlig anfi og utsikt over fjorden. Enkelte konserter er åpne, men de fleste arrangementene er i regi av private nettverk.

Presseklipp fra Kulturhaven.

Til slutt vil jeg sitere et lite utdrag av Herborg Kråkeviks takkebrev til oss etter innvielsen av Kulturparken Nor i 2010:

Kjære Kjetil og Jan

“Tenk, at de har klart å redde denne Perla... Eg vert så inspirert av menneske som dykk!!

Mennenske som klarer å gjøre noko vakkert i denne visne verda...”

Da er jeg tilbake til mine drømmer. Drømmen om at vi etter hvert er mange nok som drar i samme retning, og bidrar til å bevare vår felles kulturarv gjennom å ta med oss fortiden inn i fremtiden!

Velkommen som gjest inn i min og Jans verden.

Bygningskroppen på et såkalt midtgangshus er i to deler, og de to tømmerkassene ble bygget opp først på en støpt plate for å få "satt seg" i noen måneder. Den opprinnelige takkonstruksjonen kunne ikke reddes, men takstein og loftsvinduer er originale. Første etasje er i størst mulig grad bygget opp igjen som den var. Her er både vinduer, dører, panel, himlinger og gulv stort sett intakte. Likeledes er trapp, rekkverk, hovedinngang, fasadepanel og listverk originalt. 2. etasje er derimot bygd med tanke på nye kulturaktiviteter. Her oppe er rommene delvis åpnet for å gi plass til større arrangementer. Allikevel har etasjen sine originale dører, ovner, paneler, gulv, listverk og takdragere. Glassveggen i den sentrale hallen erstatter den mest skadede delen av bygget og blir et møte mellom ny og gammel tid. Den opprinnelige husmannsstua og den "nye" hovedbygningen har et mellombygg av glass for å synliggjøre to stilarter og tidsepoker.

Innredningen bærer preg av ønsket om et møte mellom forskjellige tider. En del originale skap og benker har blitt med huset på sin ferd til ny tilværelse. Den eldste delen (første etasje i det gamle Kragerø-huset) har kjøkken og dagligstue (prat- og vinstue) med originale interiører. Den opprinnelige prisestuen har grønn panel og myke lenestoler fra 20-årene som er trukket med skinn. Innenfor stuen ligger TV-rommet i husets egentlige kjøkken. Her inne står det moderne møbler i kontrast til de originale detaljene. På veggene henger det Knut Bry-bilder fra Jans

tidligere modellkarriere. Opp trappen i den store hallen med en over fem meter høy glassvegg og stålrekkverk, kommer man til de mer offisielle salene. Den store teatersalen med plass til 60 besøkende har rød håndtrykket silketapet fra London

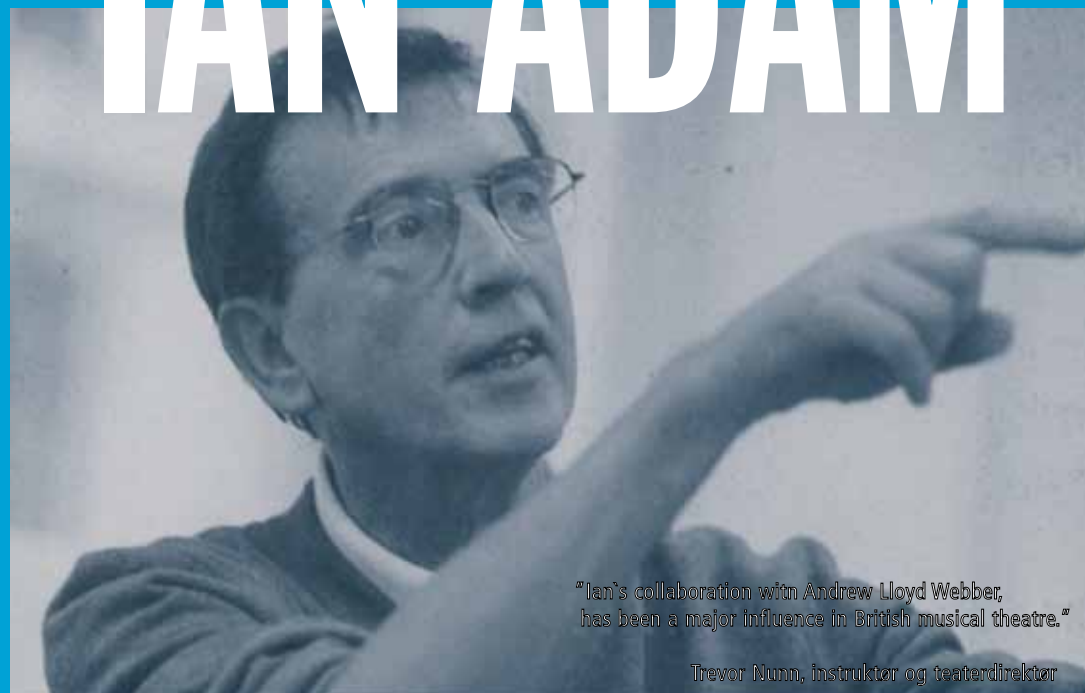

Kjetil fotografert ved Alnes fyr i 1995.

Jan & Kjetil med Ian Adams forann Betty Nansen teateret i København i forbindelse med Master Class i 1997.

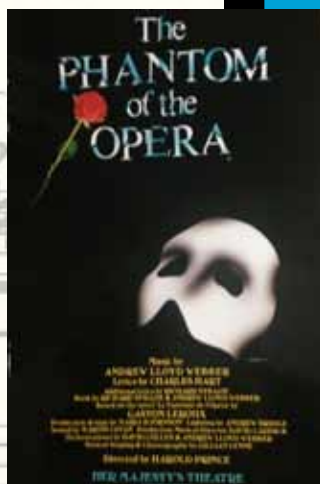
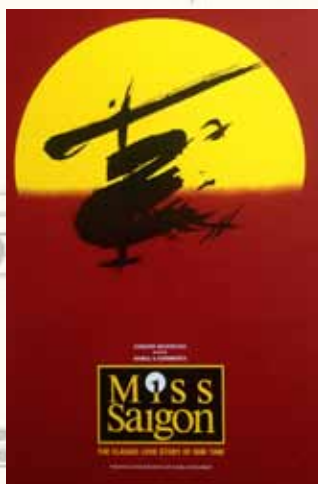
Jan W. Schüssler presenterer: IAN ADAM

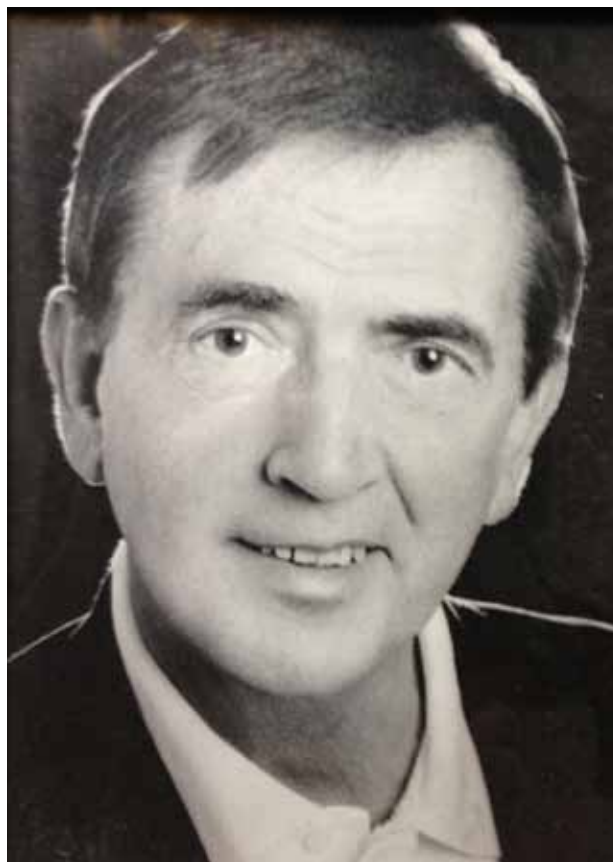
MasterClass 2002

17. Juni	–	Chat Noir teater, Oslo kl. 10.00 – 16.00
18. Juni	–	Chat Noir teater, Oslo kl. 10.00 – 16.00
19. Juni	–	Chat Noir teater, Oslo kl. 10.00 – 16.00
20. Juni	–	Kulturhaven, Vestfold kl. 10.00 – 16.00
20. Juni	–	Kulturhaven, Vestfold kl. 16.30 Elev Konsert

Ved Klaveret Sarah Travis
– Det rettes en spesiell takk til Tom Sterri

Ian Adam instuderte blandt annet disse legendariske musical suksessene både i London West End og på Broadway.

Vår mentor

Vår viktigste kunstneriske inspirator og eksentriske mentor gjennom årene, har vært Ian Adam, som dessverre døde i 2007.

Ian Adam var selv opprinnelig en kjent klassisk sanger med utdannelse fra ledende europeiske skoler, og senere som student hos Benjamin Britten. Men det var som sangpedagog han skulle gjøre kometkarriere.

Han innstuderte samtlige av Andrew Lloyd Webbers musicals gjennom hele 1970 og 80 tallet, og lærte både operafantomet Michael Crawford og Elaine Paige å synge. I tillegg til originalcast for Les Miserables, Miss Saigon etc, etc.

Adam ble gradvis ansett som den ledende sangguru i London West End.

Listen over store teater og Hollywood navn han arbeidet med inkluderer alt fra Boy George til Barbra Streisand.

Men han arbeidet også som taleinstruktør for bl.a. Margareth Thatcher, og medlemmer av den engelske kongefamilien.

Hans siste store filmproduksjon som “voice-coach”, var Sweeny Todd med Helena Bonham Carter og Jonny Depp fra 2007.

Men Ian Adam var også en av The Great Psycics of Britain, og omtales som sådan i boken av samme navn.

Ian Adam ble Jan’s sanglærer i London i 1984, etter hvert ble han også en nær venn og inspirasjonskilde. Han brakte meg inn i en verden av teaterkunst, historie og skjønnhet som var uovertruffen.

Hans vakre hjem i Knightsbridge i London var som en oase av kulturinntrykk og kunstneriske opplevelser blant et klientell som inkluderte noen av verdens største kunstnere.

Dette ble grensesprengende år som naturligvis har påvirket og forandret meg for alltid.

Utover 1990 tallet ble Ian Adam Norgesvenn, og hans besøk ble mange og hyppige. Han beundret vår historie, vår natur og kultur. Han tok også aktivt del i flere av våre bygningsprosjekter. Både i 2002 og 2003 arrangerte vi Masterclass med Ian Adam i samarbeid med Chat Noir Teater.

Flere av landets ledende sangere, og flere yngre talenter, fikk oppleve noen lærerike dager, først i teateret og senere i Kulturhaven.

Ian Adam hadde en egen evne til å å nå inn til de han arbeidet med, og på denne måten forandret han både liv og karrierer for alltid...

Uten Ian Adams magiske påvirkning, ville vårt liv og virke ha vært vesentlig fattigere i dag, ikke minst fordi han fikk oss til å tro at det “umulige” kan være mulig...

Vi ønsker derfor å dedikere denne boken til hans minne.

Kjetil & Jan

Jan Schüssler: -I London er alt mulig!

— London er en kjempetin by. Jeg har holdt til i Paris en stund, men den byen kan ikke måle seg med London. Her finnes noe for enhver smak.

PS!

Jan Schüssler (19) har siden oktober pendlet mellom Norge og London. Det meste av tiden har blitt tilbragt i verdensmetropolen hvor Jan er i ferd med å gjøre karriere på andre felter enn bare som fotomodell. Han skal spille inn film sammen med stjerner som Al Pacino, Donald Sutherland og Nastassia Kinski.

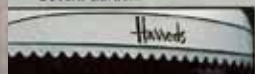
— En mulighet som svært få på min alder får, sier han.

Kryss og tvers

I løpet av tre kvart år har Jan farten på kryss og tvers av London i ulike gjørmål. I artistmiljøet er det viktig å bli sett ute på byen. Derfor har agenten tatt med det norske «fremtidshåpet» på de største sin-stedene.

Covent Garden.

Harrods

— Det er veldig billig her borte. Personlig kjøper jeg klærne mine på «second hand-butik-ker».

— Utsalgstedenes ser ikke ut som en vanlig norsk «skraphan-dels». Hvis det er norske ung-dommer som vil ha noe spesielt, kan de forsøke «sjappe» på «High Street», «Kensington», «Soho», og «Covent Garden».

— Utover dette finnes steder i alle prikklasser. Hvis noen har lyst til å se toppen på «utgiftstog-ten» kan de gå til «Harrods». Der har de alt. Men prisene er skyhøye. For noen år siden var det noen som ville teste sannhe-ten i deres løfte om å skaffe alt som penger kan kjøpe. De be-stilte en hyærod, levende elefant... og fikk det, fortalte Jan.

Har det meste

Litt uvirkelig kan det sikkert fortone seg, men Jan kan forsø-ke at London har det meste. Samme måneder som for kjøp av klær og elefanter, er det for spi-sestedenes. Fra den aller billigste kafe til den mest eksklusive re-staurant, kan enhver turist finne. At det ikke ser helt topp ut in-teriormessig, trenger ikke å bety at maten ikke er god.

I mange tilfeller serveres den nydeligste mat fra små og ofte litt slitte steder. Og prisen — den er meget lav.

For de med en stor pengebok kryr det av muligheter — både franske, indiske, kinesiske, ne-palske, italienske, tyske, og sveitsiske spisesteder.

— Hvis jeg skal anbefale noe utenom de tradisjonelle sever-dighetene, bør det bli østre by-del. Der lever folk i stor fastig-dom. Det er helt sjokkerende å oppleve en slik verden.

Utrygg

I Brexton er det enda verre, men dit vil jeg ikke anbefale noen å dra. Det er flere historier om

sjonelle, avansert garde-, kaba-ret-tester og musicals finnes over hele byen.

De som vil gå på diskotek har også et mylder å velge i. Det største og mest attraktive heter «Hippodromen». Der koster det fra tre til ni pund å komme inn — prisene varierer. I starten av uken koster det lite — i helgene mye å komme inn.

Hvis det er noen som etter å ha prøvd alt dette, har lyst til å gå på kino er mulighetene også mange. På mandagene er det «billigdag». To pund koster det. De øvrige dagene må man ut med både tre og fire, avslutter Jan.

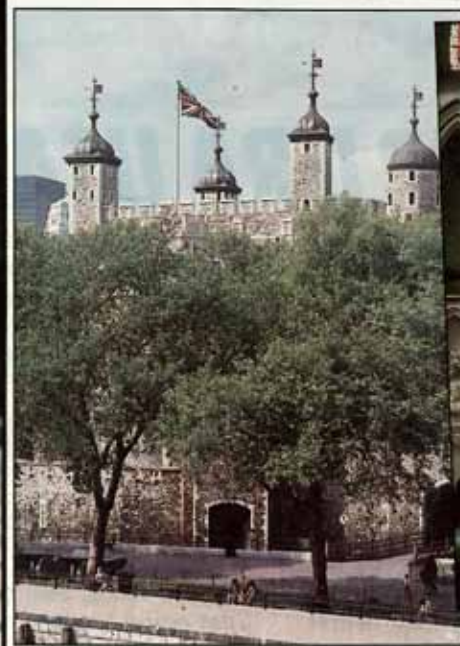

◀◀

BUCKINGHAM PALACE er dronning Elizabeths bolig. Bygningen inneholder også leilighete-ene til hennes tre sønner Char-les, Andrew, Edward, og datteren prinsesse Anne.

Prinsesse Diana kommer ofte til Buckingham Palace, og be-nyttjer da slottets svømmebas-seng.

Om sommeren og våren arran-geres de berømte te-selskapene i hagen bak slottet. Året rundt er det en strøm av turister som vil ta Buckingham Palace nærmere i skue.

▲▲

WESTMINSTER ABBEY er kirken hvor de fleste kongelige gifter seg. Men et unntak finnes i den britiske kongefamiliens

Den dagen ravnene flyr fra TO-WER OF LONDON, faller Det

som bor her fast, er vaktene — de såkalte «Beef-eaters»,

Impe- andre på 7 e ikke r of met i ndom nge b

WAG CLUB
LONDON 83/84

REGGAE, rock, ASS, REGGAE, indie, rock, dance

FACE

73 For every woman, every man

Available £1.95, New Zealand \$2.95, Australia \$3.95, Ireland £1.95, USA \$5.95

WE'VE GOT MORE FOR EVERYONE TO ENJOY!

LOVING

20th July 1982

Only 28p

PIN-UP DE BARGE

25

OF THEIR ALBUMS FOR CRUISES

LONG DISTANCE LOVER
KISS ME QUICK!
CARELESS LOVE
DAY OF RECKONING

På Royal Ascot med Lord John Day, 20. juni 2007.

Årets Kongelige Ascot invitasjon.

Hartwell House i Buckinghamshire har blitt et "home away from home" for oss.

London

Kunst, kultur, arkitektur, historie, trender og society...

Jeg sitter ved bassengkanten ved mitt hotell på Ventura – Hollywood, California. Jeg har ikke vært her på flere år, men er på besøk hos min eldste sønn Christian som skal bli filmregissør.

Det er "Oscaruke" i Hollywood, og vi er faktisk invitert på flere av de offisielle arrangementene – inntrykkene blir mange.

Livet er en forunderlig reise, for bare få måneder siden, hadde jeg ikke forventet å komme tilbake hit noen gang.

Jeg har nettopp spist frokost sammen med John James som spilte Jeff Colby i Dynastiet – han er her fordi hans datter har vunnet Top Model USA

"On the red carpet" i Hollywood februar 2013.

– to gamle 80-tallsgutter rundt et bord, og minnene strømmer på, både fra LA, Paris og London.

Mitt første møte med den engelske kultur og arkitektur skjedde i juli 1981 da jeg var på sommerskole i Bournemouth, og fikk besøke Oxford og London midt under bryllupet til Charles og Diana.

Londons vakre gater var smykket med blomster, bannere og kongelig pomp og prakt.

London gjorde et uutslettelig inntrykk – for meg var det følelsen av å komme hjem...

Under hele min oppvekst har jeg alltid vært opptatt av Hollywoods glamour fra 30-, 40-, og 50-tallet, men samtidig også den rike engelske historie, med Victoriatidens sofistikerte eleganse som favoritt.

Utover 80 tallet fikk jeg gleden av å bo lengre perioder både i Paris, London og Hollywood, og inntrykkene var mangefasetterte sanseinntrykk både av kunstnerisk, kulturell og historisk karakter som har formet min stilkunnskap og smak som en indre sanselighetsbase.

Noen ganger må vi også reise bort før vi riktig kan se hvor vi kommer fra – og for meg var det de norske fjord og fjell med laftede tømmerstokker som ble det eksotiske og urnorske opphav.

Men dette er lettest for den utenlandsfarende nordmann å se – og det må distanse og tid til før virkelig kjærlighet oppstår...

Det er noe med den urnorske, karrige og sparske arkitektur, interiør og historie som inngir respekt. Allikevel er nok den engelske inspirasjon den mest innflytelsesrike for mitt liv og virke – London er min by!

Et lite utdrag av de utallige teater og showproduksjoner vi enten har fått oppleve, eller vært involvert i, i London gjennom årene.

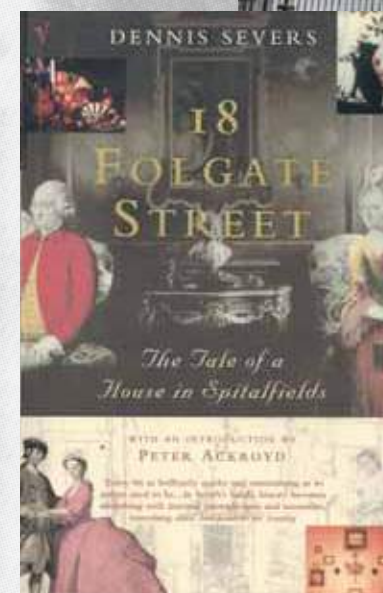
Interiør fra leiligheten i 202 Hoxton Street.

202 Hoxton Street.

14 Gloucester place.

Dennis Severs house i Spitalfields har vært en sterk inspirasjon for vårt kunstneriske fokus.

Etter 32 år med London som en sentral del av livet, føler jeg meg hjemme i den engelske arkitektur, historie og de mange vakre interiørmessige epokene.

Gradvis har jeg også lært mer om de sosiale og samfunnmessige forandringer og om de mennesker som påvirker samtiden, og produserte de vakre bygninger, interiører og parkanlegg som dominerer landskapet i dette historiekjære landet.

Her er man stolt av sin fortid, egenart og kulturarv, og har også klart å bevare og fornye det for en moderne tid.

Her har vi mye å lære i Norge!

Opp gjennom årene har besøkene blitt mange til historiske museer, herregårdsanlegg og dannede salonger i London.

Godt krydret av mitt liv rundt teater, mote og media, har den engelske kjølige eleganse i kombinasjon med det moderne Cool Britannia, utgjort en dynamisk helhet som har frydet sansene!

Godbitene er mange, men jeg vil trekke frem Dennis Severs house i 18 Folgate Street som helt

spesielt spennende – her trår du bokstavelig talt tilbake i tid – til Victoriatiden i Londons Spitalfields.

I dette lyset har min soleklare oppfatning om kombinasjons muligheter av gammelt og nytt vokst fram.

Hemmeligheten er å rendyrke dem begge – det gamle må få være autentisk, tidsepoketro og skjørt, mens det moderne element må få være kontrasteffekt – og gjerne dristig.

Men det er den platte blandingen verken/eller som dessverre ofte er resultatet i Norge.

Ett spennende unntak er Schibstedts hovedkontor i Oslo Sentrum hvor det gamle kaffebrenneriet har blitt hovedinngang – her står gammelt og nytt godt sammen – hver med sitt særpreg intakt.

Allerede på 80-tallet begynte jeg å interessere meg for det engelske eiendomsmarkedet.

Jeg kjøpte et par “end of lease” leiligheter som jeg restaurerte over noen få år.

Selveier er ikke vanlig i London, dette er ofte fordi

grunnen er – det vil si selve bakken er eid av for eksempel Kronen eller av en gammel engelsk adelslekt – for eksempel Lord Cadogan som eier store deler av Knightsbridge.

Man kjøper derfor en lease – 999 år eller 125 år er vanligst – når antall år synker – synker verdien – og når det kun er for eksempel 5 år igjen er prisen relativ lav.

Dette lærte meg mye om markedet og la grunnlaget for de leiligheter Kjetil og jeg kjøpte i 1999 – 2005 og 2007.

Arbeidet med disse har vært både lærerikt og spennende som supplement til vårt arbeid med historiske bygg i Norge.

1999 GLOUCESTER PLACE

Opprinnelig var de vakre terrasserte husene i Gloucester Place elegante hele Georgianske hjem med tjenestekvarterene i kjelleren, salonger på gateplan og 2. etg og soverom i 3. og 4. etasje.

Etter hvert var disse blitt delt opp i leiligheter,

Leiligheten i Soho etter tilbakeføring fra 80 tallets pastell og til vårt "1860 møter 2013", uttrykk.

Broadwick Street – på taket av Soho...

og vi overtok 3. etasje som opprinnelig hadde vært soverom og damesalong.

Etterkommerne til den opprinnelige familien hadde gradvis mistet kontrollen over bygget, og måtte selge seg ut etasje for etasje.

Vår leilighet hadde tilhørt den fasjonable Lady Ragland som på 40-tallet bl.a. hadde blitt kåret til Englands best kledde kvinne, men som på sine eldre dager hadde vært fattig og syk, og hadde overlevd på å selge smykker og antikviteter.

Vi overtok leiligheten møblert, og denne kvinnens liv stod stadig tydeligere for oss, nesten som en romanfigur, etter hvert som vi arbeidet oss gjennom dødsboet, sammen med hennes eneste etterkommer, en ugift, barnløs og alkoholisert kvinne som hadde vært den store amerikanske filmregissøren George Cukors privatsekretær i Hollywood i 20 år.

Hun hadde mistet alt, både jobb, penger og posisjon pga. av alkohol, og bodde igjen på pikeværelset på loftet over vår leilighet, og restene av sin families storhetstid.

Vi utviklet etter hvert et vennskapelig og nært forhold til denne gamle eksentriske damen, og fikk innblikk i en verden og i skjebner som var like glamorøse som de var tragiske.

Vi restaurerte leiligheten meget forsiktig og lot Lady Raglans portrett bli hengende på veggen...

2005 HOXTON STREET

Høsten 2004 ble vi invitert med av en venn for å se på restaureringen av en gammel pub fra 1850 i Hoxton på Londons østkant.

"The Unicorn" var en tradisjonsrik østkanthus i en vakker frittstående bygning med en unicorn statue på fasaden.

Nå skulle de to øverste etasjene bli moderne leiligheter.

Bygningens eksteriør var fredet.

Vi lot oss sjarmere, og kjøpte leiligheten som lå rett over puben The Unicorn.

Prosessen var meget tidkrevende, så vi konsentrerte oss derfor om innredningen av en moderne,

minimalistisk leilighet inne i en fredet fasade.

Det ferdige resultatet våren 2005 var stramt, minimalistisk og kult!

Vi hadde skapt en stil som for oss var helt ny – og lovordene var mange.

Dette var en spennende og lærerik tid.

Markedet i London i 2007 var sterkt, og vi bestemte oss for å selge for å reise videre til neste prosjekt.

Leiligheten ble besluttet solgt og kontraktsfestet til megler på en tirsdag, og var solgt med budrunde over takst, på torsdag, to dager senere!

Vi var forbløffet og startet straks jakten på neste objekt.

Det tok ikke mer enn ett par dager før en unik mulighet bød seg...

2007 – PÅ TAKET AV SOHO

I 1860 bygde Northern Line arbeiderboliger ved det beryktede stedet hvor Dr. John Snow få år tidligere hadde oppdaget at kilden til den voldsomme

The John Snow.

“Regn” maleri av Jan W. Schüssler.

“Dikt” fra veggtaflen på TSC.

Andrew Edmonds Literary Club & restaurant.

The Society Club.

koleraepidemien i Soho var vannbåren, og kom fra vannpumpen i Broadwick Street – ingen god reklame.

Arbeiderboligene ble oppført med utvendige jerntrapper og balkonger mot bakgården, og toppleilighetene med sine lave tak og store piper gir inntrykk av et “Mary Poppins” inspirert rekkehus på taket...

I 2007 var leiligheten ombygd og nedslitt, men en stor utfordring og en fornuftig, langsiktig investering.

Bygningens eksteriør ble totalrehabilitert i 2012, og gir nå et idyllisk og nyrestaurert inntrykk av det Victorianske miljøet.

Men det må ha vært alt annet enn idyllisk i 1860.

To barnefamilier på 30 kvm hver, i en uisolert takleilighet med utvendig trapp, og kun en åpen peis i hver leilighet og utedo i bakgården.

Etter hvert ble leilighetene slått sammen to og to slik at hver av de fire takleilighetene nå er ca. 60 kvm med balkong.

På 1980-tallet var peisene blitt gjenmurt, og gulvene teppebelagt.

De gamle pastellfargene med en eim av gammel skitt og matlukt var for ulekkert for ord.

Vi bestemte oss raskt for å rive nesten hele leiligheten innvendig på leting etter 1860...

Snart kom de gamle peisene, steinhellene, tregulvene og rominndelingen til syne.

Vi har valgt å la noen “features” forbli i 1860 stil, og så har vi kombinert dette med moderne fasiliteter som kontrast.

Vi gjeninnsatte også de gamle takvindueene i jern, men disse ble vi dessverre pålagt av gårdeieren å fjerne.

Allikevel har resultatet blitt et meget særpreget miljø hvor historie møter nåtid, og med tilgang til takterasse midt i det hektiske Soho i hjertet av London.

SOHO

Soho har gått fra å være slum og markedsgater via sin notoriske tid som “red light district” og frem til i dag hvor Soho både er filmindustriens hovedbase, men også adresse for noen av Londons mest

Lexington Street by night.

fasjonable hoteller, nattklubber og private residenser.

Soho har fått tilbake en del av sine små spesialforretninger med alt fra ost, vin, oljer, designerklær, gallerier og kunstsalonger til noen av Londons ultimate velværesentra mikset med bokcafeer, litterære klubber – antikviteter og homsebarer.

Men Soho er fremdeles et mylder av vintage og

Boy George 1983.

D.J. Tallulah 2008.

Jan Wilhelm Schüssler fotografert for The Face 1984.

Jean Paul Gaultier.

Neuschwanstein slott.

Kong Ludwig II av Bavaria.

Jan i kampanje for Japanese Airlines i 1985 "Rockeren møter the City Banker".

undergroundmiljøer hvor sanseintrykkene stimuleres på mange plan – i sannhet en fargerik landsby – midt i storbyen.

Kombinert med de privilegier vi opplever sammen med engelske venner for eksempel country weekends, Royal Ascot – private klubber – lukkede konserter og alternativt teater utgjør nå summen av disse miljøene, vårt faglige og kunstneriske inspirasjonsentrum.

Men London for meg er alltid forankret i 80-tallets eksplosive popkultur, hvor jeg selv opplevet å bli stilikon i subkulturene som i grenselandet mellom popindustrien – motebransjen og underground-klubbene var eksotiske og revolusjonerende og forandret den moderne popkulturen for alltid.

Ut av 70-tallets rock, glamorock og discobølge vokste nye miljøer frem hvor personer som Boy George og Steve Strange var toneangivende.

Jeg kom til London midt under denne banebrytende tiden, og ble en del av en verden hvor Boy George og George Michael ble venner av meg på

klubber som The Wag og Hippodrome – her var Nina Hagen og Sade markante skikkelser og ordet "dressing up" – fikk for meg en helt ny betydning.

I min tid som supermodell fikk jeg bl.a. oppleve å arbeide tett på designere som Jean Paul Gaultier og Issey Miyake i Paris og John Crancher i London – som "husmodell" ble kreasjonene sydd på og kreert etter min kropp – dette lærte meg mye om hvordan verdens fremste designere arbeider og hvor de henter sin inspirasjon fra.

Jeg lærte derfor tidlig å observere subkulturer på leting etter nye trender.

Både i Paris, London, New York og Los Angeles opplevet jeg å bli del av en liten, men privilegert krets av eksplosivt kreative individer som har bidratt til å forme og skjerpe min egen stilsikkerhet og kunstneriske forankring.

Mot slutten av 90-tallet ble Kjetil og jeg introdusert for en eksotisk fugl i Londons dampende klubblandskap – DJ Tallulah, eller Martyn Allam, var en av Boy Georges samtidige på 70-tallet, Elton

Johns favoritt DJ, og han hadde bl.a. bakgrunn som DJ fra selveste Studio 54 i New York.

Tallulah introduserte oss for en helt ny verden av private klubber – glamorøse parties og celebre gjester som på sett og vis oppdaterte oss på trendretninger og nye fenomener før de "nådde gaten".

Dette var uvurderlig viktig for vårt arbeid bl.a. med Oslo Fashion Awards, og DJ Tallulah var også i Oslo som musikkansvarlig for Oslo Fashion Awards fra 2001 – 2005.

Men Tallulah røpet også for oss sine egne inspirasjonskilder som for eksempel Kong Ludwig II av Bavaria – med kongens eksentrisme og hans vakre slott Neuschwanstein i spissen.

Siden har bl.a. våre besøk ved disse byggverkene vært viktig inspirasjon i vårt eget arbeid.

Dessverre døde Tallulah i 2008, men hans fargerike påvirkning på oss lever videre og utgjør en viktig del av hva London betyr for oss som inspirasjonskilde.

A photograph of a red building with a white window, framed by two large, moss-covered tree trunks. The tree trunks are in the foreground, showing detailed bark texture and patches of green moss. The building is in the background, partially obscured by the trees. The text "Genius Loci" is written in a white, cursive font across the middle of the image.

“Genius Loci”

◀ “Norra ögården” – slik vi fant den i 2009 – sterkt preget av 1960-, og 70-tallets camping liv. Vår utfordring har vært å bringe stedet tilbake til 1847...

Det eneste hus vi faktisk noen gang har revet var en ødelagt campinghytte fra 60-tallet. ▶

Det begynte med et skilt til Torsby...

I forbindelse med prosjektarbeide med Nor, ble turene til Kongsvinger mange i 2009. Under en av disse, følte vi en trang til å utforske områdene rundt, for bedre å kjenne lokalmiljøets geografi og historie.

Odals Værk og Skinnarbølslottet, sammen med festningen, øvrebyen og min oldefars mange praktbygg er arkitektoniske meget spennende og inspirerende bekjentskaper.

Men Finnskogen og finnekulturen var både ny og eksotisk for oss, både på den norske og den svenske siden av grensen.

Under flere av disse turene passerte vi et skilt med påskriften “Torsby”.

Ingen av oss hadde hørt dette navnet før, men vi følte at det hørtes svensk ut.

En dag bestemte vi oss for å finne ut hvor Torsby faktiske var – vi reiste dit.

Det er slående hvor mye bedre svensk kulturlandskap og bygninger er ivaretatt, enn tilfellet er i Norge. Kanskje er man mer bevisst og stolt sin nasjonale identitet.

Selv om Torsby ikke viste seg å være spesielt vakkert eller spennende, lot vi oss begeistre og forføre av kulturlandskapet.

Etter våre lange opphold i London, er vi engelsk arkitektur og egenart svært bevisst.

Sammen med Kjetil har jeg etter hvert også lært de danske historiske stilarter å kjenne, men den svenske landsbygda representerte noe nytt og spennende for oss. Vi var nyskjerrig på tilstandene i vårt naboland.

Det var så hyggelig å få se hvor bevaringsvibrige folk generelt var og stolte av sine mange godt bevarte bygningsmiljøer.

Det var under denne turen, vi første gang ble enige om at det ville være interessant å titte på eiendommer/bevaringsmuligheter etc. i Sverige. Bakgrunnen var rett og slett en viss slitasje i forhold til alle negative og skuffende erfaringer innen bygningsvernet i Norge.

Etter hvert ble turene til Sverige hyppigere, og vi begynte også å gå på visninger både i Torsby, Sunne, Arvika distriktet – før vi til slutt forelsket oss i Norra Ögården i Dalsland, den trengte sårt vår hjelp.

Norra Ögården er en liten husmannsplass fra 1847, hvor kun hovedbygningen er bevart.

En sjarmerende tømmerstue som forteller sin historie om livet under trange kår, i en svunnen tid...

Plassen ligger som navnet indikerer, øde til – langt til skogs, hvor stillheten er øredøvende. Her har vi funnet roen.

Vi har nå pietetisk fjernet 1960- og 70-tallet, og rendyrket den opprinnelige epoken, med unntak av det faktum at vi har lagt inn strøm.

Denne gården har nå blitt en tenke og skrivestue, omkranset av Kjetils gammeldagse blomster, staude og urtebed, og granskogens sus...

Store deler av Dalslands kulturlandskap er så urørt og autentisk, at du nesten har følelsen av å bevege deg i et stort museumsanlegg eller natur og kulturpark.

Det varmer to bygningsverneres hjerter å se et helhetlig kulturlandskap så godt bevart, men også i bruk, i full drift og velholdt.

Dette står i skarp kontrast til situasjonen i Norge hvor fraflytting og rivning, sammen med det stadig mer gjengrodde kulturlandskapet dessverre dominerer.

Våre erfaringer fra Sverige demonstrerer med all mulig tydelighet at det faktisk nytter både å bevare, men også å integrere historiens arv inn i den moderne tid. (Tenk om nordmenn også kunne lære seg dette!).

Norra Ögården etter restaurering.

Etter hvert kjøpte vi også en danskinspirert liten gård i Skåne – et såkalt “Skånelenga”, i bindingsverkstil, med en stor park rundt – dominert av majestetiske eiker og kastanjetrær.

Denne var svært nedslitt og truet av rivning, men vi har nå rensket og ryddet eiendommen for å sikre den, og har videresolgt denne for restaurering.

På denne måten har vi gitt bygningene en ny fremtid, samtidig som vi har lært litt mer om den svenske bygningstradisjonen.

Vi har også kjøpt en gammel metodist kirke i Dalsland, opprinnelig bygget i 1880 årene, senere flyttet og gjenoppført i 1905.

Denne restaurerer vi forsiktig med tanke på å etablere sommergalleriet “eccentricities” i bygningen.

Kirken ligger midt i et historisk verksmiljø som i dag domineres av unge kunstnere, og vil gi oss en helt konkret mulighet til å presentere både vår egen og andres kunstformer.

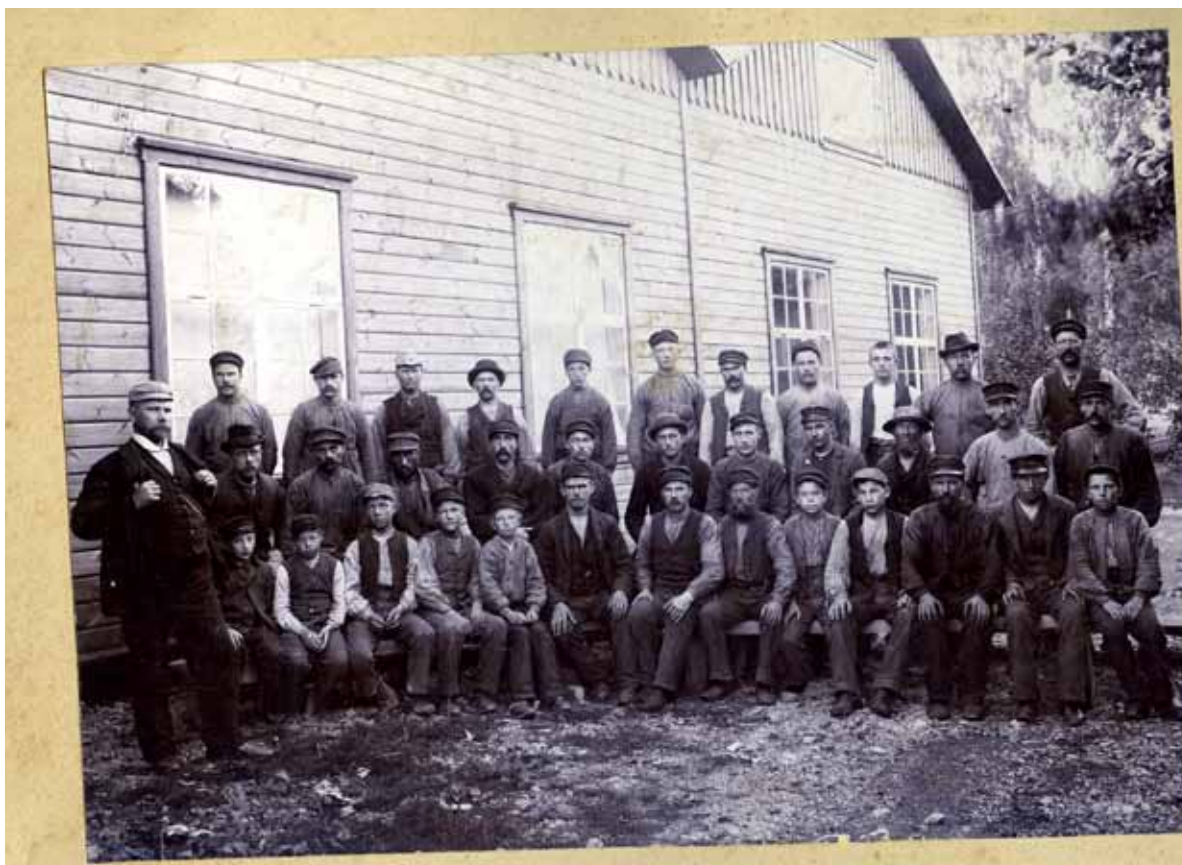
Dette markerer også starten på en ny epoke for oss, hvor vårt kreative virke vil stå mer sentralt.

Metodistkirken fotografert 1905.

Metodistkirken fotografert 2012 – før restaurering.

Verksarbeiderne som utgjorde den sentrale del av menigheten. Kirkebesøk på søndagen var obligatorisk.

Vi har innsett at vi ikke kan redde alt, og heller ikke kan beholde alt.

Livet er i stadig forandring, og består av epoker.

Livet med Kulturhaven ligger bak oss, og vi har derfor besluttet at eiendommen selges i 2013.

Livet med Kulturhaven gjennom 15 år har vært fylt av kamp – slit – eventyr – triumfer, av nederlag og magi.

Men eiendommen er for lengst ferdigstillet og fullført, den er beundret, filmet og fotografert.

Alle bygningene i Kulturhaven er reddet, og vi må gå videre langs livets landevei – for å kunne ta fatt på arbeidet med nye verneprosjekter.

**DU KAN LESE HISTORIEN OM
KULTURHAVEN FRA SIDE 88.**

Vår Skånelenga i Eslöv, Skåne.

*Nor, Noer, Nor Vestre,
og Lunderbye-Nor på Norsenga
- kjært barn har mange navn...*

*På brevkort og korrespondanse fra 1859-1902
er det konsekvent eiendomsnavnet Nor som benyttes.
Vi har derfor også valgt å benytte denne betegnelsen.*

Foto / Mona Nordøy.

NOR – en levende tidskapsel fra en svunnen tid... Foto ca 1910.

Fasadefoto Nor – 2013.

Kulturparken Nor

Kulturparken Nor består av Nor museum, Arneberg Stasjon og Sentimenthandleriet.

Eiendommen er privat, og har kun adgang for publikum ved annonserte konserter eller arrangementer.

Nor ble tegnet og bygget av arkitekt og byggmester Johan Heinrich Günther Schüssler i årene 1858-59 som hovedsete for Godseier Arne Lunderbye fra Eidskog.

Bygget er et meget godt bevart eksempel på tidlig sveitserstil i Norge, og var Schüsslers andre byggeprosjekt på Kongsvinger – det første var Rolighed i Øvrebyen, senere fulgte

enn rekke andre markante praktbygg i distriktet, bl.a. Overud, Gjøsegården, Nesteby,

Middelskolen, Mølla, Kongsvinger kurbad og Kongsvinger stasjon. Men mest kjent var Schüssler for sine kirker, stasjoner og storgårder.

Interiørene på Nor er nå pietistisk restaurert tilbake til original stand, og gir et sjeldent bilde av et norsk “herregårdsinteriør” med klar blanding av senempire og sveitserstil.

De historiske samlingene er utlånt av familien Schüssler. Du kan også oppleve vår permanente historiske utstilling – “Fra Noer Gods til Kulturparken Nor”.

Stedet har blitt et yndet fotoobjekt for både film, interiør og presseorganer.

Godsekspedisjonsbygningen fra Arneberg stasjon ble bygget av Schüssler i 1893, og flyttet hit i 1996 da Arneberg stasjon ble revet. Bygget utgjør nå en del av Schüssler museet i Schüsslersvei.

Nor presenterer både åpne og lukkede konsert og kultur arrangementer og Sentimenthandleriet er vårt senter for sanselige inntrykk.

Parkanlegget er under utvikling og ferdigstilles i løpet av de nærmeste årene.

Herrenes røkesalong

VI GJENGIR PÅ
DE NESTE SIDENE
UTDRAG AV
NORS HISTORISKE
UTSTILLING:

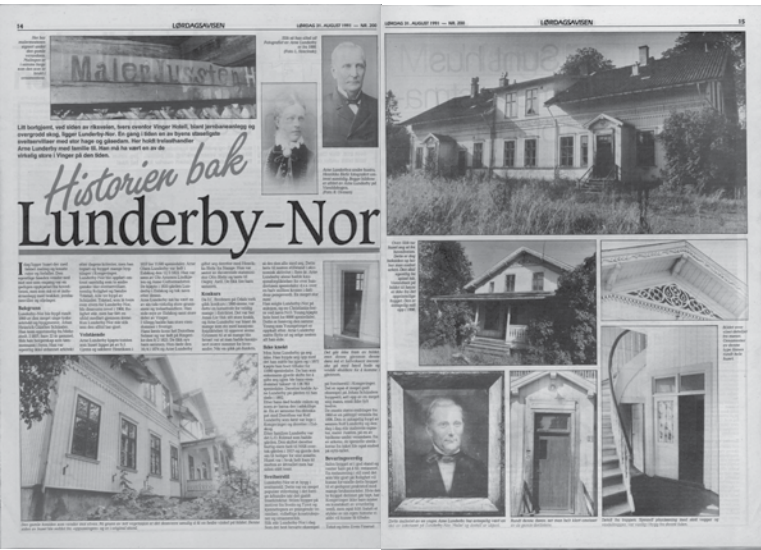

...FRA NOER GODS TIL KULTURPARKEN NOR...

▲ I alt 75 brevkort adressert til familien Lunderbye på Noer, gir et godt innblikk i dagliglivet. Her fortelles om alt fra trelastforretninger, gjester og reisende til fruens kjole og hattebestillinger fra hovedstaden. Her vises noen eksempler, disse er utlånt av Wenche Hervig – oldebarn av Henrikka og Arne O. Lunderbye.

► Faksimile av artiklene som Even Finsrud skrev på 1990 tallet. Det var hans arbeide med disse som førte til oppmerksomhet rundt rivesaken og kontakt med familien Schüssler og de øvrige verneinteressene som bidro til å bevare stedet.

Schüsslerstuen...

Sovesalong 2. etg

Nor Gårdene

Dramatikk som brann, krigshandlinger, oversvømmelser og konkurs, har aldri vært mangelvare på Norsenga.

Gården Nor ble tidlig delt, og fikk navnene Nor Østre og Nor Vestre. Det har vært drevet både gårdsdrift, skysstasjon, fergefart og tømmerlast her gjennom århundrene. Allerede i stiftsboken fra 1574, omtales handel og skifteforretninger ved Nor gårdene.

I 1644 ble begge Norgårdene nedbrent av svenske styrker og igjen den 19. april 1808 beordret kommandanten ved Kongsvinger festning all bebyggelse på Nor Vestre nedbrent, fordi bygningene lå i skuddlinjen under den store konflikten med svenskene i årene 1808 til 1809.

Senere måtte festningen betale erstatning og gården ble deretter delvis bygget opp igjen.

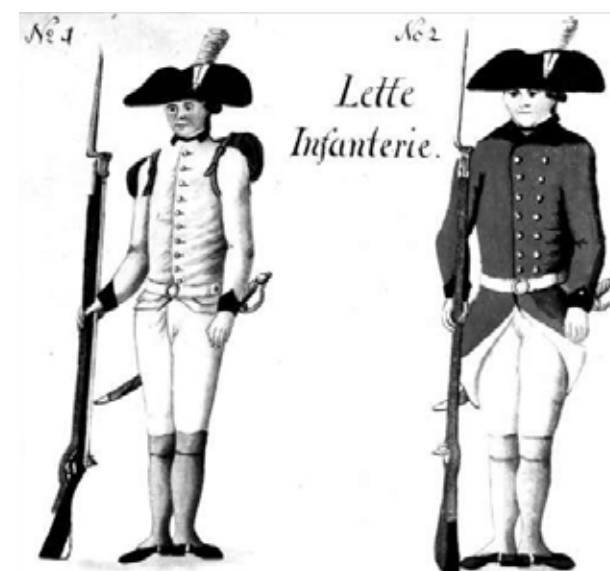
Eierskiftene har vært mange og hyppige, ikke minst grunnet den strategiske beliggenheten eiendommen har hatt gjennom mange ulike epoker. Blant tidligere eiere finner vi navn som Anker, Lowzow og senere den kjente oberstløytnant Andreas Samuel Krebs. Han forpaktet Nor Vestre en tid til det Ankerske Fideikomiss som allerede fra 1807 benyttet området som velteplass for tømmer fra sagene i distriktet. Både Thorvald Meyer og Lorentz Rynning har drevet sagbruk og høvleri ved dette strategiske sted hvor de store skoger

møter Norges største tømmerfløtningselv. Ved Nor gårdene var det også fergested med skysskaffer, gjestgiveri og ved området lå også den strategiske Nor Skanse og kirke.

På 1830 og 40- tallet var Nor Vestre eiet og drevet av den driftige Jørgen Schjølberg, men i 1857 solgte Schjølberg hele anlegget til S. J. Gjems og sakfører Henriksen for 8000 spesidaler. Året etter videresolgte disse Nor Vestre til skogbrukseier Arne Olsen Lunderby fra Eidskog, for 11500 spesidaler. Lunderbye hadde slått seg opp på skogdrift og trelast, og blitt en av distriktets mest velstående menn. Lunderbye hadde store planer for eiendommen, og allerede samme år ble distriktets nye tyske arkitekt og byggmester Johan Heinrich Günther Schüssler, kontraktfestet for å bygge det herskaps-hus Lunderbye ønsket seg som hovedsete for seg og sin familie. Schüssler hadde nettopp fullført byggingen av Rolighed på oppdrag fra Kjøpmann Rynning. Bygget skulle senere bli distriktslegeboli for Dr. Juel, far til Dagny Juel.

Lunderbye ønsket seg en lignende, men større hovedbygning.

I perioden 1858 til 1859 reiser praktbygget seg, sammen med et betydelig gårdsanlegg med driftsbygninger, stabbur, ishus og parkanlegg. Parken strekker seg helt ned til elven, med både lysthus, dukkestue og gåsedam. Ved ferdigstillingen av dette praktanlegget hadde Arne O. Lunderbye et repre-

sentativt hovedsete for sin omfattende skogsvirksomhet som strakte seg langt innover i Sverige. I korrespondansen fra disse årene både omtales og tiltales han derfor som Godseier Lunderbye på Noer. Noer er trolig en annen skriftsform for Nor, som betyr mindre elveos der en bielv renner ut i hovedelven. I dette tilfellet refererer stedsnavnet til den lille bielv mellom Vingersjøen og Glomma, som renner ut mellom Nor Skanse og de gamle Nor gårdene.

Godseieren

Godseier Arne O. Lunderbye.

Fru Henrikka Lunderbye
– født Blehr.

Arne Olsen Lunderbye ble født i 1822 i Eidskog, og giftet seg i 1849 med den 26 år gamle Dorothea Selmer fra Ringerike. Sammen fikk de i årene 1850 til 1865 de syv barna – Johan Oluf – Alf Christian – Herlof D’Vinker – Arna Dorothea – Carl Elias – Rolf Guttorm (dør 2 år gammel) – og i 1865 får de sitt siste barn Rolf Daniel.

“KONGSVINGER KRAKKET”

Men lykken skulle ikke vare, Arne O. Lunderbye ble virvlet inn i det såkalte “Kongsvinger krakket”, hvor flere av byens kondisjonerte herrer hadde kausjonert for hverandre i tråd med tidens store tro på fremtiden. Men 1860 årene ble langt hardere arbeidsår enn forventet, og når den ene røk, fulgte fort de andre etter, nærmest som en dominoeffekt – et resultat som ble katastrofalt for mange – deriblant Arne O. Lunderbye.

Jonas Lie omtaler dette krakket i romanene “Malstrøm” og “Et Samliv”. Som en kuriositet kan nevnes at både Byggmester Schüssler og Arne O. Lunderbye omtales i disse romaner av forfatteren som selv ble trukket inn og tapte store penger i dette krakket. Arne O. Lunderbye hadde kausjonert for John Collet Bredesen på Odals Værk, og

Lunderbye gikk derfor konkurs i 1867. Ved auksjonen ble anlegget solgt til grosserer N. O. Young fra Christiania. N. O. Young var sønn av Jørgen Young som Youngsløkka, senere best kjent som Youngstorget i Oslo er oppkalt etter.

Dr. Rolf Lunderbye med frue, troligt fotografert i salongen på Noer i 1890 årene. Foto utlånt av Kåre Lunderbye.

STATSMINISTERENS SØSTER

Men Lunderbye var en meget sterk og driftig herre, og allerede i 1873 klarer han å kjøpe tilbake store deler av eiendommen for 11.000 spesidaler. Han flytter tilbake til Noer. Men året etter dør hans kone Dorothea av en mystisk sykdom og han sitter igjen som enkemann i en alder av 52 år. I 1875 gjør han så skifte for å gifte seg igjen, og verdien av hans samlede eiendommer takseres da til 136.783 spesidaler – en meget anselig sum. Dette året gifter Arne O. Lunderbye seg med den 34 år gamle Henrikka Cathinka Blehr. Hun er søster til statsminister Otto Blehr og tante til Dagny Juel. Hun er en driftig og aktiv kvinne, og er utdannet i Sveits. Den nye fru godseier Lunderbye engasjerer seg aktivt i sin manns forretninger, er opptatt av kvinners rettigheter og driver en utvidet sportslig aktivitet. En av hennes favorittromaner er “Et Dukkehjem” av Henrik Ibsen. Fruen får sine hatter og kjoler levert fra hovedstaden, og er meget nøye med både hushold og utseende.

I perioden 1876 til 1880 får de 4 barn – Margit – Arne – Erling og Leif. 1870 og 80 årene er preget av fremgang og ny familielykke, men også dette får en brå slutt da Arne O. Lunderbye dør 15. mai 1892, 70 år gammel. Enkefru Henrikka blir boende på Noer i flere år, men i 1902 selger hun eiendom-

Hoved bygningen bak sitt "tornerosekratt". Fotografert i 1991 av Even Finsrud.

men til skomakermester L.O.Rollstad og flytter til Frognerveien 29 i Christiania, hvor hun levde av "sine midler" frem til sin død i 1926.

JERNBANEN KOMMER

Arne O. Lunderbyes sønn fra første ekteskap Rolf Daniel blir senere distriktslege i Eidskog. Etter hvert er verdiene gradvis stykket opp og tidene i kraftig omveltning. Da jernbanen kommer til Kongsvinger i 1862, er denne en betydelig livsnerve, men senere utvides linjenettet gjennom parkanlegget til Noer. Den strategiske beliggenheten gjør også at presset på arealene både fra Kongsvinger kommune, jernbanen og private interesser stadig spiser av godsets gamle arealer.

Eierskiftene er hyppige i takt med oppstykkingen av eiendommen.

I 1915 brenner driftsbygningene ned til grunnen, og Nor etterlates i en stadig vanskeligere situasjon.

I 1917 aksepteres et tilbud fra jernbanen om leie av selve gårdstunet og den resterende bygningsmassen, inkludert hovedbygningen.

I 1920 årene fraselges ytterligere arealer til næring og villabebyggelse og i 1919 bygger NSB om hoved-

bygningen til leiligheter for jernbanens ansatte. Jernbaneanlegget utvides etter hvert og hovedbygningen går gradvis igjennom flere sørgelige ombygginger, og ender til slutt som hybelhus og arbeiderbolig for NSB.

I 1986 er det nesten slutt, da er kun en kvinnelig beboer igjen i det "kummerlige" hybelhuset, og i 1988 blir det vedtatt riving etter ønske både fra NSB og Kongsvinger kommune.

Men den driftige arkitekt og lokalhistoriker Jørgen Motzfeldt protesterer og klarer å få rive-tillatelsen midlertidig trukket tilbake.

Den tidligere stasbygningen sover nå sin "tornerosesøvn", i det stadig mer tettvokste krattet. Blant stedets "løse fugler" byr bygningsvraket på midlertidig og gratis overnatting, blant glasskår, søppel og grafitti...

Men så i 1991 nærmer det seg igjen slutten, Kongsvinger kommune vedtar i samråd med NSB riving ved brannøvelse – tomtearealene skal benyttes til godsterminal for NSB...

Foto viser hoved bygningen under ombyggingen som NSB foretok i 1919.

Grafitti motiv fra hoved bygningens interiør i 1991.

KAMP OG REDNINGSOPERASJON

Rivevedtaket vekker sterke reaksjoner, og verneinteresserte begynner å snakke sammen – nå må noe gjøres!

Den unge lokalhistoriker og journalist Even Finsrud skriver en serie artikler om den gamle herregårdens arkitekt og historie, og kontakter med dette etterkommerne til arkitekt og byggmester Schüssler ved barnebarn Johan E. Schüssler. Finsrud vil ha kommentarer til rivingen. Dette resulterer raskt i at Byggmester Schüsslers Venneforening etableres som kamporgan for vern av bygget, Jan W. Schüssler holder et flammende protestinnlegg om historieløshet og kulturvandalisme for Kongsvingers kommunestyre – dette gjør inntrykk. Godt støttet av arkitekt Jørgen Motzfeldt, fungerende kultursjef Ulla Bjørnsjø, daværende styreleder ved Kongsvinger Museum Steinar Grobøl og LHL Kongsvinger ved May Sønsterud, klarer fam. Schüssler og Finsrud å stoppe rivevedtaket.

Bygget reddees og totalrehabiliteres i stedet.

Restaureringsprosessen fungerer både som arbeidsmarkedstiltak og opplæringsfasilitet innen gamle håndverksfag. Det produseres også et dokumentar program for TVN om prosessen. Etter

Hovedbygningen under restaurering i 1993.

I perioden 1992-1996 total rehabiliteres eiendommen, her løftes fasadearken opp til originalt nivå.

Hovedbygningen fotografert våren 1996 – åpning av stiftelsen Lunderbye Nor finner sted 7. juni 1996.

hvert som kostnadene øker trenger stiftelsen flere bidragsytere. Det blir derfor besluttet at stedet ikke bare skal være et kultursenter, men også et flerkulturelt senter med norskopplæring for Flyktningehjelpen. Flere rom i bygningens andre etasje gjøres derfor om til klasserom. Hovedbygningen skal også romme faste lokaler for LHL Kongsvinger, Frivillighetssentralen og arbeidet mot rusmisbruk. I tillegg til dette skal bygningens første etasje huse selskapslokaler i stiftelsens regi.

WENCHE MYHRE OG JAHN TEIGEN

Det mangfoldige kulturhuset åpner 7. juni 1996 etter en lang og komplisert restaureringsperiode. Arbeidet har også omfattet demontering, flytting og gjenoppføring av den rivningstruede godsekspedisjonsbygningen fra Arneberg Stasjon på eiendommen. Denne er også opprinnelig oppført av Byggmester Schüssler. Men til tross for velmente festtaler og gode intensjoner, er interessene for sprikende og Stiftelsen mangler en helhetlig, felles visjon. Allerede i 1999 går det nesten galt – stiftelsen står på konkursens rand.

Ildsjelen Even Finsrud varsler nok en gang familien Schüssler i Oslo og det gjennomføres et omfattende frivillig dugnadsarbeide med refinansiering, driftsomlegging, store utendørskonserter med blant

annet Wenche Myhre og Jahn Teigen samt både moteshow og florausstilling. Dette gir driften en etterlengtet ny giv – og senere gjør Irene Linnes som styreleder fra Kongsvinger kommune et tappert forsøk på å få stiftelsens økonomi og drift på rett vei. Men Kongsvinger kommune beslutter i 2001 å oppløse Stiftelsen Lunderbye Nor – til dels mot styrets ønske. Kongsvinger kommune overtar deretter hele eiendommen vederlagsfritt. Hovedbygningen går nok en gang en ublid skjebne i møte, og blir salderingspost for kommunale innsparinger og festlokale for nær sagt hva som helst – alt fra russekro til materiallager og loppemarked – ikke rart at forfallet raskt melder seg igjen...

EIENDOM TIL SALGS

Kongsvinger kommune innser etter hvert at dette ikke kan fortsette, bygningen har ikke engang hatt grunnleggende vedlikehold siden 1996, og vinteren 2009 bestemmer Kongsvinger kommune seg for å selge hele eiendommen.

Men markedet er ikke interessert i det problemspunnede objekt som legges ut for salg med overskriften:

“Forsamlingslokale med kontortilgang og oppussingsbehov...”.

Atter en gang kontakter ildsjel Even Finsrud,

familien Schüssler i Oslo. Håpet er at disse kan være aktuelle kjøpere av eiendommen. Slik starter den politiske drakampen som skulle vare et helt år – før Jan W. Schüssler og Kjetil Strandabø i Kulturhaven Private Museum formelt gjennom den nye Stiftelsen Nor den 15. januar 2010 overtar Schüsslersvei 40.

Stiftelsen Nor har som oppgave å forvalte hele eiendommen på best mulig måte, samt å fortsette og videreføre rehabiliteringen av hovedbygningen der prosessen i realiteten stoppet opp halvveis etter åpningen 7. juni 1996.

Rom for rom tilbakeføres hovedbygningen til sitt opprinnelige utseende, med tidsriktige interiører, farger, møbler, historiske foto og kunst. Bygningen vil være en tidskapsel fra “Kongsvingers glanstid” – med dette mener vi 50 årsperioden fra 1854 til 1905. Samtidig vil eiendommen heretter fungere som et levende privat kulturhus og parkanlegg under fellesbetegnelsen “Kulturparken Nor”. Her vil de sanselige opplevelsene stå sentralt – men våre gjester skal også kunne stoppe verden et øyeblikk og gi rom for ro og ettertanke.

ARKITEKTEN

Schusslers privat bolig – nåværende Storgt. 2.

I 1857 kommer den 22 år gamle arkitekten Johan Heinrich Günther Schüssler, som naturligvis ser at dette distriktet vil ha et stort utbyggingsbehov i flere år fremover. Han er født i Mehrstedt i Thüringen i Syd Tyskland i 1835, og har gjennom sine svennevandringar arbeidet seg gjennom Tyskland og Danmark til Norge og Drammen. Han bestemmer seg etter en periode i Drammen og Stavanger, for å reise til den nye kjøpstaden ved svenskegrensen hvor han altså får borgerskap i 1857. Hans “wanderbuch” forteller den detaljerte historien om hardt arbeid og personlig utvikling. Mannen skal vise

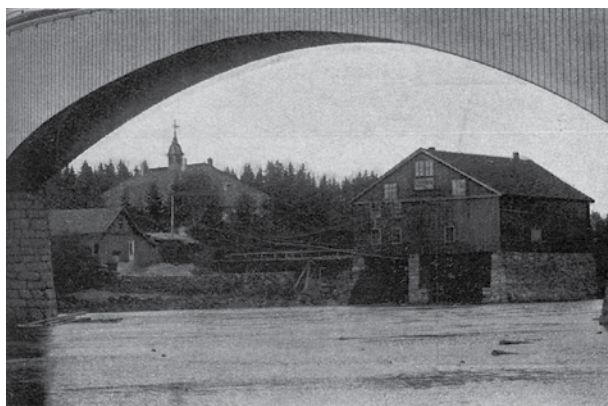
seg å få en meget stor påvirkning på byens videre utforming, både som arkitekt og byggmester. Men også som mangeårig medlem av bygnings og regulerings kommisjonen.

Schüssler bygget brogården med sidebygninger, som privatbolig for seg og sin familie og drev her også både Vinger sagbruk og mølle sammen med grosserer Hærdahl.

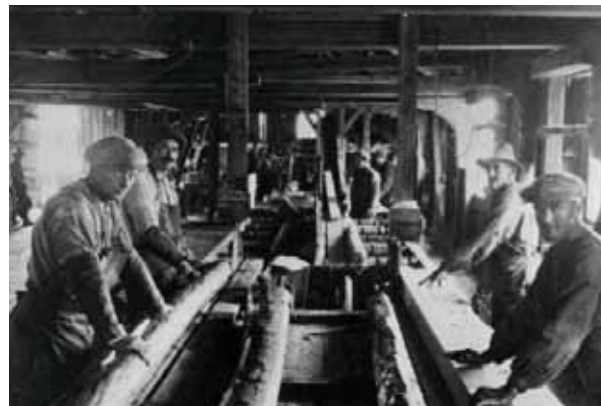
Schüssler må ha vært meget driftig, for et av hans første lokale oppdrag blir både å tegne og bygge “Rolighed”, dagens Kvinnemuseum. Deretter fulgte altså Noer som i nyere tid er best kjent som Lunderbye

Johan Heinrich Günther Schüssler 1835-1898.

Mølla ble dessverre revet på 1970-tallet.
Foto Norsk Folkemuseum.

Interiør foto fra sagbruket. Ca 1900.
Foto Norsk Folkemuseum.

Bæk – Elverum – et prakteksempel på Schüsslers arkitektur, dessverre revet.

Nor. Før siden død i 1898, rakk Schüssler å bygge et imponerende antall markante bygg i distriktet. Her kan nevnes f.eks. Kongsvinger Stasjon, Sander Bru, samtlige stasjoner på Grunseth Aamodtbanen, Urskog Hølandbanen og Solørbanen til og med Flisa. Schüssler hadde lært om jernbaneutbygging under byggingen av Randsfjordbanen. Men han bygget også f. eks.: Middelskolen, Vinger sagbruk mølle, Hamar Katedralskole og Lillehammer Bryggeri sammen med i alt 12 kirker over hele Østlandet.

Men mest spesielt er Schüsslers omfattende betydning for byggingen av de mange storgårder og gods for datidens kondisjonerte herrer. Foruten driftsbygningene på Odals Værk, har Schüssler tegnet og bygget både Rolighed, Overud, Nesteby, Gjøse-

gården, Vestre Berger, Søndre Tråstad, Vennersberg, Bæk, Søndre Haneborg etc. i tillegg til Noer.

Schüsslers mange praktbygg preger den dag i dag Kongsvinger distriktets utseende. Dette bærer vitnesbyrd om kvalitet og solid håndverk.

Arkitekt Schüssler omtales ofte som en av de sentrale bidragsyttere i forbindelse med Sveitserstilens inntreden i den Norske byggeskikk. Han fremheves for dette arbeidet både i Norsk kunstnerleksikon, Norsk arkitektleksikon og via riksantikvarens fokus på norsk arkitektur historie.

Vi er meget begeistret over at et av hans byggverk nå huser både informasjon om hans arkitektur og byggeskikk, samt om Kongsvingers helt spesielle posisjon i denne perioden.

Rolighed. Foto kvinnemuseet.

Urskog kirke.

Vestre Berger.

Søndre Tråstad ble dessverre nedbrent ca 1968.

Gjøsegården.

Hoffdamens vinterslott Bjerke Opaker i Grue.

Søndre Haneborg.

Roverud stasjon med godsekspedisjonsbygg – identisk med det som er flyttet hit til museet fra Arneberg stasjon. Stasjonsanlegget er typisk for de mange stasjonene Schüssler bygget.

Kongsvinger stasjon.

Middelskolen.

Nestebymølle.

Vennerberg – dessverre brent.

Periode motiv fra Nestebymølle.

FRA KJØPSTAD TIL UNIONS- OPPLØSNING – 1854 TIL 1905

I 1854 får festningsbyen Kongsvinger status som kjøpstad. Med sin strategiske beliggenhet under unionstiden ved de dype skoger, nær svenskegrensen, har byen en sentral historisk betydning både økonomisk og politisk. Dette innebærer en rivende utvikling for stedet, med påfølgende byggeboom og befolkningsvekst. Den nye kjøpstaden tiltrekker seg også pengesterke investorer fra både Christiania og distriktene omkring. Optimismen er stor, ikke minst når jernbanen kommer til byen i 1862.

Kongsvinger ca 1900. Schüsslers mølle og sagbruk til høyre i bildet. Foto Norsk Folkemuseum.

Brugata ca 1910. Foto Olga Christoffersen. Gruetunet museums fotoarkiv.

Bildet er fra bad- og kuranstalten i Øverbyen, tegnet av Schüssler og oppført i 1893.

Skjønnhet

Hovedbygningen på Overud 1900. Bygningen er i dag vesentlig ombygget.

Skinnarbøl 1894. Foto Norsk Folkemuseum.

Dronning Sophie og Prins Eugen med følge ankommer hovedinngangen på Skinnarbøl.

DRONNINGSOMRENE

Kongsvinger tiltrakk seg i perioden 1854 – 1905 en rekke av datidens mest markante skikkelser innen både økonomi, kunst og kongelige kretser. Disse var datidens trendsettere innen både arkitektur, næringsutvikling, politikk, interiør, kunst og musikk. Her kan nevnes sentrale navn som Th. Meyer, Jonas Lie, Erik Werenskiold og Dagny Juel som bare er noen få av de viktige aktører som bidro til å sette sitt preg på dette eksklusive miljøet.

KONGELIG SOMMERRESIDENS

Dikteren Aasmund Olavsson Vinje gir i diktet “Ferdaminni” uttrykk for sin begeistring:

“Der var gjæstmildt paa desse store velbygde og for det meste veldyrkede gardane, der eg var so heppen at vera kjend og koma inn; og var eg ikki kjend, so gjorde eg meg liksom kjend og fann meg til eit og annat for at koma inn der, som det saag ut til at vera nokot at sjaa og røyna. Der er hus og husbunad som i dei stautaste bygardar og paa Skinnabøl i jaderen er det no reint som paa ein kongsgard”.

Dette siste hadde Vinje helt rett i. Den mest eksotiske av Kongsvinger distriktets mange fargerike gjester var utvilsomt Dronning Sophie som etter et lengre besøk på Overud hos Rittmester Th. Meyer sommeren 1888 ble begeistret for distriktets helsebringende friske luft og vann, samt vakre natur og stillhet. Hun besluttet å omgjøre det rosa slottet Skinnarbøl til kongelig sommerresidens i perioden 1892 til 1904. Her fikk hun flere ganger besøk av sin mann, Kong Oskar II, samt av sine barn, deriblant Prins Eugen som var kunstmaler. Han har forevigeet flere vakre motiver fra distriktet gjennom sine mange malerier fra somrene ved Vingersjøen. Flere av disse er i dag utstilt ved Waldemarsudde i Stockholm.

Det er ingen tvil om at Kongsvingers status og tiltrekning i denne perioden var betydelig – etter hvert også som helsebringende kursted, ikke minst

Dronning Sophie fotografert i haven på Skinnarbøl i 1890-årene. Foto prins Eugen – Waldemars Udde.

takket være Dronning Sophies mangeårige tilknytning til byen. Blant annet av denne grunn tegnet i 1893 Schüssler Kongsvinger badeanstalt og kurbad, hvor faktisk Dr. Rolf Lunderbye var første leder.

Det var et fargerikt skue hver gang Dronning Sophie og hennes følge ankom Kongsvinger stasjon i den 20 meter lange Kongevognen fra Stockholm. Her ble hun hilset velkommen av byens mest prominente borgere og hundrevis av skuelystne, med hurrarop, flagg og blomsterpynt. Ferden gikk videre fra stasjonen forbi de store gårder og gods og til “sommerslottet” Skinnarbøl. Det var ved disse anledningene vanlig at de store gårdene hilste Dronningen velkommen langs ruten med blomster, flagg og hurrarop – Noer var intet unntak.

KVINNEFRIGJØRING

Følgene av det store Kongsvinger krakket i 1867 var tilbakelagt, og Kongsvingers handel og sosiale liv blomstret igjen utover i 1870, 80 og 90-årene. Selv om noen perioder var vanskeligere enn andre, ville “alle” være med å ta del i utviklingen. Tømmer og trelast var selvfølgelig bærebjelken sammen med jordbruk, og annen næringsutvikling på stedet. Selskapslivet blomstret, og det mangler ikke på beskrivelser av store vinterball med tilhørende kanefart, samt av de store hageselskaper om sommeren med fargerike gjester og dertil konversasjon.

Men Kongsvinger var også et av arnestedene for den moderne norske kvinnefrigjøring, her stod miljøet rundt Thomasine Lie og Dagny Juel sentralt, noe Kvinnemuseet på Rolighed tydelig vitner om. I kunstner kretsene rundt den såkalte “Christiania-bohemen” var Kongsvinger et yndet reisemål for motiver og inspirasjon. En av de mest spennende er definitivt maleren Gerhard Munthe som besøkte byen i 1894 og forevigeet flere gatemotiver fra Øvrebyen i Kongsvinger. Erik Werenskiolds mange kjente motiver fra Kongsvinger traktene er også en viktig kunstnerisk arv fra denne perioden.

Men ingenting varer evig og med unionsoppløsningen i 1905 vokser en ny tid og en ny nasjon frem, og med dette reduseres også Kongsvingers strategiske og politiske betydning. Tiden for de store herregårder og husholdninger er også på vei ut, og like rettigheter for alle er den nye politiske dagsorden.

På mange måter forteller historien om Arne O. Lunderbye’s Noer, også historien om samfunnsutviklingen i Norge de siste 150 år.

Vårt ønske er å bidra til å holde historien levende for kommende generasjoner, samt å bidra til å gi våre gjester en sanselig og estetisk opplevelse.

Velkommen til Nor

Festsalen på Nør er igjen klar for ball...

Foto / Mona Nordøy.

Lunderbye Nor slik vi fant det i 1991.

Lundebye Nor ved åpningen i 1996

Nor - motstrømshuset

For å kunne fortelle min historie om Nor i riktig rekkefølge, må jeg tilbake til der det hele startet for meg. På sensommeren i 1991 var jeg på besøk hos mine foreldre, da telefonen ringte og en journalist ved navn Even Finsrud fra Glåmdalen Avis på Kongsvinger, ville ha familien Schüsslers kommentar til rivningen av “Lunderbye-Nor”. Riving av bygget skulle finne sted 14 dager senere ved brannnøvelse.

Dette skulle bli begynnelsen på en årelang kamp, som skulle koste millioner av kroner, flere ti-år av mitt liv, og en politisk og juridisk kamp som for oss har savnet sidestykke!

Å fortelle hele denne historien er en egen bok verdig, men la meg fortelle om noen av høydepunktene.

TORNEROSESØVN

I 1991 kjente vi ikke til dette bygget, og allerede dagen etter telefonoppringningen satte min far og jeg oss i bilen og reiste til Kongsvinger fulle av forundring. Vi fant raskt frem, og parkerte på veien ovenfor det som skulle vise seg å være “vraket” av herskapshuset Nor.

Mitt førsteinntrykk var: “Men de kan da ikke rive mitt hus!” Og akkurat denne innskytelsen har forundret meg i over 20 år, fordi jeg dengang hadde kjøpt Villa Heia på Nordstrand i Oslo, samme året og var i full gang med rehabiliteringen av mitt nye hjem der. Samtidig var “Lunderbye Nor” et hus jeg aldri hadde hørt om – og som skulle rives for å gi plass for en ny bussterminal. Stor var derfor min respekt for skjebnens ironi, da Kjetil og jeg 15.1.2010 formelt overtok bygget gjennom Stiftelsen Nor.

Mitt første møte med bygget i 1991, var imidlertid både opprivende og sjokkerende for en bygningsverners sjel.

Journalisten og jeg klatret inn gjennom et knust kjøkkenvindu, og møtte et virvar av små rom – fulle av søppel, glasskår og med mye ødeleggelser, lekkasjer og grafitti på veggene.

Storgården fra 1858, hadde i 1919 blitt bygget om av NSB til hybelhus for jernbanens ansatte, men hadde siden 1986 stått tomt og var blitt tilholdssted for stedets “løse fugler” – et narkoreir med sprøytespisser flytende i flere rom.

Virvaret av hybler med små bad, kjøkken og korridorer var dominerende, men samtidig var den staselige fortiden ikke til å ta feil av. Det var som

om den gamle stasbygningen var sovnet inn i en Tornerosesøvn... Men dette var intet eventyr, og det hastet med en redningsaksjon.

Brannslanger var allerede lagt ut rundt bygget, og elektriske installasjoner og lignende var under demontering.

BYGGET REDDES FRA “DØDEN”

Samtidig var det fritt for “hvem som helst” og forsyne seg av “materialer” – dette hadde ført til at de fleste gamle ovner, trappemeglere, dører etc. var i ferd med å bli plyndret. Her måtte noe gjøres raskt.

Jeg kontaktet i rask rekkefølge daværende kultursjef Ulla Bjørnsjø i Kongsvinger kommune, styreleder i Kongsvinger Museum, Steinar Grobøl, Fylkeskonservator Jørgen Motzfeldt og flere andre enkeltpersoner, for å starte en protestaksjon med det hovedformål å få stoppet brannnøvelsen!

Selv holdt jeg et flammende opprop for Kongsvinger kommunestyre om kulturvandalisme og historieløshet – og det virket!

Først ble rivevedtaket utsatt, og senere omgjort. Bygget var reddet fra “døden”.

Men hva skulle da skje med det? Eier var NSB Eiendom, som kun ønsket å “bli kvitt” et problem.

Lunderbye Nor til salgs som "forsamlingslokale" juli 2009.

Min far og jeg reiste derfor til Hamar for å møte NSB Eiendom, der skrev vi kontrakt på kjøp av bygget ved punktfesteavtale for kr. 1,00. Senere avsto NSB Eiendom 7 mål til bevaringsformålet.

Forutsetningen for avtalen var at vi senere skulle etablere en stiftelse og overdra bygget til denne, for videre restaurering og drift som museum og kulturhus.

24.10.1991 ble således stiftelsen Lunderbye-Nor etablert av blant annet Byggmester Schüsslers venneforening, LHL, Kongsvinger kommune samt flere enkelt-personer.

I perioden fra 1992 og frem til åpningen 7. juni 1996 ble bygget totalrenovert for til sammen kr. 7 millioner for å bli det vi trodde skulle være et kulturhus og museum.

Både private, kommunale og statlige midler ble satset i dette arbeidet.

Stiftelsen ble ledet av Kongsvinger kommunes nye kultursjef Stig Fonås.

Etter hvert trakk min far seg ut av dette styret i protest mot det han kalte feilprioriteringer og økonomisk rot.

Bygget ble riktignok totalrenovert i den forstand at alle tak og fasader ble renovert, alt elektrisk, VVS,

kjøkken etc. ble skiftet ut og både heis og ventilasjonsanlegg ble installert.

Samtidig ble den opprinnelige rominndelingen gjeninnført. Dette arbeidet ble forenklet ved at man over de senkede tak, fant det opprinnelige listverk og ornamentikk inntakt, det samme gjaldt både tregulv og brannmurer.

I tillegg var de fleste to-fløyede dører blitt lukket og innebygd i 1919 slik at da lettveggene ble fjernet, kom det originale bygget til syne igjen.

NORSKOPPLÆRING

Alt dette var vel og bra, men noe musealt fokus var det dessverre ikke.

Historie, inventar, tapeter etc. var ikke et prioritert tema. Selv om husets fasade ble tidsriktig fargetsatt og malt i vakre linoljefarger.

Tvert i mot ble det brukt så store summer på handicaptilgang og et overdimensjonert ventilasjonsanlegg, at man i 1994/95 ble tvunget til å akseptere kr. 2 millioner i tilleggsbevilgning fra det eneste tilgjengelige budsjett – flyktningetaten.

Kompromisset ble at 2. etg. skulle innredes som klasserom for norskopplæringen av asylsøkere og flyktninger.

Med dette ble prosjektet omdefinert fra å være et kulturhus til å bli et flerkulturelt senter.

Dette gjorde naturligvis at estetikk og historie måtte vike ytterligere, til fordel for funksjonalitet og praktiske fasiliteter. Etter min mening var det her prosjektet gikk seg vill, de mange sprikende interessene kunne umulig klare å dra i samme retning.

Derfor ble åpningen av den nyrestaurerte, flerkulturelle bygget en blandet opplevelse for mange av ildsjelene og for meg som initiativtager – faktisk ganske provoserende.

Kongsvinger kommune "solte seg i sin egen glans", og hadde "midlertidig" fylt bygget til åpningen med en fargerik blanding av kommunale kontormøbler, fra 1970-, 80-, og 90-tallet...

Denne "midlertidige" løsningen skulle vise seg å vedvare i alle de 13 årene Kongsvinger kommune var involvert.

Resultatet var deprimerende, – prosjektet var i praksis bare halvveis, og i mine øyne allerede på villspor.

Gjennom restaureringsprosessen hadde man lyktes med å oppfriske gamle håndverksfag som for eksempel strietrekking, vindusrestaurering, treskjæring, dekormaling etc. noe jeg selv dokumen-

Konsert plakaten
fra juni 1999.

Fra sommerkonsertene i juni 1999.

terte gjennom TV-programmet “Redningsoperasjonen” for TV Norge.

Men det flerkulturelle fokus, førte i perioden 1996 – 99, til at huset ble fylt med innvandrere på norsk-opplæring mens LHL Kongsvinger brukte bygget til loppemarked og kontorer. Borte var alt musealt fokus og inntekter som selskapslokale var nærmest ikke-eksisterende.

KONKURS?

Konsekvensene var uunngåelige, og vinteren 1999 fikk familien Schüssler igjen telefon fra journalist Even Finsrud på Kongsvinger – Finsrud satt da i styret i stiftelsen.

Budskapet var dystert – stiftelsen var i ferd med å gå konkurs – kunne vi bidra til å unngå dette?

Den passive vaktmesteren som gikk og hevet lønn fra 1996 – 99 hadde sørget for at bygget ikke hadde sett en malepensel eller noe annet vedlikehold på flere år. Parken var gjengrodd av kratt og bygget bar mer preg av asylmottak enn kulturhus.

I tillegg hadde stiftelsen ikke vært i stand til å betale sine regninger på flere måneder. I tillegg ønsket styret å gå av.

Det første min far og jeg gjorde var å innkalle til

krisemøte med banken for å få til en refinansiering – dette lyktes og stiftelsens økonomi var sikret en ny start.

Deretter innkalte vi alle de vanligvis så meningssterke ildsjeler og liebhavere til felles dugnad for å rydde opp.

Men det å faktisk stille opp å bidra med noe, sitter åpenbart mye lenger inne, enn det å delta i “hylekor” – de fremmøtte talte 3 personer totalt: Undertegnede og Kjetil Strandabø, samt journalisten Even Finsrud.

Vi ryddet hele bygget og hele parken, – alene og gratis.

Som showprodusent kan jeg dra nytte av mitt kontaktnett, og det var derfor mulig på kort varsel å få på plass utendørskonsserter med blant annet Wenche Myhre og Jahn Teigen, samt moteshow, florauststilling og åpent hus med innlånt kunst og møblering – datoen var 19. juni 1999.

Selv ga vi det historiske inventaret i “Schüsslerstua” i gave til stiftelsen, slik at i alle fall ett rom skulle ha et historisk korrekt preg.

I tillegg kjøpte vi inn et konsertpiano til stiftelsen for midler inntjent på disse showene.

Vi inngikk også en omfattende sponsoravtale

med Glåmdalen avis som så kjørte en serie helsides artikler og annonser for stedet og konsertene. Til slutt overrakte vi stiftelsens styre en liste med ca. 20 punkter som forslag til hvordan stiftelsen kunne drive videre og ut av problemene.

Men den vanskelige konstellasjonen – flyktningeskole – LHL kontor – selskapslokaler etc., skulle vise seg å bli umulig.

Allerede i 2001 besluttet derfor Kongsvinger kommune å nedlegge stiftelsen til dels mot styrets ønske.

Etter dette ble bygget tatt i bruk som kommunalt kontor og materiallager. Her holdt Frivillighets-sentralen, rusmiddelaten og LHL Kongsvinger til. I tillegg ble bygget jevnlig utlånt gratis til alt fra loppemarked til russekro! Forfallet fikk fritt spillerom og bygget ble sterkt skadelidende.

PREGET AV SLITASJE OG FORFALL

I mars 2009 mottar min far for tredje gang en bekymringstelefon fra Even Finsrud som kunne fortelle at kommunen “ikke orket mer” – nå skal de selge bygget på det åpne markedet.

Min første tanke var: “Det bygget har jeg virkelig gjort mitt for – og aldri mer!”

Hallen i en kommunal institusjon juli 2009.

Herrenes røkesalong som materiellager juli 2009.

Da vi kjøpte eiendommen i 2009, overtok vi et nedslitt kommunalt "kontor og lagerbygg" som minnet mest om et slitent "gamlethjem" fra 1970 tallet... som her fra festsalen. (Private fotos.)

Men etter nærmere ettertanke begynte noe å skurre inne i meg. Hvordan kan de selge en museal gave som er gitt av tredje part? Dette er både prinsipielt og moralsk uriktig og kanskje også lovstridig.

Kjetil og jeg besluttet derfor å bli med på en befaring med eiendomsmegler, både for å få mer fakta på bordet, men også for å vurdere byggets tilstand.

Det ble en dyster og nedslående opplevelse. Bygget var igjen preget av slitasje og forfall. Det var flere taklekkasjer og knuste ruter, og store slitasjeskader på interiører og inventar. Takene var fulle av sprekker og kommunal belysning. I alle rom var både vegger og tak siksak-kjørt av elledninger og utrangerte tele- og data-installasjoner.

De kommunale kontorene var stort sett fraflyttet, men i mange rom sto det igjen defekte overheads, kontorpulter, stoler, søppel, pappesker etc. etc.

Eiendommen var preget av dueskitt, avskallet maling, ugress og kratt.

Utenfor hovedinngangen sto diverse defekte havemøbler, askebegre og søppelkasser side om side i ugresset. Midt på veggen hang en plakat "Til salgs"...

Megleren kunne fortelle at de hadde markedsført stedet som "forsamlingslokale med kontortilgang",

men interessen hadde uteblitt...

"I wonder why?"

Hvilken demonstrasjon av inkompetanse, ansvarsfraskrivelse og vanskjøtsel!

Vi var kraftig provosert over at alle gode intensjoner, alt gratis arbeide og private investeringer kunne renne ut i sanden på denne måten.

Men mest av alt vendte ordene tilbake til meg gang på gang: "Hvordan kan man selge en museal gave – gitt av tredje part" – svaret er at det er direkte lovstridig!

Kongsvinger kommune handlet ikke bare her ulovlig, men skulle det vise seg senere, – var heller ikke formell eier av eiendommen!

For oss var det helt uaktuelt å skulle kjøpe tilbake vår egen gave.

Men det var også uaktuelt å stilletende se på at den samme gaven skulle kunne selges til "hva som helst", for eksempel leiligheter, kontorer eller lignende.

Selv følte jeg det som min plikt å sette en stopper for dette.

Innledningsvis opptrådte kommunen både arrogant og avvisende, men gradvis tror jeg at de selv innså det problematiske med situasjonen.

16.6.2009 innkalte ordfører og rådmann oss til et møte, hvor vi mer eller mindre ble bedt om å overta/ta tilbake eiendommen for kr. 1,00.

Av moralske, juridiske og historiske grunner, følte vi at vi ikke hadde noe annet valg enn å akseptere tilbudet.

Dette skulle imidlertid vise seg å bli en meget kostbar handel for oss.

BORDET FANGER

Etter avtalen skulle vårt museale eiendomsselskap overta eiendommen allerede 1.7.2009 – vi fikk til og med utlevert nøklene!

Vi tilbrakte derfor 1.7.2009 med fotografering og kartlegging av bygget.

Men så trakk kommunen plutselig tilbudet tilbake allerede 2.7.2009, grunnet politiske protester.

Dette ble opptakten til det politiske rabalder som skulle pågå på Kongsvinger helt frem til 3.12.2009.

Her var både jantelov, misunnelse, trusler og sjikane kombinert med politiske intriger og offentlig skittentøyvask.

Vi holdt oss klokkelig i bakgrunnen og lot "ilden rase" lokalt.

Kort fortalt endte saken med at Kongsvinger

Godsekspedisjonsbygningen fra Arneberg stasjon.

Ishuset av stein.

Tømmerterminalen ved Norsenga er Norges største, og har vært i sammenhengende drift siden 1644. Tømmeret er selve grunnlaget for Nors historie.

kommunestyre 1.10.2009 vedtok å selge eiendommen Lunderbye – Nor til Kulturhaven Private Museum for kr. 1,00 som opprinnelig avtalt.

Under en offentlig seremoni 17.10.2009, fikk jeg overrakt blomster og nøkler med en svulstig festtale og påfølgende pressekonferanse.

Problemet var bare det, at kommunen allerede var kjent med at en enkeltstående kommunestyrepolitiker var så provosert, at han hadde klaget hele salget inn for fylkesmannen for å få det stoppet.

Argumentet var visst at Schüssler kunne komme til å tjene penger på leiligheter?!

Han klarte ikke å få stoppet salget, men i stedet kom fylkesmannen opp med hybridløsningen om å pålegge oss å etablere en ny stiftelse – alternativt ville saken bli klaget inn for ESA-domstolen.

Selv visste vi ikke om vi skulle le eller gråte over denne rotete prosessen.

I ettertid mener vi at saken aldri hadde hatt noe hos ESA å gjøre, men det rette fagorgan ville derimot ha vært lotteri og stiftelsestilsynet i Norge. Hadde vi visst det vi vet nå, den gangen, ville saken

fått et helt annet utfall, men grunnet dårlige rådgivere, kommunalt og fylkeskommunalt rot, samt hastverksaspektet, valgte vi å akseptere pålegget om å etablere en ny stiftelse.

Selv er jeg ikke begeistret for stiftelsesformen, og denne eiendommen hadde allerede vist seg vanskelig å drifte som stiftelse.

Men allikevel ble kjøpekontrakt undertegnet mellom Kongsvinger kommune og stiftelsen Nor (under etablering) den 3.12.2009.

Denne dagen sto stridens kjerne omkring gods-ekspedisjonsbygningen fra Arneberg stasjon.

Denne ble opprinnelig bygget av min oldefar i 1893, og gitt i gave til min far og stiftelsen for flytting da Arneberg stasjon ble revet på 1990-tallet. Tømmeret ble fraktet til Kongsvinger og den gamle stiftelsen gjenoppførte bygget som en del av Schüssler-museet ved Lunderbye-Nor i Schüsslers vei.

Kommunen holdt imidlertid et mystikkens slør over bakgrunnen for at dette bygg allikevel ikke kunne være en del av handelen.

Det var først da vi truet med å avslutte hele handelen, at dette bygget ble inkludert og avtalen signert.

I det problematiske etterspillet, skulle det imidlertid vise seg at kommunen ikke var eier av dette bygget heller.

Bakgrunnen for dette var at kultursjefen i sin tid som leder for stiftelsen Lunderbye Nor på 90-tallet, hadde anvist plass for gjenoppføring – utenfor stiftelsens tomtegrense og godt inne på naboeiendommen som var eiet av Rom Eiendom.

Dette førte etter hvert til en kostnads og tidkrevende prosess for oss, for å få gjennomført den nødvendige arealutvidelse og grensejustering slik at Arneberg-bygningen omsider kunne bli en del av stiftelsens eiendom.

Det var dette pinlige problemet kommunen hadde forsøkt å holde skjult for oss i utgangspunktet.

Den formelle overtagelse av hovedeiendommen fant som tidligere nevnt sted 15.1.2010, men den påfølgende, juridiske prosessen skulle vise seg å bli langt vanskeligere.

Det møysommelige arbeidet med den historiske utstillingen "fra Noer Gods til Kulturparken Nor", var både tidkrevende og spennende.

Originale skogsskøter for N.O. Young og A.O. Lundeby utlånt fra Thomas Fearnley.

Våren 2010 var Nor igjen byggeplass...

Fra Herborg Kråkeviks åpningskonsert 2010.

Fordi bygget var i akutt behov for hjelp, startet vi allerede i januar 2010 restaureringsarbeidene. Vårt mål var å videreføre og fullføre arbeidet som ble avsluttet i 1996, med å gjenskape de historiske interiørene samt å fjerne det kommunale kontorpreget.

Arbeidet avdekket historiske tapetfragmenter, maling og ornamenter samt et helt inntakt rom med 1890-interiører under plater og linoleum!

Dette arbeidet var spennende og inspirerende, om enn kostbart og møysommelig.

Etter alt det politiske rabalderet, med anklager om at vi skulle bygge leiligheter og tjene penger på dette etc. etc. – valgte vi å invitere til en åpningshelg for prosjektrinn 1 – allerede 12. og 13. juni 2010.

Helgen bød bl.a. på ordførerens innvielse av permanentutstillingen fra "Noer Gods til Kultur-

parken Nor", konsert med Herborg Kråkevik, kjærlighetsaften med Lise Fjeldstad, konsert med Håvard Gimse, omvisning og bevertning.

Et spesielt invitert publikum på ca. 200 personer, fikk oppleve en fantastisk helg og de fleste var meget overrasket over hvor raskt forvandlingen hadde funnet sted.

Igjen var salongene preget av historiske interiører hvor tapeter, gardiner, antikviteter, kunst og sanseintrykk frydet gjestene som under nydelige lysekroner, blant vakre blomster, nød praktfull sang og musikk. Alle dystre spådommer ble gjort til skamme!

Men lite visste vi da om at vi fremdeles ikke var eiere av eiendommen...

Først i august samme år, kom det for en dag at

Kongsvinger kommune aldri hadde vært eier av hovedeiendommen heller, og følgelig kunne heller ikke kommunen overskjøte eiendommen til Stiftelsen Nor.

Bakgrunnen viste seg å være at kommunen aldri hadde fullført papirarbeidet i 2001.

Kanskje var dette fordi noen visste allerede da, at også dette ville vært lovstridig.

Som følge av dette var fremdeles den gamle stiftelsen Lunderbye Nor å anse som hjemmelshaver, til tross for at denne var lagt ned.

Hjemmelshaver var derfor å anse som et dødsbo.

Flere advokater arbeidet i lengre tid for å finne en vei ut av denne floken.

Foto / Mona Nordøy.

Foto / Mona Nordøy.

På Nor rasler det igjen i lange kjoler over de brede tregulv...

Hele problemet skyldtes kommunalt og fylkeskommunalt rot, men det var allikevel vi som ble skadelidende.

Til slutt ble det besluttet av de juridiske ekspertene at avtale og overskjøting måtte signeres av tidligere styreleder i den gamle stiftelsen Lunderbye Nor for å være gyldig.

Først ved dette kunne omsider korrekt overskjøting, i praksis fra den gamle til den nye stiftelsen finne sted.

Juridisk sett skulle Kongsvinger kommune aldri ha vært involvert i transaksjonen.

Faktisk burde eiendommen i 2001 ifølge stiftelsesloven, ha gått tilbake til giverne fra 1991 – dvs. min far og meg – alternativt NSB eiendom!

For å sette saken på spissen – vi hadde brukt 18 måneder og millionbeløp på overtagelse av en eiendom – i prinsippet fra oss selv til oss selv.

Dette gjorde egentlig pålegget fra fylket om etablering av ny stiftelse ugyldig, men vi var allerede kommet for langt med alle arbeidene til å reversere dette på et så sent tidspunkt i prosessen.

Stiftelsesformen setter også så store begrensninger på selve driften av stedet, at flere av de opprinnelige visjonene har måttet skrinlegges. Dette vanskeliggjør en fornuftig, kommersiell drift av stedet.

Komplikasjonene dette kommunale rotet skulle påføre oss både økonomisk, juridisk og forretningsmessig de neste årene, er også en egen bok verdig – til skrekk og advarsel!

Bygningsvern i Norge kan sannelig karakteriseres som risikosport uten sikkerhetsnett – noe offentlig støtte kan man glemme.

Kort oppsummert: goddag, mann – økseskaft!

Men vi ønsker ikke å fokusere på det negative – det bringer sjelden noe godt med seg, selv om ordet erstatningskrav har ligget oss sterkt på sinnet.

Men vi lærer gjennom livets erfaringer og lærdommen tar vi med oss videre. Husk det du ikke dør av – gjør deg sterkere!

Jeg skriver dette i mars 2013 – nå er Nor ferdig restaurert og innrammet av et vakkert, nytt stakittgjerde.

Vårt fokus ligger nå på en positiv og kunstnerisk basert drift og bruk av stedet.

Gamle håndtverksfag kom igjen til bruk under restaureringen i 2010

Før...

...under...

...og etter restaurering av "Herrenes røkesalong".

ROMMENE – INTERIØRENE – UTTRYKKET

Vi har brukt mye tid på kartlegging og research av de opprinnelige farge og tapetfragmenter, rommenes opprinnelige funksjon og inventar samt tids-epokenes forskjellige identitetstypiske trekk og egenart.

Kunstgjenstander og antikviteter er møysommelig samlet inn via miljøer både i Berlin, London, København og Oslo.

I tillegg har vi vært på auksjoner i Sverige, men det meste er supplering fra våre egne samlinger.

Resultatet er den detaljrikdom som preger rommene på Nor i dag.

Alle de historiske rommene er tilbakeført til konkrete epoker i husets historie.

Vi har valgt 1858 – 1880 og 1900.

Alle rom befinner seg derfor i en av disse epokene.

Valg av epoke er basert på de funn som er avdekket under restaureringsprosessen og derigjennom hvilken epoke som er naturlig å velge i hvert enkelt rom.

Eksempelvis er den røde salongen eller salskabinettet, husets mest autentiske, fordi hele rommet er dekket av den originale tapeten fra ca. 1900.

Taket er trukket i den opprinnelige atlas-vev fra 1858 som vi har valgt å glassinndekke. Dette er både for å beskytte det skjøre materialet, men samtidig la det være synlig.

Interiørutstillingen i det gamle anretningskjøkenet, viser restaureringsprosessen i denne delen av bygget.

Vi ønsker å fylle rommene med både praktiske og dekorative gjenstander fra disse epokene som sammen gir et mest mulig tidsriktig bilde av livet i et slikt hushold i sine glansdager.

Samtidig gir vi rom for vår egen kunstneriske tolkning av tiden og epokene.

Vi har derfor bevisst valgt skjønnheten og den romantiske drømmen, fremfor slitet og arbeidet en slik husholdning representerte den gang.

Vi anser derfor ikke utstillingene som kun

museale, men også som uttrykk for vår særegne form for installasjonskunst – denne er preget av maximalisme og detaljrikdom.

Kunstnerisk utsmykning vil her variere med årstidene, slik at du alltid vil oppleve et organisk uttrykk i harmoni med naturens sirkel.

Vi anser Nor som det historiske lerret vi har hatt gleden av å fargelegge med vår særpregede palett.

Magien ligger i den helhet disse uttrykk nå sammen representerer. Det er nettopp her sentimenter på ulike sanselighetsskalaer forenes og gir deg totalopplevelsen Nor.

Foto / Kari-Marte Frøyseth

Foto / Mona Nordøy.

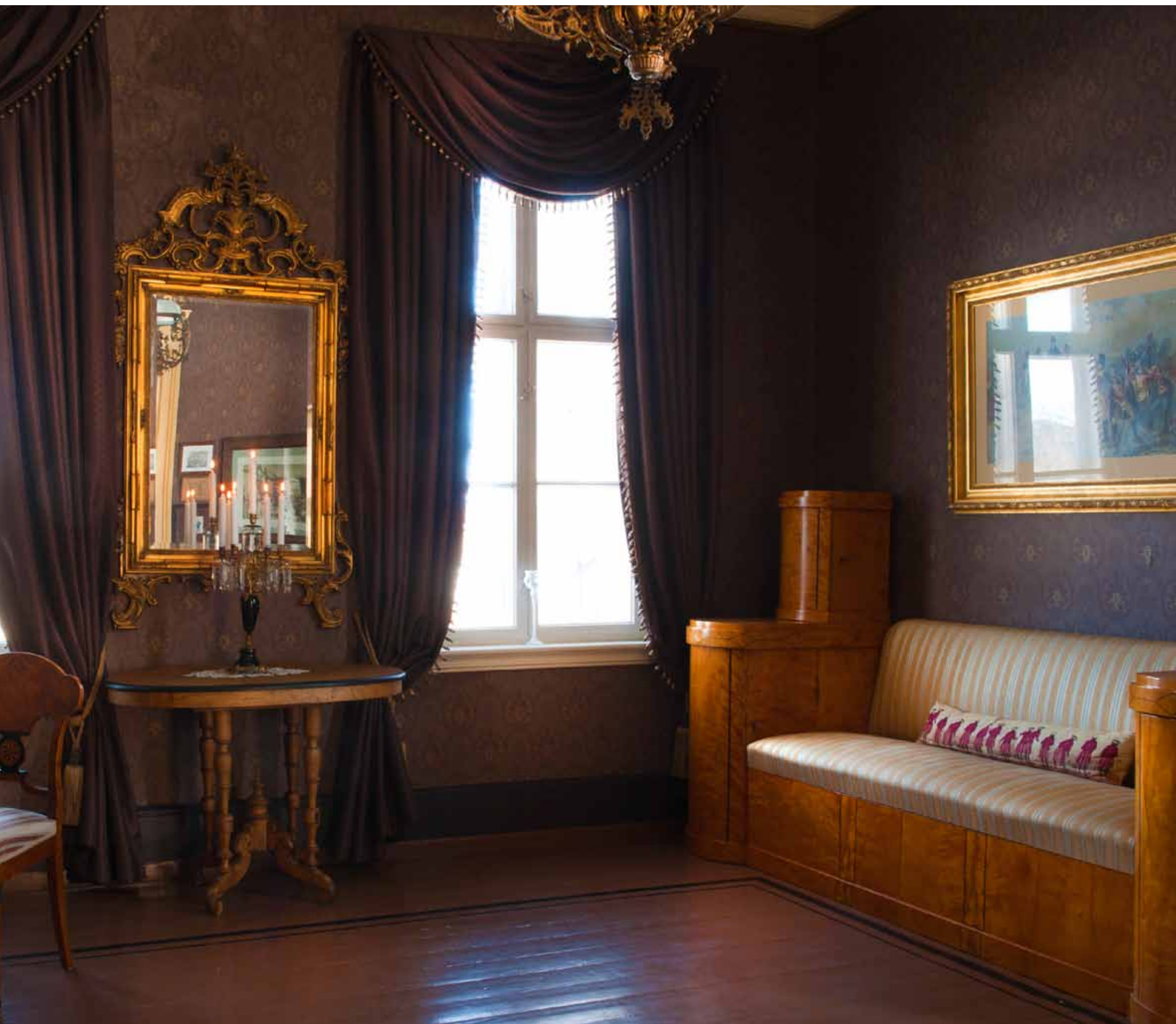
Herrenes røkesalong fotografert i 2013.

Foto / Mona Nordøy.

Foto / Mona Nordøy.

Interiørhistorisk utstilling Nor

BRANNMUR, LISTVERK OG ORNAMENTER

Her kan husets forskjellige faser tydelig leses. Over tapetene ligger panelen fra 1919, og vi kan tydelig se hvor veggen til sovekammerset fra NSB's hybel periode har stått.

Under panelen kommer opprinnelig tapet, listverk og dør-ornamentikk til syne. Vår snekker har gjeneskapt dette.

Under vinduet ses tydelig spor av gulvlistverket, som har vært identisk med gulvlistverket i festsalen.

Her ses tydelig spor etter hvor brannmuren har stått, tømmeret har fremdeles spor av den originale murpuss. Legg merke til at taklisten i 1919, nennsomt har blitt speilvendt og dermed bevart - vi har derfor kunnet tilbakeføre dette. I det originale taket ses spor etter panelen som har dekket det vevede taket fra 1919 til 2010.

Denne jugend inspirerte tapet er trolig fra slutten av 1890-tallet, og vi er så heldige at nesten hele salskabinettet nå er tilbakeført med den originale tapeten på veggene - dette er virkelig helt unikt! Av denne grunn har salskabinettet/damenes salong blitt møblert i 1890-tallets ånd...

TILBAKEFØRING AV SALKABINETTET OG ANRETNINGEN 2010

August 2010 - vi skjærer hull i taket, og konstanterer at det originale taket er inntakt med listverk 1 meter lenger opp. Endelig kommer den opprinnelige rominndelingen til syne.

Foto av salskabinett og anretning før restaurering sommer 2010. Taket er senket, deleveggen fjernet, veggene er dekket med plater og gulvet med 3 lag linoleum.

Ventilasjonskasse fra 1993 er plassert der brannmur opprinnelig har stått. Brannmur er nå gjenoppført.

MALT STRIE SALKABINETT - ANNO 1873

Den malte strie har rike motiver og skulle opprinnelig illudere gyldenlær. Den malte strie er forbløffende godt bevart under jugend tapeten fra slutten av 1890 årene. Trolig har brannmur også vært påført disse farger og motiver.

ANRETNINGSKJØKKEN

60-talls kjøkkenet, ble dessverre modernisert i 1993 og var derfor ikke lenger intakt. Selv om dette kjøkkenet var det siste av hybel periodens mange kjøkken, valgte vi å fjerne dette. Under kom sporene etter 1919 kjøkkenets grue og innredning til syne. Her kunne vi tydelig se at salskabinettet og anretningen fra 1919 til 1986 hadde fungert som en hybel med kjøkken, stue og sovekammers. Gulvene var dekket av 3 lag linoleum, som vi forsiktig har fjernet, og meget forsiktig slipt ned de originale gulvene – uten at de har mistet sporene etter mange års bruk. Vi har valgt å tilbakeføre anretningen til sitt opprinnelig utseende, med opprinnelig rominndeling, brannmur og panel – resultatet er det utstillingsrom du nå besøker.

Den opprinnelige anretningen er halvert og bygget om til kjøkken. Første kjøkken blir bygget i 1919 – dette kjøkkenet ble bygget på 60-tallet, og bevart under restaureringen på 1990-tallet som eksempel på hybel perioden på Lunderbye Nor. Anretningen er nå tilbakeført.

▲ Kjøkkenet før riving 2010.

Kjøkkenet etter riving 2010. ►

HUSETS HEMMELIGHETER KOMMER TIL SYNE

Da vi startet restaureringen av Nor i januar 2010 var forventningene til å finne originale interiører relativt små.

Bygningen har tross alt gjennomgått mange ombygninger og hard medfart gjennom 150 år. Stor var derfor vår begeistring da dette original tapetet dukket opp under restaureringen av herrenes røkesalong. Videre fant vi her de originale farger på brannmur og lister, som nennsomt har blitt blandet opp, av fargekonsulent Ingeborg Riiser.

Totalt sett har vi avdekket langt flere originale tapeter, farger og interiørdetaljer, enn vi selv hadde turt å drømme om. Nor fremstår derfor i dag med stor grad av opprinnelige interiører. Vi har valgt epoken fra 1859 til 1905, og hver sal har derfor fått tilbake sitt historiske preg.

NOR TAPETENE

Denne utstillingen viser originale tapetfragmenter fra de fleste sentrale rom i første etage. Dette inkluderer også det innrammede fragmentet fra dagligstuen/Schüsslerstua.

Vår målsetting på sikt, er å kunne inkludere de originale tapetene som er funnet i bygningen, i vårt sortiment, slik at disse etter hvert kan bestilles på stedet. Noen av disse pryder allerede våre nettsider... Besøk oss gjerne på: www.kulturparkennor.no

ORIGINAL TAPET FRA 1859 SAL OG SALKABINETT

Festsalen og kabinettet hadde opprinnelig samme blomstermønstrede tapet. Salskabinettet, populært kalt “dåneværelset” – var damenes salong. Her ble ballkortene fyllt, kjoler justert og rykter svirret...

Original fragment fra sal og kabinett på Nor – anno 1859. Taket i kabinettet hadde denne farge, og vi har derfor valgt å la det originale atlas vevede taket være synlig gjennom glass.

ORIGINAL TAPET FRA 1873 FESTSAL

I 1873 kjøper Arne Lunderbye tilbake sitt kjære Nor, og han velger å forandre festsalen og kabinettet. Festsalen får nå en tidsriktig grønnmønstret tapet, og kabinettet får en unik oljemalt strie med motiver i rødt, sort og gull.

Originalt tapetfragment fra festsal – anno 1873.

Foto / Mona Nordøy.

KORT HISTORIKK NOR

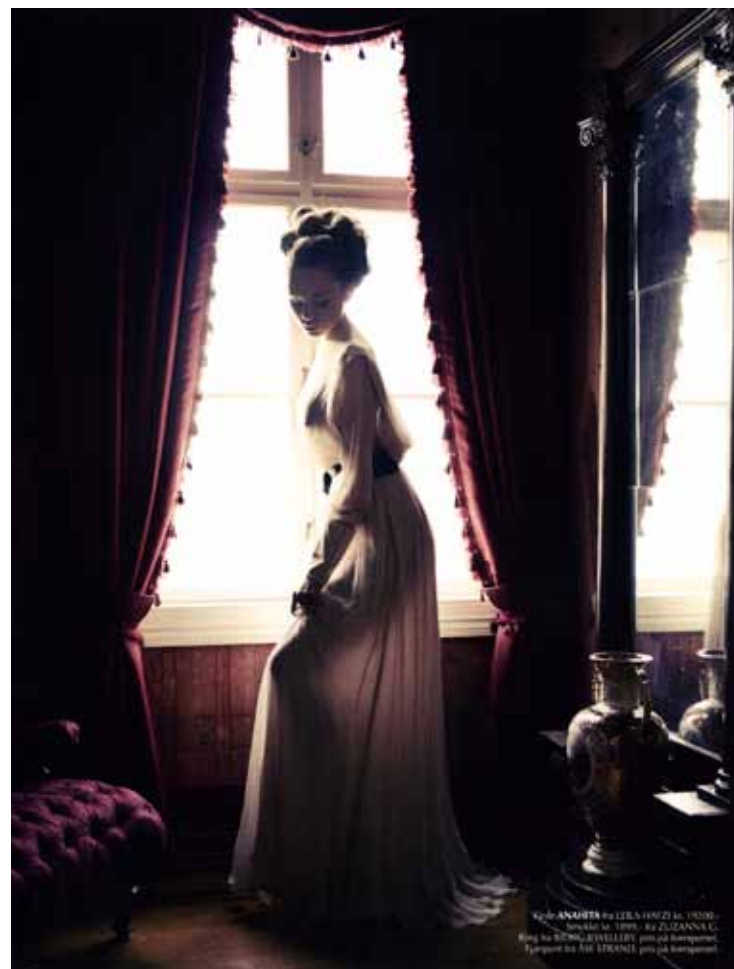
1. 1858 - 1859 Bygget tegnes og bygges av JHG Schüssler
2. 1873 - Bygget pusses opp av familien Arne Lunderbye
3. 1902 - Bygget kjøpes og bygges om av fam. Rollstad
4. 1919 - Bygget overtas av NSB og bygges om til hybel hus
5. 1986 - Bygget fraflyttes
6. 1991 - Bygget vedtas revet ved brannøvelse bygget reddes og stiftelsen Lunderbye Nor etableres.
7. 1991 - 1996 Stiftelsen Lunderbye Nor totalrehabiliterer bygget
8. 1996 - 2000 Stiftelsen Lunderbye Nor drifter bygget som kontorer, skole og selskapslokaler
9. 2001 - 2009 Kongsvinger kommune overtar og bygget benyttes som kontorer og fest lokaler
10. 2010 - Stiftelsen Nor overtar eiendommen for totalrestaurering til bruk som privat museum og kultur arena

HISTORISKE EPOKER PÅ NOR

- 1859 - Sen empire og tidlig sveitserstil møtes
1873 - Biedermeier epoken dominerer interiørene
1902 - Jugend inspirasjonen blir synlig
1919 - Arbeiderbolig og funksjonalitet
1996 - Skole og kontorer
2010 - Museum og historiske utstillinger åpner

Foto / Mona Nordøy

Fotoshoot på Nor - Foto Marcel Lelienhof.

Sødme

Patina

Foto / Mona Nordøy.

Hentet fra
magasinet
Gamle Hus &
Hager i 2010.

5 • 2010 KR 69,-

Hus & Hager

Inspirasjon Informasjon Ekspertsvar Restaureringstips

*Herregård
på Rongsvinger*

NORSKE
JERNOVNER

*Liten perle i
Stavanger*

Flotte

DØRER

ønsker velkommen

JUGENDSTILEN

BYGÅRD I VAKRE

Ålesund

INTERPRESS NORGE

7 71871 421011
RETURK 45

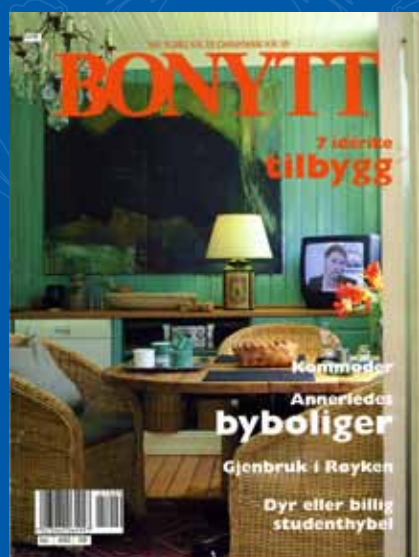
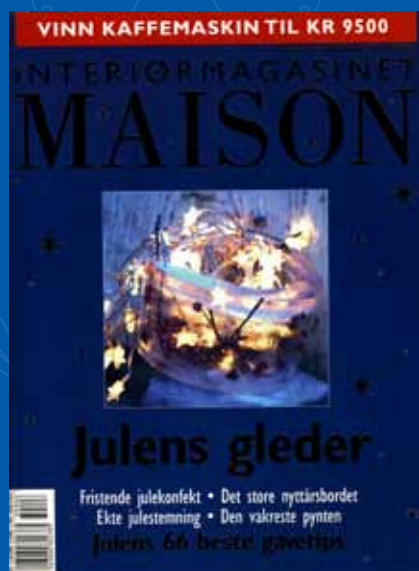

Sanselighet

**KULTURHAVEN HAR I ÅREVIS VÆRT ET YNDET FOTOOBJEKT FOR EN REKKE PRESSEORGANER.
HER ER NOEN UTDRAK HENTET FRA BL.A DAGBLADET, TØNSBERG BLAD, BONYTT,
MAISON, COUNTRY, GAMLE HUS & HAGER, LANDLIV, ETC
SAMT ASKEHAUGS STORE HUSBOK – GAMLE HUS**

Bejstring

Denne side: Denne blå stuen har et 300 år gammelt interiør og ligger i den gule bygningen.

Neste side, nederst til venstre: Fra hallen i annen etasje som skiller de to salene. Alle bygningsdetaljer er ivarettatt så langt det har vært mulig.

Neste side, nederst til høyre: Dette er et hjørne av konsertsalen der turkisgrønt scenegule står som flott kontrast til de gamle tommerveggene.

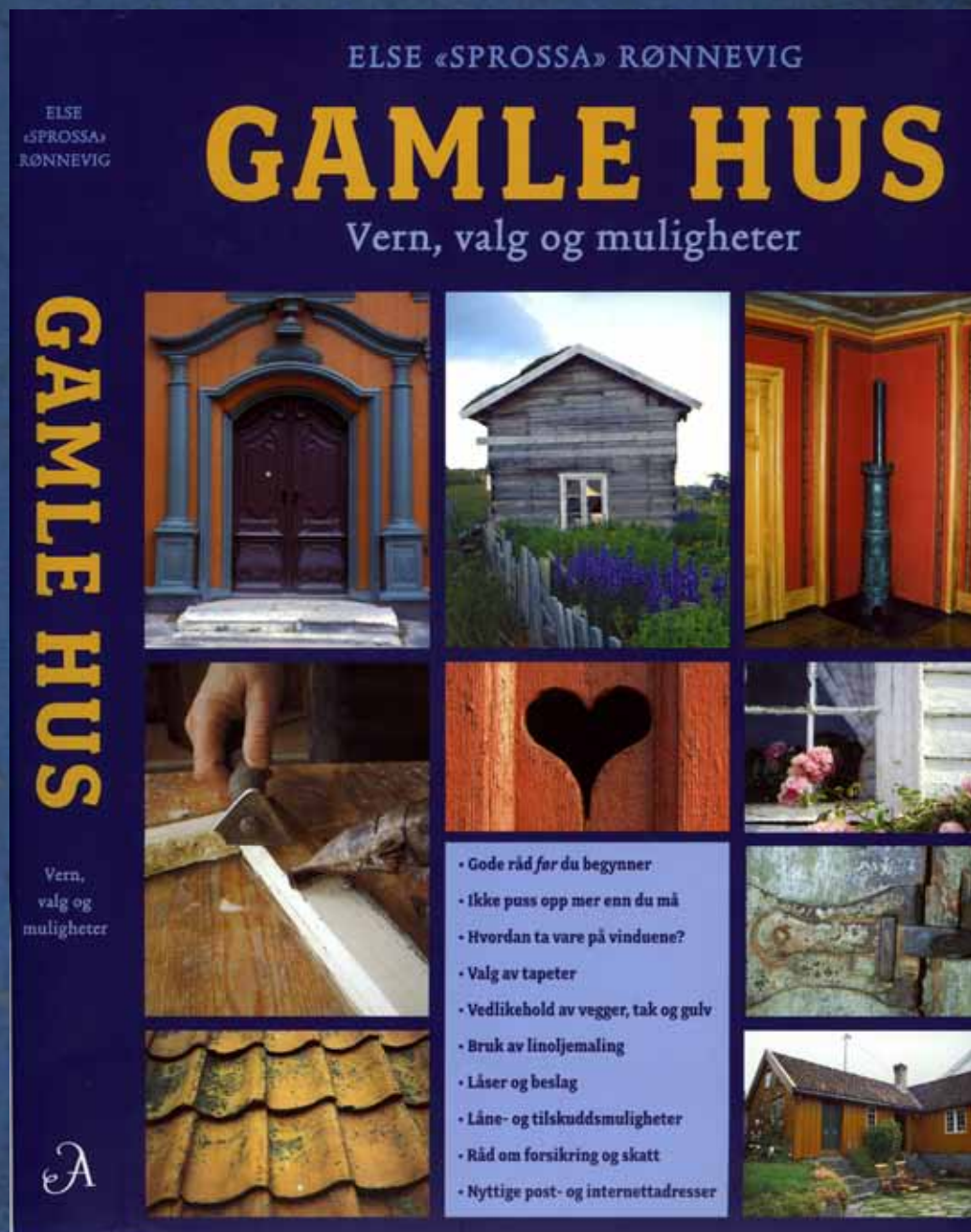

Åspre budskapet

I 2004 utgav forlaget Aschehoug den store norske husboken “Gamle Hus”.

I denne forbindelsen ønsket forfatteren Else Rønnevig å presentere fem spennende norske eiendommer – blant dem vår Kulturhave – under temaet “Når huset må flytte.” Denne boken bidro sterkt til å sette Kulturhaven på det nasjonale bygningsverns kartet.

Vi gjengir her hele kapittelet, etter tillatelse fra forlaget.

NÅR HUSET MÅ FLYTTE

I tidligere tider var det ikke uvanlig at hus ble flyttet. Det kunne være både arveoppgjør og andre grunner til at dette skjedde. Maihaugen på Lillehammer er et eksempel på at en ildsjel rett og slett begynte å samle på gamle hus. Fra en antikvarisk synsvinkel anbefales det ikke lenger at gamle hus flyttes. Et hus, lite eller stort, er med på å fortelle historien om stedet og menneskene som har bodd der. Gamle hus gir identitet og tilhørighet. De er en del av kulturarven på stedet og bør derfor vernes om i det miljøet de tilhører.

Noen bygninger er rivningstruet på grunn av veiutvidelse, eller fordi ingen kanskje lenger ønsker å ta vare på huset, men lar det stå å «råtne på rot». Når det handler om liv eller død, er det lov å slå alarm og kaste ut en redningsbøye.

REDNINGSAKSJON SOM KAN TA PUSTEN FRA NOEN OG ENHVER

Like ved nedkjørselen til Kragerø holdt for en tid tilbake hovedbygningen på Holtane Bruk på å gå under. Eierne hadde i over ti år truet både Riksantikvaren og fylkeskonservatoren med å sette fyr på huset – han ville ha hele tasket

Hovedhuset på Holtane Bruk før flytting.

OVER: De fetteste ville vel gitt denne gamle inngangsdøren en sjanse, slik som den ser ut. For Kjetil og Jan ble det en utfordring å redde også døren da huset ble flyttet.

TIL HØYRE: Inngangspartiet ferdig restaurert med overlysvindu og alle detaljer på plass. Her ser man hvor fint det er blitt, og hvor velkommen man føler seg når døren svinger innover.

bort. Kjetil Strandabø og Jan Schüssler hadde tidligere vist stor interesse for å ta vare på gamle hus; i 1999 fikk de helt uventet en forespørsel om de kunne tenke seg å overta hovedbygningen på Holtane Bruk. Svaret ble ja, og dermed begynte en redningsaksjon som kan ta pusten fra noen og enhver. Når interesse, entusiasme og tålmodighet spiller på lag, kan mirakeler skje.

Holtane Bruk er opprinnelig en svalgangsbygning fra ca. 1680. Ved en ombygging og utvidelse i 1857 fikk huset sitt nåværende utseende. I 1960-årene da ny E18-strekning ble stukket ut, viste Vegvesenet ingen nåde. Brorparten av det gamle hageanlegget ble tatt fra eiendommen og lagt under asfalt.

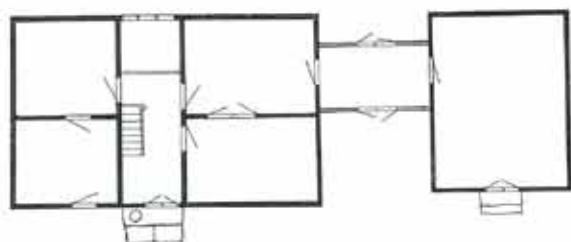
INSPIRASJON OG GODE RÅD

Parti fra midtgangen i hovedhuset. Her er valgt et vindusparti i full bredde fra gulv til tak – et bevisst valg fordi råteskadene i veggen var store og det originale treverket måtte fjernes. De så muligheten til å sette sitt preg på stedet ved å tilføre det noe av vår tid. Dette gir en spennende anledning til å kunne følge de skiftende årstilene, en fin måte å markere kontrast mellom ny og gammel tid på.

TIL HØYRE: Et rom i den eldste delen av hovedhuset.

UNDER: Plantegning av de to husene sammenbygget.

KJETILS OG JANS GODE RÅD UTFRA ERFARINGENE MED HOLTANE BRUK

Det skal ekstremt mye til før et hus er for skadet eller gammelt til å kunne restaureres eller kanskje flyttes. Det handler mest om din vilje og evne til å stå på.

Dersom du ønsker å flytte et hus, må du passe grundig på både å merke alt, fotografere og filme alle detaljer, også konstruksjoner og eksteriør. Ved flytting av hus er det viktig ikke å ha flere håndverkere med enn strengt tatt nødvendig. De samme personene som er med på å ta ned huset, bør også være med på å bygge det opp igjen. Selv om man bruker fagfolk, er det ingen nummerering som kan ta høyde for alle detaljer. Uten fotografier og videoopptak ville man ikke klart å tilbakeføre alle detaljene.

Ikke begynn å rive noe, ikke fjern en list engang, før du er 100 prosent sikker på hva du gjør. Du kan uforvarende komme til å gjøre skade, som det senere ikke går an å rette opp igjen. Les om bygningsvern, epoker, farger og stilarter, og ikke minst litteratur om hvordan man merker et hus som skal rives. Det er viktig å kunne følge med i arbeidet og ha en god dialog med håndverkeren. Kunnskap øker glæden ved prosjektarbeidet.

Bruk god tid til å velge håndverkere; du kan støte på folk som egentlig ikke er interessert i gamle hus. Møter du uttalelser som «dette er råttent, så det river vi – vi kan skaffe nesten helt makent som er helt nytt og praktisk», bør det lyse en varselampe. Det gamle er ofte best. Kontakt gjerne et museum i nærheten, der vet man ofte hvilke håndverkere i området som kan faget sitt.

Gjør deg kjent med huset. Sjekk alder, tidligere eiere, tidligere bruksområder og ombyggingsfaser. Det er først når man virkelig kjenner huset, at man kan begynne å ta beslutninger om fremtidig bruk og valg av hvilken epoke man ønsker å fremheve eller tilbakeføre til. Stol på egen intuisjon når du har nok forhåndskunnskap. Husk at dette er et forhold mellom deg og bygningen, og her ligger det mye følelser. Tilbring tid alene med huset i ro og fred. La tankene modnes før du tar de endelige beslutningene.

Ikke bruk unødig tid og krefter på å søke om offentlig støtte før du har satt deg inn i hva det gis støtte til. Å flytte et hus faller for eksempel utenfor de ordningene som støttes økonomisk, det forstod vi først etter mye strev.

Ikke mist motet underveis. Glæden og tilfredsstillelsen over å nå målet er så stor at den er verd alle sorger, slit og tilbakeslag underveis. Husk at du er med på å redde et lite stykke norsk kulturhistorie.

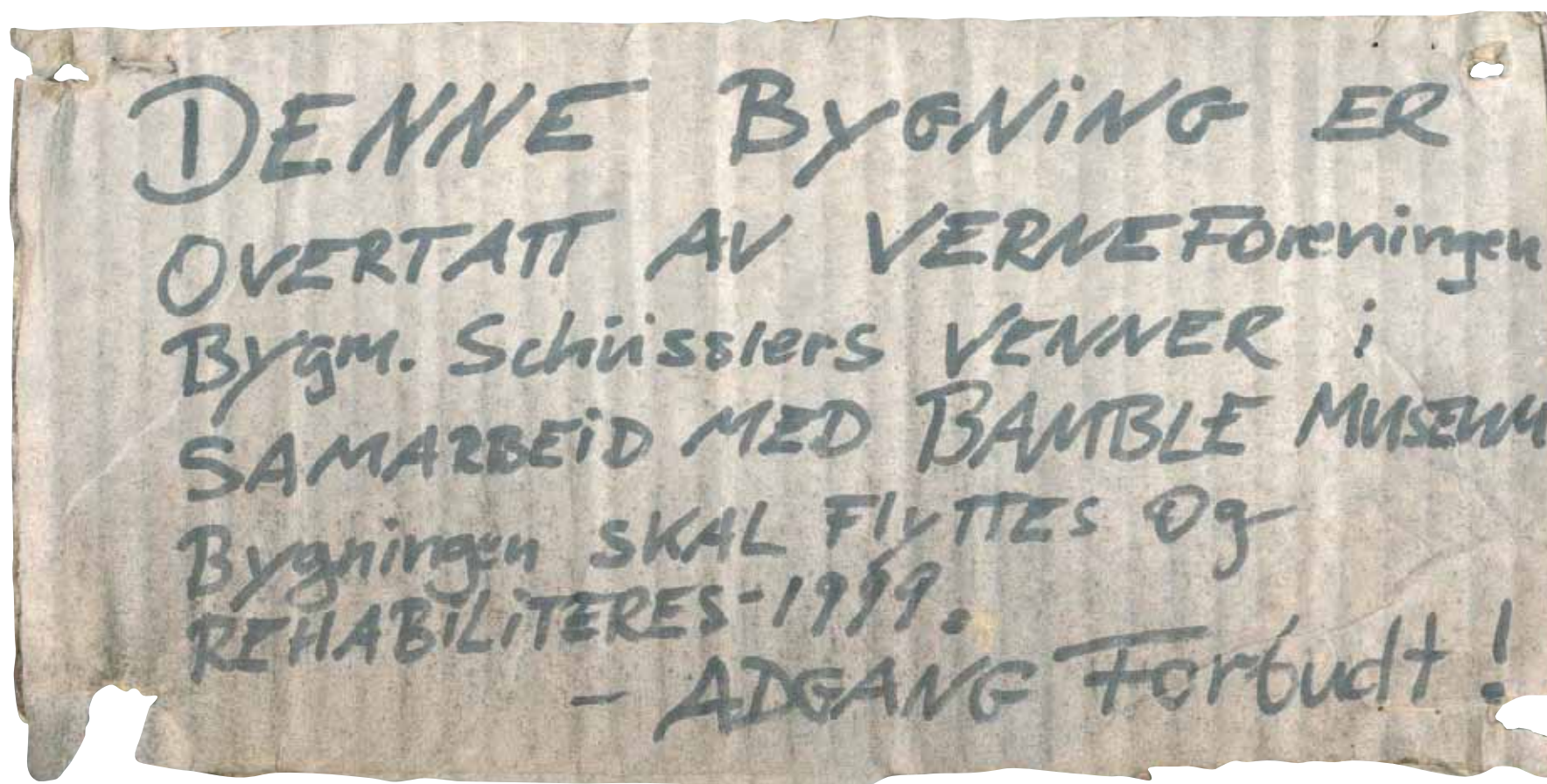

Kulturhaven

Historien - Kampen - Eventyret

NORGE STÅR VED TERSKELEN AV ET NYTT ÅRTUSEN I FARE FOR,
I STORT TEMPO, Å RASERE STORE DELER AV SIN RIKE KULTURARV
– MED OFFENTLIG VELSIGNELSE!

DETTE PROVISORISKE SKILT BLE I 1999 PLASSERT PÅ FASADEN
AV HOLTANE BYGNINGEN I ET FORSØK PÅ Å BEGRENSE
HÆRVERK OG TYVERIER.

Hovedinngangen i Kulturhaven etter ferdigstillelse.

Kulturhavens røde teatersal. Foto Marcel Lelienhof.

Kulturhaven

Historien om Kulturhaven er ingen solskinnshistorie, snarere en berrettiget pamflet, for i sitt blinde forsøk på å gjøre oss til et moderne, digitalisert multimediasamfunn, er man villig til å hive det meste “på dynga” i Norge. Denne historien tillater seg å også vise eksempler på de harde, falleferdige realitetene i situasjonen i Norge, og ikke bare “glansbilder” slik vi vanligvis blir presentert for i interiør bøker og blader. Det er en slags grotesk skjønnhet også i disse motivene, men de forsvinner i raskt tempo – ca. 6 – 7.000 verneverdige bygninger rives årlig i Norge. Til sammenligning er tallet for hele Sverige og Danmark til sammen ca. 3.500 – vi er definitive verstinger her i Norge!

Det er ikke stasbygningene vi river, men det er kulturlandskapet som stadig forringes – et lite gårdshus her – en løe der, eller kanskje en bygård eller to...

Det er summen av denne prosessen, som er alvor-

lig. Dette gjelder både bygningsmiljøer, tradisjoner, egenart og språk. Selvfølgelig finnes det mange unntak – den økende interessen for bunader og mattradisjoner er også hederlige eksempler på dette. Noe vi bør være meget glade for, men mye annet er svært galt fatt, og mange spør seg naturligvis hvorfor.

I enkelte byer som for eksempel Oslo, skyldes raseringene i stor grad en misforstått, men bevisst satsing, hvor enkeltpersoner innen byplanleggingen får herje tilsynelatende fritt med byens historie. Dette er en av de største kulturskandaler i moderne tid i hovedstaden. En by som allerede var sterkt ødelagt av årtier med kulturvandalisme. Hva etterlates til etterslekten her? Nærmest et historisk ødeland. Hvilken utrolig arroganse og disrespekt både for vår fortid og fremtid!

I andre byer og kommuner er dessverre hovedproblemet som regel inkompetanse og mangel på styring eller visjoner.

Instanser som riksantikvaren og fylkeskonser-

vatorer har minimal myndighet eller sanksjonsmuligheter, og resultatet blir som regel at de tilsynelatende enkleste løsningene velges. Disse er også ofte et resultat av knefall overfor næringsinteresser og kommersielle krav.

Dette er både beklagelig og helt feil.

Her må en omfattende holdningsendring og ren voksenopplæring til! Det kan være lett å tenke “det nytter ikke”, eller hva kan vel en enkelt person utrette. Men det er nettopp her nøkkelen ligger – i eksempelets makt.

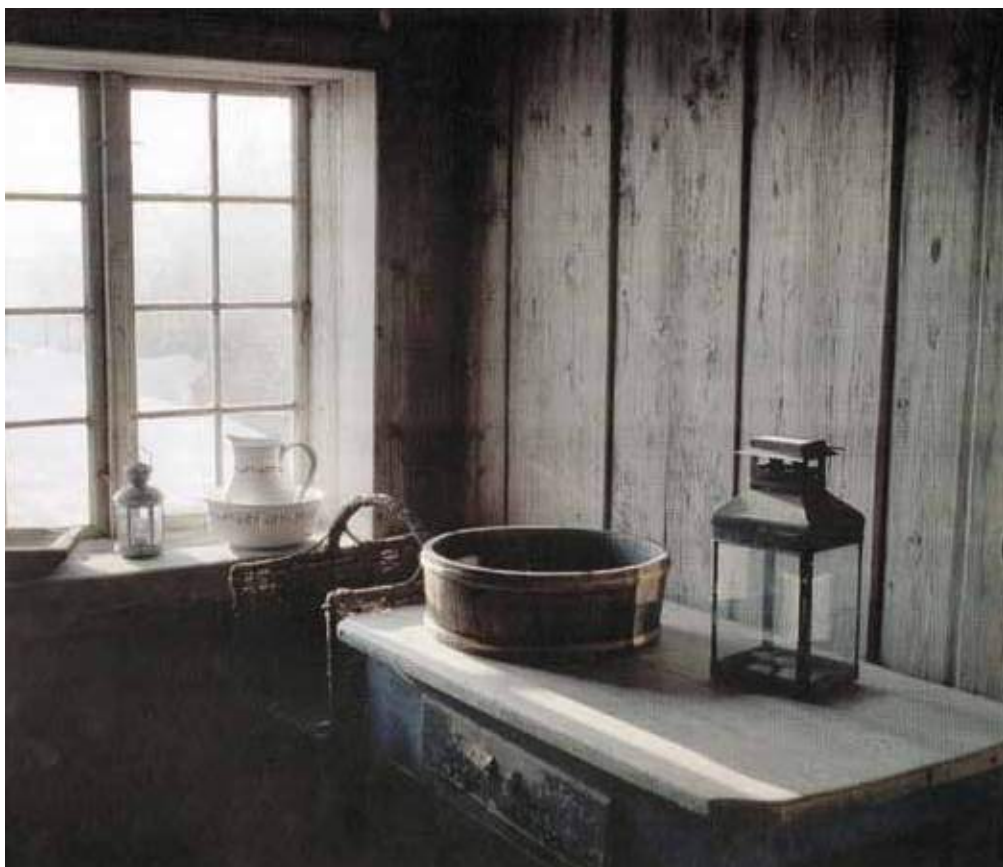
Vi har med våre bygningsmiljøer i Kulturhaven, gitt vårt lille bidrag og det er våre opplevelser denne historien handler om.

Vår hovederfaring med våre bygningsprosjekter, er som regel at det meste er mulig – hvis man vil.

VINJE GÅRD

Et eksempel på dette, var vår overtagelse av gamle Vinje Gård, mellom Langesund og Kragerø i 1996.

Et helt gårdsanlegg fra 1777 sto til forfall og skulle

Fra Kulturhavens bakekjøkken. Foto Marcel Lelienhof.

Kulturhavens hovedport ønsker velkommen. Foto privat.

rives fordi en liten bygdevei skulle utvides et par meter. På motsatt side av veien var et flatt jorde, og vi inviterte de respektive kommunale instanser til befarings. Vårt enkle forslag var naturligvis å heller utvide veien mot jordet, noe kommunen uttalte dette om: "Det har vi ikke tenkt på"...

Vinje Gård var reddet, vi totalrehabiliterte med private midler, og et unikt gårdsanlegg var bevart for fremtiden. Se forøvrig side 164.

Det er meget talende at man i Norge har større problemer med søknad om tillatelse til bevaring enn riving!

I andre land som f.eks Tyskland og England er situasjonen stikk motsatt.

Her har man ikke bare innført et nær totalforbud mot riving av eldre bygninger, men sjenerende bygg fra 50- 60- og 70-tallet rives nå i stor stil for å kunne tilbakeføre gater og torg til sitt originale uttrykk. Resultatet er et nasjonalt særpreg som nyter stadig større anerkjennelse både i og utenfor landets grenser! Danskene ligger også langt foran oss på dette feltet.

Problemet er kanskje at Ola Dunk som vanlig må vekkes, og det fra høyeste hold og nedover! La oss håpe at Ola også på dette feltet til slutt kommer ryggende etter utviklingen, og blir en del av en sta-

dig større internasjonal oppmerksomhet rundt vår felles kulturarv.

Forholdene i Norge er ikke lagt til rette for verken allmenn forståelse for eller muligheter til et aktivt landsomfattende vern og istandsettelse av truede bygningsmiljøer.

Dette haster det å få endret drastisk.

Lovendringen innen konsesjonsplikt for småbruk er bare et lite skritt på vei, men et godt eksempel på at små justeringer nå åpner for at unge menneskers interesse for bevaring, istandsettelse av og videreføring av disse eiendommenes mangfold og egenart, blir offentlig respektert.

"EN KULTURHAVE OPP FRA DYNGA"

Våre 20-talls redningsoperasjoner i ulike deler av Sør-Norge har hver for seg vært lokale "øyeåpnere" i god "mot strømmen" tradisjon.

Alle disse erfaringene ble samlet i Kulturhaven, som rakk å bli et kraftsenter for forståelse av hvilken unik ressurs disse bygningsmiljøene representerer.

Kulturhaven viste også at bygningene gjerne lar seg omklassere og redefinere, hvis bevaring på opprinnelig sted skulle være umulig.

For mindre enn 15 år siden var samtlige bygninger ved Kulturhaven klare for søppeldynga. Det

foregikk faktisk en aktiv kamp for å få dem revet!

Men dette er altså historien om hvordan Kulturhaven som fugl Fønix oppsto fra tragedie og søppeldynga.

Overskriften kunne derfor blitt: "En Kulturhave opp fra dynga".

Vi presenterer her både bygningenes historie – kampen for å få realisert visjonene – og det lille eventyret som ble til Kulturhaven.

Historien er tilegnet disse rivningstruede bygningsmiljøene som var gitt opp av "alle", og er en hyllest til den historie, estetikk og skjønnhet vi har klart å redde og gjenskape gjennom den årelange kampen for disse historierike bygningenes rett til en frodig fremtid.

**DET KAN VIRKE SOM OM NORDMENN
KONSTANT SKAL PRØVE Å SKAPE NOE
NYTT FORDI MAN IKKE LENGER KAN
HISTORIEN SIN!**

Opptakten

Da vi overtok Vinje gård i 1996, var vi egentlig på jakt etter en tomt for Brusdalsbygningen fra Ålesund som vi hadde overtatt og demontert grunnet en sneversynt grunneiers intense ønske om å bygge garasje. Vinje gård ble avertert til salgs som 3 “hyttetomter”. Men vi så altså at her var det en ”kamp” vi bare måtte ta, og Brusdalsbygningen ble derfor videresolgt som bolighusbyggesett til en familie i Bærum. På denne måten var også denne bygningen reddet på et vis.

Gjennom hele den lærerike og inspirerende restaureringsprosessen av Vinje gård, holdt vi en tett dialog med museumsbestyrer Roger Nordmann ved Bamble Museum i Langesund, som ble en sterk inspirator for oss.

Etter hvert som gårdsanlegget nærmet seg ferdigstillelse, ble vi i 1998 gjort oppmerksom på den akutte situasjonen rundt hovedbygningen ved Holtane bruk ved Kragerø.

Eier hadde arvet anlegget ca. 1980 og systematisk latt det forfalle og selv revet stabburet fra 1500-tallet, brent ned låven og redusert den uerstattelige hovedbygningen til søppelkasse, tømmerkoie og buffer for tømmerstokker, grunnet næringsvirksomhet på stedet.

Etter gjentatte trusler om å sette fyr på bygningen, hadde Berg museum Kragerø rykket ut og reddet samtlige dører, trappeløpet og noen øvrige interiørdetaljer. Fylkeskonservatoren vurderte i 1991 fredning, men grunnet raseringene var anlegget for ødelagt til å tilfredsstille kravene til fredning. Mitt spørsmål her var hvorfor intet hadde blitt gjort langt tidligere!

Så sent som i 1980 hadde jo anlegget vært relativt intakt og fredning burde ha vært iverksatt. Dette er slurv fra fylkeskonservators side, etter min mening.

Vi innså raskt at eneste mulige løsning ville være å flytte hele bygningen – men hvor?

Men det var ikke slik det opprinnelig hadde begynt, og slett ikke slik det var tilsiktet:

Hoved bygningen Holtane bruk ca 1900.

BYGNINGSHISTORIKK HOLTANE BRUK ANNO 1690 – 1856 – 1999

Det har vært gårdsdrift ved Nordre Holtane, vestre del, i uminnelige tider. Man har sikre kilder tilbake til før 1500-tallet, men denne hovedbygningen begynte sitt liv som et svalgangshus i en etg., trolig en gang i perioden 1680 – 1720. Bygningen har senere vært flyttet og ombygget i flere faser frem til 1852 hvor Olav Bjørn Thorsen overtok skjøte på gården fra Olav Willumsen. Thorsen var gift med Anne Gunnarsdotter.

Thorsen drev godt, og utvidet gradvis, bl.a. ved også å kjøpe den andre halyparten av Holtane. Ved siden av gårdsbruket, slo Thorsen seg også opp bl.a. på tømmerhandel og skogsdrift.

Det er derfor som kjøpmann og trelasthand-

ler Olav Bjørn Thorsen i 1856 betydelig utvider og ombygger hovedbygningen til den form den hadde frem til vår tid.

Dette ble en staselig hovedbygning for sin tid, for en relativt velstående familie. Bygningen fikk en grunnflate på 150 m² i to fulle etasjer, med tillegg av full kjeller og loft, kårbolig, driftsbygninger og stabbur m.m.

Det flotte anlegget fikk stå nærmest urørt i mer enn 100 år, før forfallet ubarmhjertig fikk sette inn.

Vi ønsket å legge oss stort sett på den form og utseende hovedbygningen fikk etter Thorsens omfattende utvidelser i 1856, men med de moderne kontraster vi har valgt som erstatning for de deler

Gårdsarbeidet ved Holtane bruk ca 1910.

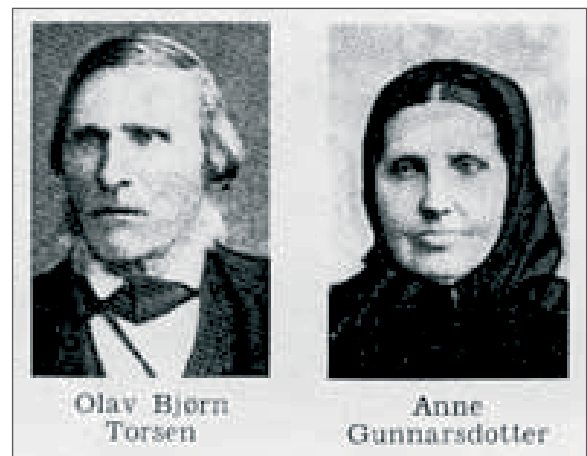
av bygget som var for ødelagt til å bli reddet. Disse kontrastene ble også en viktig del av Kulturhavens filosofi om integrering av de gamle bygningsmassene inn i en ny tid.

E18 LEGGES OVER HAGEANLEGGET

Thorsen døde mot slutten av 1800-tallet, og senere eiere av gården er bl.a. Ole Olavsen og Johanne Olavsdotter Støa. Senere overtar Ole B. Holtane og Johanne Holtane. Disse siste får ingen barn, og Johanne dør på 50-tallet, mens Ole Holtane dør på slutten av 60-tallet. Nye E18 legges deretter over hageanlegget på 70-tallet, gårdsdriften opphører og med hageanleggene ødelagt og nevøen som uinteressert arving, går det raskt nedover med bygningsmassen.

Forfallet var allerede på midten av 1980-tallet kommet så langt at Berg museum, Kragerø og fylkeskonservator i Telemark grep inn og forsøkte mulige tiltak for å redde bygningene. Dette førte ikke frem bl.a. fordi ny eier var sterkt imot dette. Han ønsket bygningene vekk grunnet næringsdrift på stedet. Etter dette blir anlegget systematisk ødelagt av tyverier, hærverk, brannstiftelse og ren vanskjøtsel.

Utover 1990-tallet fikk forfallet herje fritt, noe som kun kan betegnes som ren kulturvandalisme.

Olav Bjørn
Torsen

Anne
Gunnarsdotter

Holtane bruk ca 1900, ikke synlig på bildet er stabbur og sidebygninger.

Fra Holtane bruk i 1999.

“ALLEREDE DEN FØRSTE GANG JEG KLATRET INN I DEN VANSKJØTTEDE OG HÆRVERKHERJEDE HOVEDBYGNINGEN, VISSTE JEG AT DET IKKE VAR NOEN VEI TILBAKE. DE PRAKTFULLE 1700- OG 1800-TALLS INTERIØRENE STO NÆRMEST URØRTE OG INTAKTE BLANDT ALT SØPPELET.”

Hovedbygningen ved Holtane bruk 1998 - fasaden ble brukt som buffer for store stabler med tømmerstokker.

Kulturvandalisme & krise

Interiørene hadde på mirakuløst vis unngått ombygninger og moderniseringer opp gjennom årene, og representerte nå bygningens viktigste verdi og “redningsbillett”.

Eieren viste seg å være en hyggelig, men enkel sjel, uten sans for kulturvern. Han moret seg kostelig over at det faktisk fantes så gjerne folk at de ville redde “søppelet”. Han drev sagbruk på det gamle gårdstunet, og brukte hovedhuset som søppelkasse og tømmerkoie. Bygget var derfor fullt av søppel – gummi hjul, blykkbokser, glass-skår etc. etc.

I tillegg brukte han den utvendige veggen som bufferstøtte for store stabler, 3 – 4 m høye, av tunge tømmerstokker som ustoppelig ble slengt mot husveggen i håp om at den tilslutt ville gi etter.

Han var av den oppfatning at bygget hindret større kjøretøys ferdsel, og ønsket i tillegg å utvide næringsanlegget på stedet.

Støyen fra E-18 som var blitt lagt over det tidligere hageanlegget var heller ikke spesielt sjarmerende.

BRANNØVELSE

Eierens forslag var å holde brannøvelse på huset, noe han argumenterte ivrig for.

Fordi han allerede hadde rasert gårdstunet ved å ta stabburet med hjullaster og satt fyr på låven, kunne altså ikke fylkeskonservatoren innen eksisterende lovverk rykke ut med fredning av tunet. Eieren hadde betalt de symbolske bøter med glede, og ville nå bare ha huset vekk.

Etter at Berg museum, Kragerø hadde hentet ut de mest akutt bevaringsverdige detaljer, bar huset tydelig preg av siste faser forfall, stikkord: Store taklekkasjer – kollapsklare piper – knuste og ødelagte vinduer, fukt og soppskader, voldsomme hærverkskader m/motorsag, søppel i store mengder og sterkt sviktende grunnmurer med kjellere fulle av gjørme. Ja, det så virkelig håpløst ut!

All fornuft tilsa å bare la mannen få rive vraket og en periode var kanskje dette det mest nærliggende alternativet. Vi trakk oss litt inn i oss selv og konsentrerte oss om vår egen, hyggelige Vinje gård. Det ville jo være galskap å selge den for å kaste seg over noe så umulig?

Men for ettergivende å bare skulle gi opp også. Tanken på de unike 1700-talls interiørene ville ikke slippe taket på meg. Nattesøvnen ble ofret og konklusjonen kom gradvis voksende inn over meg: “Bygget kan ikke reddes der det står”. Da er det

eneste alternativet en flytting. Men hvordan flytter man et 16 m langt og 9 m bredt hus i to fulle etasjer + loft og kjeller?

Min første innskyttelse var å flytte huset i to eller fire hele deler, men så blir jo spørsmålet hvor langt?

Hvor langt er det i hele tatt mulig å flytte et så stort hus? Veiforhold, terreng og ikke minst økonomi er her helt sentrale punkter.

Men aller først kommer spørsmålet om hvordan eieren selv ser på dette.

I vårt tilfelle var eieren heldigvis meget pragmatisk i sitt syn, han var av den oppfatning at dersom vi kunne fjerne bygget innen 12 mnd, skulle vi få det vederlagsfritt for bruk innen kulturformål.

Vi inngikk derfor i mai 1999 en bindende kontrakt med eier hvor vi overtok eierskapet til bygningen m/innhold “på rot” med tidsfrist for å “rydde tomten”. Vi underskrev den avtalen med såkalt skrekkblandet fryd, og visste nok ikke helt hva vi hadde begitt oss inn på.

Så sto vi tilbake ved det stadig uløste spørsmålet om hvor og hvordan.

Først og fremst måtte det legges en grundig og detaljert slagplan.

Festsalen og hallen slik vi fant det i 1998 – gulvet i 2. etg. i hallen er saget delvis av – rent hæverk.

Ytterligere interiørbilder av forfallet i 1998/1999.

Holtane kvinnene må ha vært motebevisste for sin tid. Disse bladene ble funnet på loftet sammen med kniplings kjoler, korsetter, mamelukker, sko etc.

Deler av denne samlingen ble benyttet under den offisielle norske hundreårsvisningen i 2005.

En redningsoperasjon tar form

Bentsrudstua i fritt forfall, vinteren 2000.

Spørsmålene sto i kø, da vi våren 1999 inngikk avtalen om husovertagelse “På rot”.
– Hva skal huset brukes til?
– Hvor?
– Hvordan?

– Finansiering?

Vi mente tidlig at huset skulle bli et slags kulturhus, men etter å ha tatt noen runder til eiendomsmeglere og kommunale instanser i distriktet, var responsen nedslående. Vår tanke var naturligvis å omplassere bygget, men tiden hadde allerede begynt å løpe fra oss.

En periode hadde vi en positiv dialog med Larvik

kommune og en tomteselger i Stavern. Bygningen var på god vei til å bli kommunalt Kulturhus på brygga i Stavern. Men så trakk Larvik kommune seg, og vi sto alene igjen, men vi har kampvilje og pågangsmot!

Det var 7 mnd igjen til huset skulle være fjernet, og vi hadde sett på nærmere 60 mulige plasseringer fra Dombås til Lillesand, med hovedvekt på Oslo og Akershus.

Vi måtte snart foreta oss noe konkret, og for i hvert fall å bruke tiden mer fornuftig begynte vi det tidkrevende kartleggingsarbeidet av alt innhold i bygget – store mengder søppel og skadede materia-

ler måtte kastes. Vi fylte talløse containere, og noe ble brent på bålet. Men innimellom alt dette avfallet fant vi utallige små “skatter”, herunder: Amerika-brev fra 1880, Nordisk mønstertidende fra 1907 – 1929. Både dame og herre antrekk, kniplingkjoler, fotos, bruksgjenstander, bakefjoler, noen møbler, benker – og et melkespann inngravert “Holtane”. Det var noen av disse antrekkene vi inkluderte i forbindelse med den offisielle norske hundreårsmarkeringen i 2005.

Dette er en fengslende måte å bli gradvis kjent med bygningen, og livet på gården og menneskene som bodde der.

Bentsrudstua i fritt forfall, vinteren 2000.

Men det var frustrerende å ikke ha funnet noen plassering for bygget.

Etter et lengre Englandsopphold høsten 1999, ble betydningen av å redde det som reddes kan av våre tømmerbygninger, kraftig forsterket hos meg, etter å ha sett mange eksempler på det utrolige arbeid som gjøres bl.a. i London, for å redde og tilbakeføre typisk engelske bygningsmiljøer. Etter dette sto det sterkere og klarere for meg at Norges mest særpregede bygningsarv, foruten våre stavkirker, er våre mange frodige bygningsmiljøer i tømmer – noe vi bare må gjøre vårt bidrag til å redde!

Derfor hadde vi i romjulen 1999 et aktivt fremstøt mot eiendomsmeglere, og var til og med villige til å selge Vinje gard, og påta oss hele ansvaret privat, om nødvendig.

Tiden begynte å bli knapp.

Redningen skulle bli en forbigått og tidligere kassert salgsoppgave vedr. “byggeklar tomt i Holmestrand”. Vi syntes Holmestrand hørt rimelig uinteressant ut, men så sto det følgende lenger ned på siden: “råtten tømmerkonstruksjon må rives for

kjøpers regning” og det var dette som ble for uimotståelig...

Man må ikke være redd for å ta en utfordring!

For meg var Holmestrand inntil januar 2000, en tunnel, så da vi reiste ned fra Oslo første gang, for å se på denne tomten, kjørte vi feil i 2 timer (!) før vi fant frem. Tomten lå slett ikke nede i Holmestrand, men høyt og fritt på toppen av en kolle på grensen mot Re kommune. Nær 180 graders sjøutsikt, flat og stor eplehage, sydvestvendt og med golfbane som nærmeste nabo og 200 m til hovedavkjøringen på nye E-18 var selvfølgelig bra. Men det var “den råtne tømmerkonstruksjonen”, som gjorde utslaget!

Det viste seg å være en koselig husmannsstue fra 1805 med to navn – opprinnelig Bentsrudstua etter Bentsrud gård, men på folkemunne kalt Janssenstua etter familien Janssen som overtok, bygget om og bodde på stedet fra 1923 og frem til ca 1980.

Så totalt misvisende og ignorant kan altså en salgsoppgave for eiendom være!

Salgsoppgaven kunne videre fortelle at tilleggsjord kan kjøpes av naboen – Bentsrud gård.

Bestemmelsen ble tatt umiddelbart, faktisk allerede ved første øyekast. Det er enkelte ting i livet man bare “vet”. Og for meg var dette et slikt sterkt øyeblikk.

Jeg visste at vi her kunne plassere bygningen inn i et allerede eksisterende kulturlandskap og gi anlegget et autentisk preg som ingen av de øvrige objektene hadde kunnet tilby.

Samtidig var jo dette nok en rivningstruet og høyst verneverdig bygning som formelig ropte om hjelp.

Med kollapsede tak, råte, husbukk, stokkmaur – og trær og busker voksende inni, hadde naturen for lengst begynt å kreve tilbake sitt...

Dette er første gang jeg har sett en bygning som virkelig var på grensen til ikke å kunne bli reddet. Men i våre hender rives intet!

Det naturlige første skritt for oss, var å få bekreftet fra Bentzerud gård at tilleggsjord ville være mulig å få kjøpt, fordi opprinnelig tomt kun var et drøyt mål. Vi fikk bekreftet at i alle fall et par mål til ville være ok.

Bentsrudstua ferdig restaurert – sommeren 2000.

Bentsrudstua i vinterskrud – ca 1950.

I tillegg hadde vi 3 mnd igjen til hovedbygningen ved Holtane måtte være fjernet. Samtidig var Vinje gård blitt solgt med overtagelsesdato 1.5.2000. På Vinje gård sto antikviteter og løsøre nok til å fylle flere bygninger og vi hadde 2,5 mnd å gjøre det på! Og dessuten begge i fullt arbeid på helt annet hold.

Du kan trygt kalle det “med ryggen mot veggen!”

Deretter gikk turen for første gang til Holmestrand kommune, teknisk etat. Vi avholdt et intensjonsmøte, hvor mottagelsen var tørr, nøktern og litt avventende positiv. Kommunen hadde ingen preferanse med hva vi bygget på tomten – og Janssensstua var jo riveklart uansett, mente de.

På bakgrunn av dette la vi inn bud, havnet i en besynderlig budrunde, og måtte tilslutt “grave opp” en vinglete, uinteressert, og skulle det vise seg, litt useriøs selger, som hadde operert uten sin families godkjennelse til salg av “tomten”.

Lite visste vi, da vi tilslutt fikk tilslaget i januar 2000, om all feilinformasjonen han hadde presentert for meglerhuset Notar. Og lite visste vi om Notar’s slette kontrollrutiner og ansvarsløse holdning til det faktum at vi hadde blitt solgt “katta i sekken,” som det heter.

Vi hadde nemlig startet det nye årtusen med å kjøpe en “verdiløs” tomt med byggeforbud i et landsskapsvernområde – med en husmannsstue som var planlagt både tvangsrevet og tvangsvernet, med naboprotekt mot enhver aktivitet på tomta.

**TAPETFRAGMENT FRA DET BLÅ KAMMERS – VÅRT EMBLEM DEN BLÅ FUGLEN
ER HENTET FRA DETTE ORIGINALE 1860-TALLS TAPETET – SOM F.O.M. 2006
BLE EN DEL AV DET OFFISIELLE TAPETPROGRAMMET UNDER
NORSK ARV'S HISTORISKE TAPETER I SAMARBEIDE MED ELSE "SPROSSA" RØNNEVIG.**

“Ola dunk og bygdedyret”

Vi hadde helt uten å være klar over det, plassert vår idealisme, økonomi og helse i hendene på en rotete og nærmest fiendtlig kommune, en aggressiv nabo og et lokalmiljø preget av jantelov og mistro. Det skulle bli en nesten knusende og altomfattende kamp som ikke burde kunne være mulig i det moderne Norge.

At denne tomten lenge før vi kom inn i bildet hadde vært gjenstand for familiefider, nabokrangler og kommunal hodepine, ble jo aldri fortalt oss. Det var jo ikke rart at Notar ville bli kvitt tomten for enhver pris!

HVOR SKULLE VI BEGYNNE?

I likhet med Toralv Maurstad, hadde vi fått en “snill” og en “slem” nabo. Den snille naboen var villig til å selge oss tilleggsjord, hugge trær og hjelpe oss med alt fra gravearbeider, støtteerklæringer og lokal informasjon og forhistorier, for å bidra til å realisere vår visjon.

Den “slemme” naboen ønsket oss velkommen ved å marsjere inn på tomten, uten å presentere seg, og annonsere: “Dere kan reise tilbake til Oslo, for her skal det ikke bygges noen ting!” Deretter forlot han stedet. Fortsettelsen inkluderte både motarbeidelse, sjikane, hærverk og trusler, men vi valgte å ignorere dette for å konsentrere oss først om den bygningen som faktisk allerede sto der den skulle stå – nemlig Bentsrud stua.

Den slitne, gamle stua lignet nesten Tornerose, der den sto og sov. Krattet hadde vokst seg kjempehøyt, men i dette tilfellet bare i ca. 20 år.

Vår første oppgave ble å hugge oss vei, og begynne ryddingen.

Industricontainer ble bestilt og ødelagt kjøkken utstyr fra 60-tallet, knuste husmorvinduer, sprukne takrenner og annet kuriosa ble gradvis fjernet.

Deretter måtte vi rive 80% av tilbygget fra 1920-årene, hele taket og ca. 60% av husets fasade.

Tilbake sto et ribbet vrak som for de fleste sikkert bare så idiotisk ut.

Og slik ble vi også behandlet!

Grunnet min mangeårige bakgrunn og jobb i mediesammenheng, kjenner mange meg som sådan. Som regel er ikke dette noen belastning, men så ikke i Holmestrand. Det virket på meg som om befolkningen delte seg i tre hovedgrupper:

1. De som mente at klissete Oslofolk kan pelle seg tilbake der de kom i fra.
2. De som mente at syke folk og idioter ikke burde få lov til å søle bort tid og penger på søppel.
3. De som ikke mente noen ting.

Det ble i alle fall helt umulig å få noe håndverkerhjelp i distriktet. De få håndverkerne som faktisk møtte opp til befaring, hånflirte når de så det lille vraket vårt, og ville ikke høre noe om verken Kulturhave eller visjoner.

Fordi vår faste snekker ble langtidssykemeldt,

måtte vi til å begynne med ta til takke med litt av hvert, herunder forfyllede amatører og grovsnekere, resten måtte vi gjøre selv.

I mellomtiden hadde vi fått utarbeidet en byggeplan og søknad til kommunen, ikke bare med arkitekttegninger – men med fotos av Holtanehuset som fremdeles ikke var demontert.

Det er jo sjelden at en kommune kommer til så dekket bord, – byggesøknad med foto og et allerede stående bygg for mulig inspeksjon før demontering startet.

Nabovarsler ble sendt ut – og ingen protester kom.

Vårt argument overfor kommunen var at de under vårt innledende møte, ikke hadde sagt noe om byggestopp og dispensasjonskrav, og at vi derfor hadde kjøpt tomten “i god tro”, og ikke nå burde straffes i ettertid. Igjen var kommunen litt nølende positiv til dette.

Samme dag som kommunen skulle avholde sitt viktige møte, dukker imidlertid den krigerske naboen opp, og med alvorlige feilpåstander og fiktive anklager går han til personlige “kompiser” i den aktuelle komiteen – og vi får avslag! Denne prosessen skulle gjenta seg i ulike varianter hele 5 ganger!

VI VAR KORT OG GODT UØNSKET, OG HADDE BLITT HÅNDTERT OG PLASSERT AV BYGDEDYRET.

Vi visste ikke om vi skulle le eller gråte.

Midt i denne prosessen prydet vi plutselig hele baksiden av Tønsbergs Blad med overskriften

Hovedbygningen under klargjøring våren 2000.

“spennende restaurering”. Artikkelen var full av feilinformasjon og skrevet utelukkende basert på antagelser og helt uten å kontakte meg. Jeg tok derfor selv kontakt med journalisten, for å be om dementi, men i stedet ble det et stort, nytt oppslag i form av et intervju med meg om prosjektet. Men en unøyaktig journalist sørget nok en gang for å fylle siden med feil og misforståelser. Det eneste resultatet ble en serie navlebeskuende oppslag i lokalavisen med ulike vrengebilder av vårt prosjekt. En dag sto det klint utover hele forsiden ”Janssenstua saken – en tragedie”. Vi var enig – men på motsatt grunnlag!

Bakgrunnen for alle disse oppslagene var kort og godt kommunens uhyre klossete behandling av vår sak, og vår nabo’s stadig mer fantasifulle utspil. Disse inkluderte bl.a. en fullstendig gal fotomontasje, påstander om at vi planla å drive et mormonsk kirkesamfunn i kjelleren, og en lang rekke andre usakligheter. Motivet var rett og slett jantelov – misunnelse og uvitenhet. Vår sak er virkelig et eksempel til skrekk og advarsel! Kulturvernet står ikke sterkt i norske lokalmiljøer!

Som om ikke dette var nok, ble vi midt i denne prosessen, klaget inn for Vestfold fylkeskommune som nedla umiddelbar, full byggestopp også for Janssenstua.

Bakgrunnen var fylkets hastebefaring, uten oss

tilstede, hvor de hadde “oppdaget” en rekke verneverdige bygningsdetaljer ved Janssenstua. Plutselig fikk man panikk i alle retninger og ville helgardere seg i en meget betent sak.

Dessuten viste den seg å være den eldste husmannsstue i sitt slag i Vestfold, og fylket ville derfor vurdere fredning?! Stadig like forvirret?

La meg oppsummere:

Fylket ville altså pålegge oss å restaurere en bygning som Holmestrand kommune nærmest hadde pålagt oss å rive, på bakgrunn av verneverdige bygningsdetaljer. Det virkelig “festlige” er at disse bygningsdetaljene var innsamlet over flere år og innkjøpt av oss bl.a. hos Gamle trehus og bygningsdeler A/S i Oslo, og deretter påmontert Janssenstua nettopp for å gi denne tilbake noe av sitt originale preg!

Et nærliggende uttrykk å nevne her vil være: “Med hue under armen og armen i bind”...

For oss ble dette selve symbolet på hvilket “molbo-land” vi lever i.

Det var også enkelt for oss å svare på påstandene om mormonisk kirkesamfunn i kjelleren – Holtanhuset skulle nemlig gjenoppføres på en betongplate rett på bakken – og uten kjeller – etter pålegg fra den samme kommunen!

Saken fortsatte med en rekke liknende “utroligheter”.

Til slutt insisterte vi, med trussel om stevning mot

Rådmannen, på to befaringer med oss selv tilstede – en med politikere og byggekomiteen i Holmestrand kommune og en med saksbehandlerne i Vestfold fylkeskommune, på å bli lyttet til.

Vårt forslag var å be instansene om å gi oss byggetillatelse, med de begrensninger vi selv opererte innenfor!

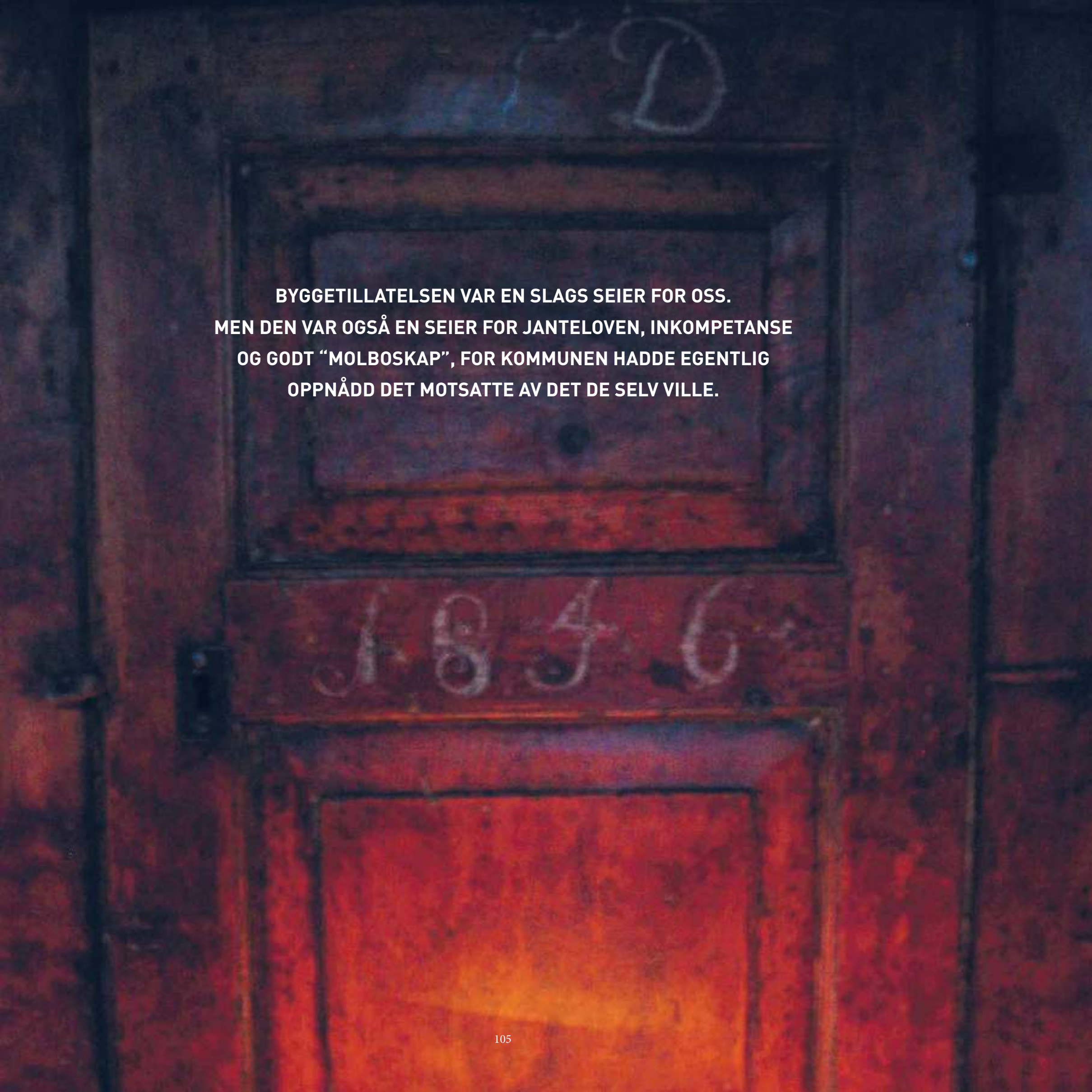
Taktikken førte frem!

Mest kanskje fordi kommunen visste at de ved en eventuell rettstvist sannsynligvis ville bli dømt til å betale erstatning for de betydelige beløp som allerede var investert på eiendommen. Men også for det potensielle tap av en kulturbygning med deadline, og som deres vingling nå hadde sløst bort verdifulle måneder for.

På bakgrunn av alt dette ble byggetillatelse gitt. Men med begrensninger må vite.

HER ER ET LITE KNIPPE AV DEM:

1. Bygningen kan ikke brukes som bolig.
2. Bygningen kan ikke benyttes til næring
3. Bygningen kan ikke benyttes til forsamlings-lokale
4. Bygningen kan ikke benyttes til noen form for salg
5. Det kan ikke legges inn vann og avløp i bygningen. etc. etc. etc. etc. etc.

BYGGETILLATELSEN VAR EN SLAGS SEIER FOR OSS.
MEN DEN VAR OGSÅ EN SEIER FOR JANTELOVEN, INKOMPETANSE
OG GODT “MOLBOSKAP”, FOR KOMMUNEN HADDE EGENTLIG
OPPNÅDD DET MOTSATTE AV DET DE SELV VILLE.

**MIDT I DEN HEKTISKE OG VANSKELIGE RESTAURERINGEN AV JANSSENSTUA
OG BYGGESAKSBEHANDLINGEN FOR HOLTANE-BYGGET, MÅTTE VI FOR Å OVERHOLDE
TIDSFRISTEN SETTE I GANG SELVE DEMONTERINGEN AV HOLTANE BYGGET.
DET STO FOR OSS SOM EN RIMELIG OVERVELDENDE OPPGAVE...**

Kartlegging og demontering

Midt i den hektiske og vanskelige restaureringen av Janssenstua og byggesaksbehandlingen for Holtane-bygget, måtte vi for å overholde tidsfristen sette i gang selve demonteringen av Holtane bygget. Det sto for oss som en noe overveldende oppgave. Bygget er altså 16 x 9 m i to etasjer fordelt på to tømmerkasser, en fra 1690 og en fra 1856.

For meg ble det nødvendig å ta fri fra jobb i et par måneder for i det hele tatt å kunne få tid til alt sammen.

“GJØR DET SELV”

Vi kontaktet Tradisjonsbygg A/S i Morgedal som er et av to – tre firmaer på landsbasis som kan påta seg demontering – og gjenoppføring av en så stor bygning. Men selv med deres ekspertise, ble det etter noen befaringer klart for oss at oppfølgingen av alle detaljer var lagt på våre egne skuldre.

Det er vel kanskje den viktigste lærdommen jeg har tilegnet meg gjennom hele denne prosessen – “gjør det selv” rett og slett!

Dette betyr at alle detaljer som er viktige for deg, må du selv ta ansvaret for – og ikke minst det totale ansvar for resultatet. Håndverkere kan bare gjøre jobben inntil et visst punkt, – uansett fagre løfter!

På bakgrunn av dette er det aller viktigste du gjør ved flytting av en bygning, å bli grundig kjent med denne.

Dette har i stadig økende grad for meg betydd å tilbringe mye tid med bygningen. Du må lære å kjenne rommenes opprinnelige funksjon, konstruksjon og utseende.

Farger på opprinnelige interiører, detaljer, skader, slitasje patina osv. Fotografer det i ditt hode, men selvfølgelig også både på foto og video.

Husk: Du kan ikke ta for mange fotos!

KJÆRLIGHETSHISTORIE

Selv føler jeg på en måte at enkelte bygninger “kommuniserer” med meg på sin egen måte. Hvis du kan, så tilbring tid alene i bygningen til forskjellige tider på døgnet og, hvis mulig, til forskjellige årstider. Prøv å tenk deg tilbake i tid, på menneskene som fylte rommene, de skiftende årstider, anledninger, glede og sorg – resultatet har for meg vært unikt!

Et eksempel var min sterke dragning mot et av rommene på Vinje gård. For meg var det da gråmalte rommet grønt.

Jeg så for meg et likskue med en åpen kiste midt i rommet. Følelsen var både fascinerende og skremmende, og var ikke enestående for opplevelsene våre på Vinje, men da to eldre damer fra slekten på ste-

det senere bekreftet for meg at deres bestefar lå på likskue, i det da grønnmalte rommet, ved sin død i 1933, ja da skvatt jeg.

Men denne type syner eller følelser kan kun dukke opp mellom bygningen og deg, hvis du er åpen og mottagelig.

Min erfaring har ofte vært at bygningens førsteinntrykk forandres vesentlig hvis du tar deg god tid til denne prosessen.

Det er for meg som en slags forelskelse eller kjærlighetshistorie. Kanskje skal bygningen være med deg for livet, men uansett – ved flytting av et hus skal det som regel helt fra hverandre som et gigantisk puslespill, og derfor blir tiden mens huset fremdeles står – helt unik – i det øyeblikk det ligger der demontert, er det for sent hvis du ikke har merket, memorert eller fotografert godt nok.

Under gjenoppbyggingen av de viktige, eldste rommene i Holtane-bygningen, oppsto det usikkerhet om vinduslistenes fordeling og plassering. Jeg kunne da løse problemet fordi jeg tilfeldigvis husket to hakk og en fargenyanse fra to år tidligere!

Dette viser hvor viktig selv små bagatellmessige detaljer kan vise seg å bli for både selve prosessen og helheten i det ferdige resultat.

I Holtanehuset fjernet vi selv alle fastmonterte objekter som skap, hyller, dørkarmer, benker osv.

Men det var med forskrekkelse vi oppdaget at Tradisjonsbygg A/S hadde brukket ut paneler og listverk og kastet det hele ut i en kjempestor “søp-peldyng” i regnværet.

De uttalte: “Vi kan jo lage nye kopier som er helt like”! Det er nettopp denne typen holdninger som gjør at helheten så ofte mangler i Norge – det blir ofte bare nesten bra.

Det er åpenbart for meg at for å kunne gi et autentisk preg, må man jo ta med seg hele det originale interiøret!

Vi brukte derfor flere dager på å “redde” og sortere listverk og paneler fra dynga – bokstavelig talt! Denne opplevelsen lærte meg for alvor å ikke stole på noen i en slik prosess.

Tradisjonsbygg A/S er kanskje Norges fremste på sitt felt, men de ønsket samtidig å selge meg nytt trevirke! M.a.o. business foran kultur – igjen.

Jeg måtte også sloss for de gamle vinduene, ingen

var enige med meg i at de gamle var best – de som var i ok stand. Men så fikk jeg tilslutt ryggdekning fra museumshold, som var nærmest forferdet over at spørsmålet i det hele tatt ble reist.

Det er klart at alle prosjekter er forskjellige, men dersom man med troverdighet skal demontere, flytte og gjenoppføre en bygning av kulturvern hensyn, så må alle mulige detaljer være de originale. Her er dører, vinduer, gulver, paneler og listverk spesielt viktig, og helt avgjørende for slutt resultatet.

INGEN LETTVINTE LØSNINGER

I Kulturhaven valgte vi det pragmatiske kompromiss at alle museale rom har opprinnelige vinduer, mens “publikums salene” i 2. etg. har fått nye kopier, både av praktiske hensyn – og fordi vinduene i 2. etg. var sterkt skadet. For øvrig er interiørene rom for rom, enten tilnærmet intakte og originale – eller så har vi valgt tydelige, moderne stilbrudd og

kontraster. “Liksom” kopier og lettvinte løsninger finner du ikke her.

Vi valgte altså å følge med på demonteringen daglig. Den beste måten vi som ufaglærte kan bidra på, er rett og slett ved å være “ryddegutter” og observatører.

Derfor sørget vi selv for sortering og fordeling av alle interiører herunder panel, himling, gulver, vinduer, dørkarmer, takdragere, peishyller, murstein, grunnmurstein osv. Det er en overveldende oppgave, og det er viktig å ta vare på så mye som mulig.

Det er et bedre utgangspunkt under den senere gjenoppføringen å være i en situasjon hvor man kan “velge og vrake” litt, heller enn å måtte angre på at en var for rask til å hive noe.

Åpenbart skadede materialer vil ikke være mulig å gjenbruke, men bør enkelte ganger lagres for kopiering senere.

En del ikke synlige støttekonstruksjoner, detaljer

Under sortering og demontering blir både listverk, panel, interiør detaljer, murstein, dører, vinduer, gulv, himlinger – og ikke minst, hele tømmerkonstruksjonen nøyaktig fotografert og nummerert. Dette er kanskje det viktigste og mest krevende arbeidet i hele flytteprosessen.

Etter at siste del av demonteringen var ferdig ankom altså bygningsdelene buntvis til kulturhaven. Gjenoppføringen kunne endelig begynne.

– fra “uriktige” epoker osv. behøver ikke følge med.

Det er også viktig å ha en så klar oppfatning som mulig av fremtidige isolasjonsvalg, rør og eltraseer og lignende.

I enkelte sammenhenger må kompromisser velges, og dette kan påvirke hvilke materialer som skal gjenoppføres, og hvilke du rett og slett ikke vil få bruk for. Man kan ikke ta være på “alt”.

I mange tilfeller bør graden av synlighet være avgjørende. Et eksempel på dette, er taket på “nye Holtanhuset”. Vi har rett og slett kassert hele den gamle tak- og loftskonstruksjonen. Først og fremst fordi den var sterkt skadet og sliten. Men også fordi vekten av den voldsomme tømmerkonstruksjonen kunne bli for tung for de gamle tømmerveggene å bære.

Hele loftsetasjen er derfor bygget opp av vanlige A-takstoler. Men ved å ta vare på loftsvinduer, tak og teglstein og et par innvendig synlige tømmer-

kryss, kan ingen se forskjell. Husk at taket ofte er husets største og mest iøynefallende del.

Samtidig har vi strukket oss langt for å lappe sammen, tørke og bruke de mest bagatellmessige biter av interiører i rom som skal være originale.

For øvrig er det viktig å lytte til fagfolk, for eksempel fra et lokalt museum, hvis man er i tvil om noe. Spør heller en gang for mye, enn å bli sittende å irritere seg i årevis over et feil valg.

HASTVERK ER LASTVERK

Det er også meget viktig å avklare tidlig om det følger med offentlige pålegg i forbindelse med flyttingen. Dersom bygningen er spesielt verneverdig, vil dette være tilfelle, og da må jo disse følges. Dersom ikke dette er tilfellet, står du naturligvis friere. Da er det kun deg selv du må stå til ansvar overfor. Men i mitt tilfelle, er kanskje dette den hardeste dommeren.

Det er en smertelig sannhet at de siste detaljer og rom ved Kulturhaven er de beste.

Her har tiden og økende detaljkunnskap fått “modne” prosessene. Vi kan trygt slå fast at hastverk har vært lastverk i vår prosess. Ta deg derfor god tid før viktige beslutninger fattes!

Ikke “finn på” smarte eller gøyale løsninger heller, la huset selv bestemme – de gamle løsningene og tradisjonene er best!

ETT STK. HERSKAPELIG HOVEDBYGNING – FLATPAKKET...
ELLER VEDSTABEL – UANSETT, EN MILEPEL VAR NÅDD.
KULTURHAVEN 2000.

“Vedflytting med kranbil”

Da hele bygningen omsider var demontert, kom tiden for selve flyttingen.

Tømmerkranbil, laste- og varebiler ble tilkalt, og det var da jeg nedslått utbrøt: “Det vi driver med er vedflytting med kranbil”!

Det krøp plutselig innover meg en panikkartet følelse av avmakt. Huset var jo borte – og vi sto igjen med diverse kjempestabler med gammel ved! Vi hadde leiet en stor, åpen plass av en nabo, vis a vis vår byggeplass. Dette var et lykketreff, for lite ante vi egentlig om dimensjonene på disse stablene, og hvilket enormt sorteringsarbeide som nok en gang lå foran oss.

Bare selve stablingen alene, er en usedvanlig viktig prosess å gjøre riktig – vi kunne jo ikke tilkalle kranbil hver gang vi lette etter en stakk eller panelbit. Derfor må stablingen skje meget fornuftig slik at materialene både ligger trygt – uten press og med høye krav til lufting og sikkerhet. Men også slik at du har tilgang til dem i den rekkefølgen du trenger dem.

Disse hensyn var vi ikke flinke nok til å ivareta, egentlig mest av uvitenhet.

Tilfeldighetene fikk spille en for stor rolle i denne prosessen i vårt tilfelle.

I enkelte situasjoner skyldtes dette rett og slett uinteresserte transport og kransjåfører som åpenbart syntes at vi var noen tullinger – noe de høylytt ga uttrykk for.

I en slik situasjon er det altfor lett å gi etter for presset om å velge de litt “kjappe” løsningene. MEN – det er nettopp her en må vise styrke!

Selve hovedtransporten tok to dager, med tillegg av utallige mindre turer med privatbil og innleid varebil underveis.

Til tross for en viss seiersfølelse over at hovedbygningen endelig hadde kommet til “gards”, var også følelsen av avmakt over synet av de enorme stablene betydelig. Jeg må innrømme at jeg selv på dette tidspunktet begynte å tvile på om all den gamle veden noen gang mer ville kunne bli til noe hus.

Det var heller ikke mye støtte å få fra familie og venner. I tillegg ligger Kulturhaven langs et turområde. Mye av mitt arbeide på eiendommen gjø-

res naturligvis på fritiden i helgene, med horder av turgåere passerende forbi. Mange kommentarer var både irriterende og sårende, om kanskje ikke egentlig tilsiktet. Den vanligste var: “ja nå har du jammen fått jobben ...”

Det ble også etter hvert heltidsarbeide bare å håndtere naboutspill, kommunale viderverdigheter og presseoppslag.

Arbeidsinnsats og slit er en ting, økonomi er noe annet. Vi hadde nesten brukt hele totalbudsjettet på demontering, transport og byggesøknad, for ikke å snakke om gjenoppbyggingen av Janssenstua som “tok fullstendig av”. Stikkord her var stadig nye overraskelser, og oppdagelsen av råte og setnings-skader var bare småtterier, mot den dagen vi fant ut at nesten hele fasaden på Janssenstua var en eneste stor stokkmaurtue.

Fasaden måtte rives i sin helhet!

Denne perioden var så ille at vi vurderte seriøst å gi opp. Vi kontaktet en megler for å få en salgsvurdering av prosjektet.

Han mente at den lagrede tømmerbygningen og den ferdige Janssenstua kun kunne selges hver for

Oppløsing av hovedbygningen i snekaoset vinteren 2001.

Men det nytter jo ikke å sette seg ned å grine, så vi forsøkte å konsentrere oss om å tenke fremover på hva vi egentlig var i ferd med å skape.

Inntil da hadde vår fokus vært på tekniske og praktiske sider ved prosjektet, herunder: Demontering, lagring, transport, gjenoppføring, dokumenter, tillatelser og økonomi.

Som jeg har forklart, var det jo aldri slik at vi hadde behov for dette huset, tvert imot, huset hadde behov for oss. Derfor hadde vi heller aldri en klar visjon om hva vi skulle fylle bygningen med – utover at det skulle være kulturformål. Navnet Kulturhaven var også langt frem i tid for oss. Men da vi startet opp igjen prosjektet for fullt etter en liten tenkepause, ble dette på en måte det vendepunktet hvor vi gikk fra det tekniske fokuset og til den kulturelle og kunstneriske. For oss er dette blitt beviset på makten bak virkelig positiv tenkning.

I dag er vi naturligvis mest takknemlige for at vi valgte å ikke gi opp – men stå løpet fullt ut!

seg. Men grunnet betydelige forberedende investeringer på tomten, ville dette bli et så stort tapsprosjekt, at vi slo det fra oss. Vi måtte simpelthen bite tennene sammen å gå på med dødsforakt/kamphumør.

Følelsesmessig er det ikke lett å svinge mellom alle disse prioriteringene, og selv ble jeg sykemeldt i et par måneder på grunn av stress og utmattelse. Vi kan trygt slå fast at dette prosjektet ble mer og mer altomfattende!

I mellomtiden arbeidet vår aktive nabo iherdig i kulissene for å få stoppet prosjektet vårt via Fylkesmannen.

Det var omtrent på denne tiden at fylkeslandsbruksstyret derfor kom på befaring – det var ingen hyggelig opplevelse. Negativ fokusering – gretne spørsmål med problemmaksimering og en kritisk pådrivende nabo som begynte en regelrett mobbekampanje. Det gikk så langt tilslutt, at politiet påla naboen besøksforbud på vår eiendom!

Jeg trodde selv at vi hadde havnet i et bygdehelvete fra virkeligheten. Mentaliteten lignet den norske spillefilmen “1732 Høtten”.

Hvert enkelt panelbord ble møysommelig rensket, tørket og oljeforseglet.

Solide håndverkstradisjoner
ble tatt i bruk under
gjenoppføringen i 2001.

“Puslespill” tradisjon og teknikker

Som barn var jeg aldri spesielt glad i puslespill, så hvordan denne voldsomme interessen for tømmerflytting har kommet over meg, kan jeg ikke helt forklare.

Men det var for oss en stor dag da Tradisjonsbygg for første gang begynte “oppløing” av de første stokkene i oktober 2000.

På forhånd hadde vi fått støpt en ringmur, men vi gikk hele tiden rundt med noe usikkerhet rundt fylkeskommunens ankebehandling. Vi hadde lite annet valg enn å igangsette byggeprosessen, og det var litt uvirkelig å se de første veggene begynne å ta form, med frykten for et rivekrav rundt neste sving. Vi har definitivt ikke fått mye forståelse eller støtte underveis!

Holtane bygningen består av to tømmerkjerner med en gjennomgående “trappehall” i mellom – et typisk midtgangshus.

Den eldste “kassen” er fra ca. perioden 1690, mens den store utvidelsen kom i 1856.

Vi valgte å begynne med 1856-delen som, skulle ligge nærmest Janssenstua.

For å kunne binde disse to forskjellige husene sammen, valgte vi å bygge en glasskorridor, levert av Elgesem trevare i Sandefjord.

1856-delen ble derfor bygget opp inntil denne, allerede fullførte glassdel. Glassdelen forbinder bygningene uten å forstyrre de gamle stilartene,

fordi dette er en tydelig kontrast. Stokk for stokk begynte hovedbygningen å vokse opp igjen. Det kommer nok aldri til å slutte å fasinere meg å se disse gamle veggene komme på plass etter flytting.

Merkingen var gjort av de samme fagfolk som hadde tatt bygget ned, og som nå satte det opp igjen. Dette tror jeg er helt avgjørende for et optimalt resultat.

Den håpløse følelsen ved synet av vedstablene, begynte å gi etter for en barnslig følelse av fryd, ved synet av 1. etasje montert.

Det hele hadde tatt kun en dag, og allerede dagen etter, kom en etasje til på. Første “tømmerkasse” var nå montert og jeg sto inne i bygningskroppen og hadde allerede plassert bilder og gardiner – i mitt hode...

Men jeg skulle fort erfare at vi fremdeles hadde langt igjen. Vi dekket hele denne “kassen” med en kjempepressenning – og så kom regnet – det regnet uavbrutt denne høsten fra siste uken i oktober, og frem til ca. 20. desember. Alt utendørs arbeide måtte innstilles, og den store pressenningen måtte stadig tømmes for vann – senere is og sne. Vinteren 2001 ble en ekstremt snerik vinter, og midt under de hektiske forberedelsene til et av våre store TV-show “Fashion Awards”, brukte vi nesten all fritid på kampen mot de ekstreme snemassene.

I tillegg til at hele byggeplassen måtte måkes,

måtte også pressenningen holdes isfri, men til slutt var vekten av all is og sne så enorm, at tømmerkonstruksjonen truet med å gi etter!

Vi ble derfor tvunget til å skjære av store deler av vårt provisoriske tak og slippe snemassene ned inne i bygget. Vi slet faktisk med disse ismassene inne i bygget til langt ut i juni, solen kom jo ikke til der inne.

Men i mars 2001 var altså tiden kommet for oppføring av den eldste og ca. 300 år gamle tømmerkassen. Arbeidet var blitt bestilt måneder i forveien, og var det eneste tidspunkt Tradisjonsbygg var ledige. Derfor måtte vi sette i gang. Men bildene forteller sin historie om hvilken kamp mot naturen det ble. Alle stokker, og småbiter av huset var helt dekket av is og sne, alt måtte “letes” frem, og merkingen var vanskelig å tyde, byggeplassen måtte måkes for hånd 2 – 3 ganger daglig og kranbilen kom nesten ikke frem.

En av mine utfordringer var også kampen for å redde de gamle epletrærne, som for oss er en viktig miljøfaktor.

Det er ofte så altfor lett i “kampens hete” å gi etter for håndverkere kjappe, lettvinde løsninger. Kran-sjåføren ville “kappe” et par av epletrærne. Men vi som hadde flyttet et av epletrærne med gravemaskin for å redde det med stort personlig engasjement, var ikke klare for slik “vandalisme”. Kampen kostet

1859

FOR OSS HAR KULTURHAVEPROSJEKTET BLITT EN REISE
INN I DET EVENTYRLANDET DER DET URNORSKE BOR.

VÅRT ARBEID HAR BLITT ET MØTE MELLOM FORTID OG NÅTID HVOR
ENKELTPERSONERS PÅGANGSMOT OG VILJE TIL Å SATSE SMALT HAR BIDRATT TIL
Å HOLDE VÅR KULTURARV I LIVE – PÅ SPAREBLUSS!

VI HAR FÅTT LÆRE OM FAGOMRÅDER, TRADISJONER OG "KJERRINGRÅD"
SOM VI IKKE VISSTE EKSISTERTE.

mange runder med diskusjoner om maskintrasseer og kranplasseringer. Men trærne ble reddet – noe vi ikke kan presisere sterkt nok betydningen av i dag.

GJØRMEBAD I HAGEN

Til tross for uværet og komplikasjonene – tømmerkassen kom opp med den gamle svalgangen foran. De to ribbede kassene var et selsomt syn og mange forbipasserende turgår spurte om dette skulle bli rekkehus?!

Vi hadde fått nok av snemassene, og tilbrakte våren 2001 en lengre periode med prosjektutvikling i Londons teaterverden. Vi kom ikke tilbake før i slutten av april. Det synet som møtte oss ved tilbakekomsten var svært nedslående.

“Hagen” var et gjørmebad med steinrøyser, etter vinterlige grunnarbeider. Overskuddstømmer bl.a. fra den gamle takkonstruksjonen, lå spredd og stabler med panel etc. etc. var klissvått fordi presenningen hadde løsnet og blåst bort.

Vi kunne bare begynne det overveldende opprydnings- og -sorteringsarbeidet på nytt!

På dette tidspunktet kom også den sjokkerende meldingen om at vår utrettelige motstander – naboen – hadde fått foreløpig medhold på enkelte punkter hos fylket. Og følgelig ble byggetillatelsen trukket tilbake med øyeblikkelig virkning.

Man hadde desperat saumfart alle mulige sider av vår byggesak – uten å finne hull. Derfor hadde man tilslutt kastet seg over landbruksreglene for et landskapsvernområde – og funnet at vår byggedispenzasjon måtte trekkes tilbake!

Husk at dette gjelder en privat godkjent bygging på privat eiendom, 100% privat finansiert.

Våre investeringer var allerede i flere millioner-kronersklassen, og nå risikerte vi i verste fall – tvangsrivning!

Sjokk, fortvilelse og vantro dominerte hverdagen.

Vi ble kastet ut i en altoppslukende kamp for kulturvernet og de bygningene vi var i ferd med å redde – men også kampen for at sunn fornuft må seire til slutt.

Vår aggressive nabo var ikke opptatt av saken, men av kampen for kampens skyld. Han er en velkjent, lokal kverulant, og vi havnet i skuddlinjen. Prosessen skulle vise seg å vedvare i hele 6 måneder.

Til slutt sto de uerstattelige bygningsdelene i fare for å gå tapt, og enkelte politikere begynte faktisk å lytte til oss...

Det ble til slutt daværende fylkesmann Mona Røkke som etter en personlig befaring skar igjen nom farsen og ga grønt lys. For som hun sa: “Vi kan ikke sitte å se på at privat initiativ blir torpedert på denne måten, med påfølgende tap av viktige kulturhistoriske verdier”.

Vi var “reddet” i 12. time – og av nettopp den sunne fornuft.

Det var en seier for sannhet og rettferdighet, men først og fremst for disse bygningene som ellers da definitivt ville ha gått tapt.

Sommeren 2001 ble under byggestoppen en begredelig periode for vårt prosjekt. Men det representerte også en 6 mnd. ufrivillig byggestopp midt

«DET VAR NETTOPP I DENNE PERIODEN AT NAVNET KULTURHAVEN DUKKET OPP FOR FØRSTE GANG SAMMEN MED TANKENE OM EN “OASE” FOR KULTUR, ESTETIKK OG NYTELSE.»

i sommerhalvåret, som jo er den beste perioden for bygging. Sett i ettertids er dette bittert og irriterende, men samtidig var dette en periode hvor vi måtte lære oss til å se gleden i de små fremskrittene. Det ble også en tid til ettertanke og en mulighet for oss til å redefinere prosjektet litt. For hva skulle dette egentlig bli til slutt?

ASKELODDEN OG DE GODE HJELPERNE

Det var nettopp i denne perioden at navnet Kulturhaven dukket opp for første gang sammen med tankene om en “Oase” for kultur, estetikk og nytelse.

Det å komme frem til disse tankene, representerer summen av mine utenlandske impulser og felles erfaringer gjennom samarbeidet med Kjetil, kom-

binert med ønsket om å markere et standpunkt – gå litt mot strømmen. Ja for er det ikke bare død fisk som flyter med strømmen da?

Vi benyttet også tiden den sommeren godt på selve byggeplassen, – opprydning, sortering og tørking av materialer, og dessuten et omfattende terrengarbeide, dominerte tiden.

Den gamle eplehagen ble i stor grad beholdt, men vi utførte omfattende sprengning/gravearbeider, utfylling og hugging av en lang rekke trær, for å utvide hagearealet maksimalt. Deretter byggingen av et omfattende og høyt, tett gjerde i gammel stil, samt en lang rekke håndbygde gråsteinsmurer i terreng- et.

På denne måten ble hageanlegget i grove trekk ferdig lenge før hovedbygningen.

Da så byggearbeidene omsider kunne komme i gang igjen, var dette en lenge etterlengtet prosess, som vi gikk inn i med liv og lyst. Etter måneder med “vanntåing” hadde vi på dette tidspunkt igjen rukket å skaffe oss en meget god oversikt over “hva som var hvor” av materialer. Planleggingsarbeidet var derfor gjort grundig, noe vi fikk stor glede av videre.

Vår hovedutfordring var å få tak i de rette håndverkere.

Dette er det viktigste du gjør!!

Velg ALDRI kjappe løsninger hva håndverkere angår, gå heller noen runder ekstra – det er verdt det.

Til å begynne med “måtte” vi imidlertid ta det vi kunne få – en grov feilvurdering fra vår side!

Tradisjonsbygg hadde tilsynelatende etterlatt en god jobb. De hadde på mirakuløst vis klart å få sammen igjen samtlige tømmerstokker – så nær som en liten mellomstokk mellom to vinduer.

Det vi ikke var klar over, var derimot hvor mye en slik tømmerkonstruksjon synker ved tørking. Hva sies om 20 – 30 cm?!

Dette førte til omfattende setningsproblemer og skjevheter i den videre oppbyggingen. Og justeringer har derfor fortløpende måtte foretas.

Men vi sto altså foran en situasjon hvor grovbygget var kommet opp med nytt tak og loft.

Hvor gikk vi så videre med alle interiør og eksteriorarbeidene? Det er fristende å tenke på eventyret

om “Askeladden og de gode hjelperne”, når disse prosessene skal beskrives.

Jeg tror så mange som 8 – 10 snekkere og 3 – 4 murere var inne i bildet, men alt de så i våre uendelige mengder med “gamle” materialer var “møkk” for dem og – det ble det.

Vi innså etter hvert at denne typer prosjekter slett ikke kan bestille håndverkere. Du må nærmest ha audition for dem.

Vår lykke kom den dagen Elgesen Vinterhager skulle montere den glassveggen vi hadde bestilt som bindeledd mellom de to tømmerkassene.

Glassveggen var ca. 5,5 m høy og 3 m bred, og manglet grunnmur. “Montøren” som kom, heter Hans Anders Knapstad og grunnmur og glassvegg var ikke noe problem for ham.

Etter å ha blitt skjelt ut av uinteresserte håndverkere med for store ego i årevis, var det en befriende opplevelse å få høre om valgmulighetene i stedet for “umulighetene”...

Knapstad viste en interesse og forståelse for de gamle rommene som var enestående å bivåne.

På mange måter ble han mine “hender” i dette prosjektet. Selv kan jeg knapt slå i en spiker, og det er jo et litt håpløst utgangspunkt ved et prosjekt av denne typen. Men dette har for alvor fått våre øyne opp for den helt avgjørende betydningen valg av riktige håndverkere representerer. Ikke bare resultatmessig, men også sosialt. Knapstad ble nærmest en del av familien, etter flere års tett samarbeide.

Vår egen viktigste jobb var hele tiden å holde grundig oversikt.

Jeg fotografere og filmet kontinuerlig alle prosesser. Jeg prøvde også å holde oversikt over hver “flis” på “bruket” – og forsøkte til enhver tid å vite hvor alle de respektive materialbiter hørte hjemme. Dette forenkler håndverkens jobb. Det er her forarbeidet med å bli kjent med bygningen, kommer inn og blir så avgjørende.

En annen viktig oppgave er kontinuerlig opprydding. Alle materialbiter og avfall fjernes daglig fra byggeplassen, noe som ikke bare er en trivselsfaktor, men bidrar sterkt til å skaffe oversikt over frem-

Gamlestua og bakekjøkkenet gjenoppbygges i 2003.

Vi har vært gjennom mange faser – i denne ble vi ofte spurt om det skulle bli rekkehus...

driften for alle parter.

Denne meget langsomme formen for bygging har virkelig blitt en øvelse i tålmodighet for en rastløs sjel som meg. Det har blitt viktig å glede seg over de små fremskrittene.

SJELDNE HÅNDVERKSPROSESSER

Etter hvert som arbeidsoppgavene gikk fra å være grovarbeide, til mer spisskompetansekrevene, fint arbeide, ble det, for meg, også stadig mer spennende å følge disse sjeldne håndverksprosessene som i våre dagers Norge føres videre nærmest på ildsjel og hobbybasis.

Jeg har lyst til å fremheve noen av disse foruten trekunstneren Knapstad som kan løse de fleste utfordringer, gjennom sitt unike håndlag med trevirke som materiale.

Tradisjonsbygg har altså merket, demontert og gjenoppført hele hovedbygningsskroppen. Dersom vi hadde ønsket mer praktiske og moderne løsninger inne i bygget, kunne de ha bygget opp moderne,

praktiske interiører i gammel stil, tilpasset byggets opprinnelighet.

Men for oss var det altså avgjørende å få de originale interiørene tilbake på plass.

Buskerud pipe Service reddet det sjarmerende gamle, trukne pipeløpet i Janssenstua. Vi slet oss igjennom intet mindre enn 4 murerfirmaer som bare ville banke det ned og bygge nytt i “kopi”. Men så kom vi i kontakt med Buskerud pipe Service, som altså kunne fylle den gamle pipen med brannhemmende masse, for så å trekke en tett stålkonstruksjon gjennom det hele. Derfor har vi her egentlig en moderne stålpipe. Men det ser altså ut som om hele det gamle systemet, med brannmurer, listverk og tømmerstokker og altså en trukket, skjev pipe, er urørt.

“Smia” i Kragerø har hjulpet oss å reparere smijernslykter, kopiere låser og dørbeslag, samt produsert det praktfulle “Kragerørekkverket” foran hovedinngangen.

Det er ikke mange smier igjen i Norge i dag som

kan levere “gamle” detaljer i opprinnelig utførelse. Som regel handler det om omtrentlige og enkle kopier i moderne form – så se opp for enkle løsninger!

VIKTIGE RÅDGIVERE

Roger Nordmann ved Bamble Museum og Else “Sprossa” Rønnevig har også vært viktige rådgivere.

Frittalende og uredde har vi fått “så hatten passer” når det har vært nødvendig. Som ufaglærte “hobbyeksperter” har vi vært i ferd med å utføre små “nestenskandaler” gang på gang. Det er derfor uhyre viktig å ha noen å spørre til råds.

Når vi har vært i tvil, har vi tatt oss god tid til å vurdere alternativene, for på den måten å være sikre når irreversible avgjørelser skulle fattes.

En av de mest irreversible prosessene er murerarbeidene som hos oss, stort sett har vært utført av Tor Anders Jahre.

Godt håndverk i kombinasjon med en nysgjerrighet på gamle metoder og en evne til å lytte til våre litt rare eller sære ønsker, har gitt spennende og

Sommeren 2001 ble fasaden gjenoppbygget i Kulturhaven. Både panel, listverk, dører og vinduer er originalt.

vakre resultater.

Men her er det altså for sent å ombestemme seg når sementen har tørket ...

Vi har også vært så heldig å kunne inkludere mesterrestauratøren av rosemaling og fargetradisjoner Ingeborg Riiser.

Vi har ikke malt over, bare reparert og “brushet opp” enkelte av fargene. Hennes kunnskaper om gamle farger og malingsteknikker synes nærmest ubegrenset. For oss har det vært et imponerende skue å se hvor lekende lett hun kan finne tilbake til – og navngi 2 – 300 år gamle fargenyanser som hun i linoljebase blander seg frem til.

Og så kommer også historiene om hvorfor og hvordan disse oppsto.

Det er i mine øyne tragisk at ikke staten Norge har en helt annen bevissthet rundt disse – snart glemte – teknikker.

Vi burde ha et aktivt offentlig program for opplæring og videreformidling – men det finnes ikke. Og selv om støtteordningene tilsynelatende er mange,

virker dette på meg som noe i nærheten av en myte. De kommer i hvert fall ikke ofte til uttrykk blant “vanlige” folk over det ganske land, der de kanskje virkelig hadde trengtes!! Og ikke hos noen av våre dyktige fagfolk.

Tenk hvilke muligheter som ligger her innen områdene skole, sysselsetting og miljø!

MØTE MELLOM FORTID OG NÅTID
FOR OSS BLE KULTURHAVEPROSJEKTET EN REISE INN I DET EVENTYRLANDET DER DET URNORSKE BOR.

Vårt arbeid har blitt et møte mellom fortid og nåtid hvor enkeltpersoners pågangsmot og vilje til å satse smalt har bidratt til å holde vår kulturarv i live – på sparebluss!

Vi har fått lære om fagområder, tradisjoner og “kjerringråd” som vi ikke trodde eksisterte.

Vi sitter igjen med en følelse av ærefrykt for alle de tålmodige ildsjeler rundt i landet som bærer alt dette videre.

Ofte ikke bare helt uten støtte – men til øredøvende motarbeidelse fra de som taler “fremskrittet” og fornuftens sak.

Mon tro om problemet ligger i kommune Norge eller på statlig nivå – eller er det samfunnsutviklingen som har gått “av skaftet”? Kanskje vi i Norge burde stoppe verden et øyeblikk.

Og hvordan er vi for eksempel blitt så ivrige bunadstilhengere – når bygningsvern og annet kulturvern er overlatt til tilfeldighetene og ildsjelenes utrettelige innsats?

Spørsmålene er mange, svarene få – og de dårlige unnskyldningene mange på dette området.

La meg ta ett eksempel:

I 2003 ble vi etter 5 års trening mot riving, forært et stort eldshus med aner helt tilbake til tidlig 1600 tall, for flytting til Kulturhaven.

Sande kommune godkjente i 2003 riving av et helt praktanlegg med i alt 7 høyst verneverdige bygninger, hageanlegg og kulturlandskap i god forfatning.

Det hele skulle rives fordi eieren ville bygge næringsbygg og var helt uinteressert i historien på stedet.

Kommunen godkjente rivingen av hele anlegget – uten å sette seg inn i hverken stedets historie eller alder. Saksbehandler i kommunen trodde bygningen vi nå har overtatt var, sitat: “Et gammelt lagerhus eller noe sånt”. Alder hadde hun ingen formening om, men vekk skulle det, uansett.

Det ble altså opp til oss å redde disse bygningene for egen regning og maskin.

Det er slik total ansvarsfraskrivelse og kunnskapsløshet som er roten til problemene de fleste steder.

Jeg mener at det burde eksistert et offentlig handlingsprogram med klare mål, midler og retningslinjer for umiddelbart å stoppe denne utviklingen og hvor vernemyndigheter hadde faktisk makt!

Men vi kan kun “feie for egen dør,” basert på våre egne erfaringer. Men la oss håpe at denne lille boken kan inspirere og informere der det trengs mest.

Boken er ikke en avansert fagbok for de få, men er ment som en inspirasjonskilde og hyllest til det enkelte menneskets muligheter og potensial til å utrette det utroligste under mottoet: “det du vil, det får du til”.

**JULEN 2002 BLE EN TRIUMF FOR KULTURHAVEN MED
FOTOGRAFERING FOR JULEREPORTASJER BÅDE FOR BLADENE
ALLERS, BONYTT, MAISON, TØNSBERG BLAD OG NRK.**

Oppvåkningen

Ferdigstillelsen av de ulike delene av vårt prosjekt pågikk kontinuerlig og ble en gradvis prosess. Det begynte med Janssenstua som ikke ble ferdig til overtagelsesdatoen for den nye eieren av Vinje gård 1.5.2000.

Men vi måtte allikevel “flytte inn”.

Gradvis fikk stua tilbakeført sin anstendighet. Det var en stor inspirasjon for prosjektet å se forvandlingen skje fra krise og byggeplass til ferdig-restaurert resultat.

Stua hadde en rekke sjarmerende karaktertrekk som vi valgte å beholde og fremheve, i tillegg gjenoppbygget og tilbakeførte vi gamle detaljer som vinduer, hyller og partier som har bidratt til å forsterke bygnings karakter og egenart for å rendyrke den som kontrast til hovedbygningen. Våren 2002 begynte også denne å ta form, og noe av det første vi gjorde, etter at taket kom på plass, var egenhendig å bære og legge ut 3900 takstein. Ca. 40% var originale stein, disse er lagt på fasaden. De øvrige steinene er til dels fra en Oslovilla, en nabo i distriktet og noe fra en låve i Kragerø. Møysommelig innsamlet, rensket og lagt ut. Resultatet var umiddelbart at taket “fikk tilbake” sin alder. Et merkelig syn, som gjorde at gleden igjen begynte å vokse i brystet, kanskje kunne vi allikevel klare å fullføre dette litt vanvittige prosjekt.

Neste fase var å gjenoppbygge fasaden med original panel, vinduer, listverk og inngangspartiet inkludert den nyrestaurerte hovedinngangsdøren,

med original ornamentikk rundt, som hovedblikkfang.

Den gamle smijernslampen som henger over hovedinngangen er en perfekt match og er kjøpt inn hos den mangfoldige Gamle Smia i Maridalsveien, Oslo.

Gradvis kunne vi kjenne igjen hovedbygningen fra de gamle bildene. For oss var dette en milepæl, men også et lite mirakel. Plutselig begynte omgivelsene å nikke anerkjennende “ja vi visste det jo”, ble det sagt. “Klart de ville få det til”...

En kan lære mangt om mennesker, men mest av alt kan vi lære noe om oss selv og våre egne evner og skaperkraft.

Vi var blitt satt på prøve, og nå følte vi gradvis at vi var i ferd med “å klare det”. Etter år med motgang, kjentes det nesten som om vi ved å vekke “tornerose”, og gjenskape disse bygningenes skjønnhet, også var i ferd med å “vekke” både oss selv og våre omgivelser.

Den oppvåkningen bygningene gjennomgikk, spredte seg rett og slett til oss også.

Hele prosjektet gikk fra å være litt håpløst og forfulgt av problemer, til å bli en utrolig ressurs og inspirasjonskilde for enkeltpersoner, fagmiljøer og interessegrupper langt ut over våre opprinnelige ambisjoner.

Vi kunne gradvis være vitne til hvordan byggeplassen stadig måtte vike, rom for rom, for de vakre, originale interiørene som byggmester Knapstad, tålmodig og samvittighetsfullt gjenskapte etter vår

regi.

Vi valgte å legge sunn fornuft og enkle hverdags argumenter bestemme der vi var i tvil. Og svært ofte har dette vært riktig.

Det var ofte slik disse husene opprinnelig ble bygget. Gradvis over årtier var det praktiske årsaker og ofte de mest selvfølgelige løsningene som ga prinsippene for hvorfor og hvordan planløsning og materialvalg ble som de ble.

Vi valgte imidlertid en vesentlig forandring av den opprinnelige planløsningen i festsalen i 2. etg. Opprinnelig dekket ikke festsalen hele bygningens bredde, men var avdelt av to små sovekammers. Disse fjernet vi for å kunne øke festsalens størrelse. Dette var naturligvis for å kunne gi plass til noe større arrangementer. I dag har salen sitteplass til 80 personer. Salen ble i tillegg mer lys og luftig, og fikk også en sjøutsikt den ikke hadde tidligere.

Salen fikk navnet “The Adam room”, etter vår mentor, den verdenskjente, engelske sangguruen Ian Adam. Salen ble da også innviet med en større Master Class med Ian Adam i samarbeide med Chat Noir teater i juni 2002. Det ble en verdig åpning for en sal som etter hvert ble et “must” for en lang rekke av landets fremste kunstnere, med tillegg også av en rekke internasjonale artister som har vært her på Norgesbesøk.

Både akustikken og stemningen i salen er helt unik, og den intime størrelsen gjør at kontakten mellom utøver og publikum blir usedvanlig tett og nær.

Festsalen er Kulturhavens kunstneriske hjertet.

Kulturhaven ble oftere og oftere betegnet som en oase hvor sarte kunstnersjeler kunne stoppe verden et øyeblikk, og i så fall har vi skapt noe langt mer enn hva våre opprinnelige planer gikk ut på.

Kanskje skapte vi noe unikt, eller kanskje bygningene var unike, og så ble noe av den kjærlighet vi tilførte bygningene, tilbakeført til våre gjester og artister.

Ett godt eksempel var da en av mine kunder var på besøk for første gang og sank ende ned i en sofa og utbrøt gråtkvalt: “Det bare er så vakkert og stemningsfullt her”.

Et bedre komplement kunne vi ikke få.

“Kulturhaven”-navnet snek seg altså gradvis inn på oss, litt ubevisst. Men etter hvert som stedet tok form, ble navnevalget mer og mer åpenbart for oss.

Det grønne rom – eller peisestuen, var det første rom i Holtane bygningen som ble helt ferdigstilt april 2002.

KORT OM IDEEN BAK NAVNET:

“KULTURHAVEN” – INDIKERER BÅDE DEN OASE AV RO OG NOSTALGI, MED DEN KULTURHISTORIEN STEDET PREGES AV. MEN NAVNET INDIKERER OGSÅ HVOR VIKTIG BYGNINGSMILJØET I KOMBINASJON MED HAGEANLEGGET, KULTURLANDSKAPET OG FLORAMANGFOLDET ER.

DISSE GIR EN NOSTALGISK TOTALOPPLEVELSE I SAMSPILL MED HVERANDRE. STEDSNVNET ÅPNET FOR ET KULTURMANGFOLD PÅ UTALLIGE NIVÅER.

En Kulturhave tar form

Vårt opprinnelige formål var kun å bevare bygget på et eller annet vis. Etter valget av eiendommen ved Holmestrand, med Janssenstua som uventet tilleggsoppgave for oss, begynte gradvis tanken om kultursenter å modnes. Gjennomgangsspørsmålet var stadig:

“Hva fyller vi så dette bygget eller anlegget med?”

Gjennom en årrekke har kampen for kulturvernet vært en stor del av mitt liv, og her hadde altså muligheten oppstått til å samle kunnskap, verdier og personer i tett samspill med bygningene. Totalt sett så vi at dette ville kunne utgjøre et sterkt ressenter for aktivt bygningsvern, ikke minst ved kraft av dette sterke eksempelets makt.

Vi ser jo også i ettertid at all den presseomtale

dette prosjektet ble til del, virkelig har vært en øyeåpner for mange, ikke minst for alle de instanser som overhodet ikke hadde tro på at det ville være mulig.

Vi fungerer i dag i stor grad som “vaktbikkje” – rådgivende organ og pådriver i mange saker hvor bygninger er rivningstruet. Vår oppgave er da primært å bidra til å finne løsninger hvor bevaring på stedet er det optimale. Dersom dette ikke er mulig, blir omplassering av bygningene et alternativ 2. Her blir utfordringen både selve flyttingen, men også det fremtidige bruksområde.

Vi har heldigvis suksesshistorier av begge typer på vår merittliste.

Men Kulturhaven skulle vise seg å bli langt mer enn bare bygnings- og kulturvern.

Med mitt daglige virke i media og underholdningsbransjen gjennom en årrekke, sto det etter hvert klart for meg at kulturaktiviteter måtte være en bærebjelke. En lang rekke av landets fremste kunstnere har deltatt både i konserter, utstillinger, foredrag og teater produksjoner – allt dette ble etter hvert en del av Kulturhaven – til og med moteshow. Norsk design fra vikingetid, via folkedraktene til moderne norsk design av i dag, og med Toralf Mautstad som Peer Gynt – åpnet det offisielle 2003 sommerprogrammet.

Men Kulturhaven ble, som tidligere omtalt, formelt innviet i juni 2002 med vår årlige sommerskole for etablerte sangere og artister i samarbeide med Chat Noir Teater i Oslo.

Dette var en ukes “Master Class” med London’s legendariske sangguru Ian Adam.

Slike opplevelser bidrog naturligvis sterkt til å sette stedet på kulturkartet, men har nok først og fremst vært av avgjørende betydning for vår egen del. Vi har fått bekreftet at vår visjon kunne bli virkelighet, og at det å tro på en drøm ikke er umulig.

Et annet viktig element for Kulturhaven, har vært den nesten overveldende store pågangen fra mediene. Ikke bare lokalt, men også på landsbasis har riksmidier som NRK, Dagbladet og Aftenposten fokusert på vårt arbeide, men mest interessant er naturligvis for oss det store antallet interiørblader som har kontaktet oss med ulike forespørsler om fotograferinger.

Vi har vært sommer- og julereportasjer, design og bygningsverns-reportasjer og nå også fokusobjekt i to ulike bokprosjekter. Disse fokuseringene som til og med strekker seg langt utover landets grenser, var den beste måten Kulturhaven kunne kommunisere sin filosofi på. Eksempelets makt er sterk!

I den senere tid er også interessen for mine foredrag om temaet og prosessen så vel med Kulturhaven, som lignende prosjekter, økende, noe denne nye boken også er et resultat av.

Min filosofi er at hvis jeg kan bidra til å “vekke” en av mine tilhørere – ja, så har jeg kanskje bidratt til å redde en bygning eller bygningsmiljø fra utsløttelse.

Da vil alt slitet være verd det!

**BENTSRUDSTUA OG HOLTANE
BYGNINGEN ER SAMMENBUNDET
AV EN VINTERHAVE I GLASS – OG
UTGJØR I DAG KULTURHAVENS
MEST BRUKTE ROM.**

Flere bygninger til Kulturhaven

Jeg har tidligere kort omtalt Aas Gården i Sande kommune som var et enestående eksempel på et komplett gårdsanlegg fra 1700 tallet – sist beskjedent ombygget ca. 1920, men med den opprinnelige bygningsmassen intakt, men sterkt forsømt.

I ca. 10 år fulgte vi disse bygningene og deres stadig forverrede forfallssituasjon.

Bygningene var i årevis kasteball mellom en kynisk eier med rive og utbyggingsplaner, og en litt tafatt kommune – som vanlig uten verken visjoner eller maktmidler.

Over flere år, på frivillig basis, festet vi bølgeblikklater, lukket dører og vinduer, og bar bygningsdeler inn i husene etter hærverk og

lignende for å forsøke å begrense skadene, men i 2003 satte eieren hardt mot hardt og truet med riving.

Både Sande kommune og Vestfold fylke gjorde knefall og aksepterte riving, men vi protesterte og forlangte befaring med fylke og eier.

Kompromissløsningen ble at svalgangshus og stabbur ble flyttet til Kulturhaven for egen regning og risiko, mens hovedbygningen, ishuset og frukthagen ble bestemt vernet.

Eier fikk dermed fjernet både driftsbygg, fjøs, stabbur og svalgangshus og stod fritt til generelt å rasere hele anlegget, men heldigvis med to unntak – som ble flyttet og gjenoppført som en del av Kulturhavens friluftsmuseum.

Disse bygningene dannet så den perfekte ramme for våre store friluftskonserter på utendørsscenen.

Kartlegging, flytting og gjenoppføring ble gjennomført i perioden 2003-2005.

Det er litt uvirkelig å studere disse unike bygningene nå, og tenke på at de står her i dag fordi Vestfold fylke bastant og kategorisk fastslo, tilbake i 2003, at sitat “disse bygningene er så skadet at de trolig ikke vil være mulig å redde”.

Det var derfor Kulturhaven kunne få dem...

**STABBUR OG SVALGANGSHUS
VED AAS GÅRDEN I SANDE 2003
– FORFALLET HAR KOMMET LANGT.**

**DEMONTERING OG
FLYTTING 2003.**

Gjenoppføring og ferdigstilling av Svalgangshus 2004 - 2006.

Gjenoppføring og ferdigstilling av stabburet 2004 - 2006.

Disse bygningene danner nå den perfekte ramme for våre store friluftskonserter på utendørsscenen.

Prinsesse Märtha Louise i Kulturhaven juni 2006.

Eventyret

KULTURHAVEN VANT KAMPEN MOT BÅDE RIVESPØKELSET OG BYGDEDYRET OG BEVISTE
MOT ALLE ODDS AT EVENTYRENE'S TID IKKE HELT ER OVER...
OMTRENT SOM I EVENTYRENE OM DEN STYGGE ANDUNGEN OG OM KJÆRRINGA MOT STRØMMEN,
HAR VI SETT AT SELV DET UTROLIGSTE KAN VÆRE MULIG – I BESTE ASKELADDEN TRADISJON...
STOPP VERDEN ET ØYEBLIKK, OG BLI MED PÅ EN LITEN FERD INN I VÅRT NOSTALGISKE KONGERIKE...

Sommeridyll ved dammen.

Vinterhaven.

Fra den grønne og den blå stue.

Det gamle bakekjøkkenet har utsikt mot Alvdalsbygningen.

Fra hallen, festsalen og teatersalen.

Å komme inn i kulturhaven er som å komme inn i en annen verden...

Kjøkkenet i Bentsrudstua ble bygget om i 2006. Her ser du samme motiv før og etter ombygging. Original tapet og tømmer er fremhevet bak glass.

FRA FØRSTE ETASJE I
HUSMANNSPLASSEN.

Interiør fra Bentsrudstua fotografert av bladet "Country" 2004.

1700-talls interiører fra Svalgangsbygningen.

JUL I KULTURHAVEN
KAN IKKE BESKRIVES –
DEN MÅ OPPLEVES...

JULEN HAR MANGE ANSIKTER
I KULTURHAVEN...
STEDET HAR DERFOR OFTE
FIGURERT I JULEREPORTASJER
FOR LANDETS INTERIØR
OG PRESSEORGANER. VED
EKSEMPELTS MAKT, VERNER
VI PÅ DENNE MÅTEN OM DE
GAMLE TRADISJONER.

Kulturhaven har sett mange både festlige og høytidelige anledninger...

Kulturhaven ligger idyllisk til med golfbanen på den ene siden og panorama utsikt over Oslo fjorden på den andre.

Kulturhaven

Schüssler – Strandabø

SOMMERPROGRAM

2004

Kulturhaven 3080 Holmestrand,
ovenfor nye E18 avkjøring, Bentsrudkrysset v/golfbane anlegget
tel: 48 10 90 89, 93 29 37 46, e-post: kjet-st2@online.no

**27. Mai
kl. 19.30**

Billett kr. 100,-
selges ved
inngangen

Bokaften
Else "Sprøssa" Rønnevig - Norges fremste
byggningsverner presenterer sin nyeste bok "Gamle hus"
og foredraget: "Vern - valg og muligheter".
Eiendommen "Kulturhaven" er plukket ut som en av
seks på landsbasis, som presenteres i denne viktige nye
kulturboken fra Aschehaug forlag.
Velkommen til en aften i bygningsvernets ånd!

8.-10. Juni

3 dagers seminar
kr 3000,-
inkl. serv.
kl. 17-21
påmelding til kultur-
haven på tel. 48 10
90 89 inn 1.05.

Voice Building
Kulturhaven bygger videre på sin omfattende satsning
på sang og stemme bruk, og har i år hentet inn den
anerkjente danske opera sanger og wagnertolker -
Bente Zaber.
Zaber har etter en omfattende opera karriere i mange
land, de siste årene etablert seg som stemme pedagog i h
og stemme pedagog i h
Etter mange års samarbeid med Kulturhaven, er hun nå
elske sang guru i an. Adm. og tekn. hjelpere er tilgjengelig for b
Norge tilgjengelig for b
fører.
Stikkord er puste og tale, og kurset strekker seg, er like viktig...
Velkommen!

**11. Juni
kl. 21.00**

Billetter kr. 100,-
selges ved inngangen
Gratis adgang for
seminardeltagerene

Operaaften i Kulturhaven
Etter inspirasjon fra Und
av å invitere til en musik
Reza Aghamir og elever
Velkommen!

**13. Juni
kl. 15.00**

Billetter kr. 250,-
pluss avg., selges via
billettservice 815 33 133

Opera i Kulturhaven
Anne Lise Berntzen. Kon
Kulturhaven lanserer for
velser, en musikkform s
meny i årene fremover.
kunne innvie vårt nye s
Norges tre store!
Anne Lise er en av skan
operakunstnere, og pres
sertprogram.
Unmissable! Velkomr

Kulturhaven - Friluftskonserterne 2006

**14. Juni
kl. 19.00**

billettene kjøpes
via billettservice:
815 33 133.
billett pris
kr 250,- inkl avg.
Ta med
sitteunderlag.

BOK LANSERING
Endelig er boken om Kulturhaven kommet:
Kulturhaven: Historien - Kampen - Eventyret
Les den utrolige bakgrunns historien!
Lukket arrangement, kun for spesielt inviterte.
Boken kan kjøpes ved samtlige arrangementer.

**15. Juni
kl. 20.00**

billettene kjøpes
via billettservice:
815 33 133.
billett pris
kr 250,- inkl avg.
Ta med
sitteunderlag.

ARVE TELLEFSEN KONSERT
v/klaveret Håvard Gimse
Opplev vår nasjonal-fiolinist fremføre kjente
verker av Edvard Grieg og Ole Bull,
blant de historiske bygningene som omkranser
Kulturhaven's nye friluftsscene.
Arve Tellefsen presenterer selv Ole Bull
og hans musikk.

Arrangementet er et samarbeide med DnBNOR i Vestfold.

**16. Juni
kl. 19.00**

billettene kjøpes
via billettservice:
815 33 133.
Billett pris
kr 250,- inkl avg.
Billettene inkl.
begge forestillinger.
Ta med
sitteunderlag.

NASJONALROMANTISK DOBBELT-FORESTILLING
PRINSESSE MÄRTHA LOUISE
Vår eventyr prinsesse forteller om og fremfører utdrag av sine
favoritt folkeeventyr, samt sin egen bok:
"Hvorfor de kongelige ikke har krone på hodet."
Opplev dette nære og varme møtet med vår
fremste kulturarv-ambassadør i Vestfolds mest
eventyrlige miljø...
Ved klaveret Atle Halstensen.

kl. 20.00

KJÆRLIGHETSAFTEN MED LISE FJELDSTAD
Vår høyt elskede kunstner leser poesi og historier om kjærlighet til
intet øye er tørt. Lise kommer heller ikke utenom Ibsen i dette
offisielle Ibsen År!
Ved klaveret: Håvard Gimse.

Arrangementet er et samarbeide med
Vestfoldfestspillene.

Velkommen!

17. Juni
kl 19.00
lukket arr.

Salgsutstillingen er
åpen, fredag til søndag
fra kl. 13.00 til 18.00
t.o.m. 04. Juli

Galleri Formidable inntar Kulturhaven
Vernissage - Mark Thompson.
Den stadig mer ettertraktede engelske billed-
kunstneren har tolket norsk natur sett med engelske
øyne. Resultatet er en unik samling fotografier og
malerier som bør oppleves.
Vår egen Toralv Maurstad leser fra Peer Gynt.
Folkevisesangeren Ann-Cathrin Tessnes tolker norsk
musikkalsk kulturarv.
Velkommen!

18 Juni
kl. 19.30

Billetter kr. 250,-
pluss avg, selges via billett-
service 815 33 133

Anne Grete Preus - "in concert"
Kulturhaven er glade over å kunne presentere
en av norsk musikkliv's virkelig store kunstnere.
Denne damen er definitivt mer enn millimeter...
Velkommen!

24. Juni
kl. 20.00

Billetter kr. 250,-
pluss avg, selges via
billettservice 815 33 133
Kun begrensede billetter
billettsalget starter 03.05.

Queen of cabaret!
Mia Gundersen har for lengst etablert seg som vår
nasjonale "femme fatale".
Men hun er også en av våre mest habile musicaltolkere.
Under konserten i Kulturhaven viser hun hvorfor...
Velkommen!

26. Juni
kl. 19.30 og
kl. 21.30

billetter kr. 250,-
pluss avg, selges via
billettservice 815 33 133

Ellen Horn - "Mitt møte med Undset".
Hun er både tidligere Nasjonalteater-direktør og kultur-
minister - men for tiden først og fremst teatersuksess-
fenomen.
Vi presenterer utdrag av Sigrid Undset forestillingen, som
det norske teaterpublikum rett og slett ikke får nok av.
Kulturhaven er Ellen's eneste stoppested utenom teaterscenen.
Med seg på scenen har hun både sin ektemann og Bendik Hofseth.
Gå ikke glipp av denne unike opplevelse!
Forestillingen er et samarbeide med Vestfoldfestspillene.
Velkommen!

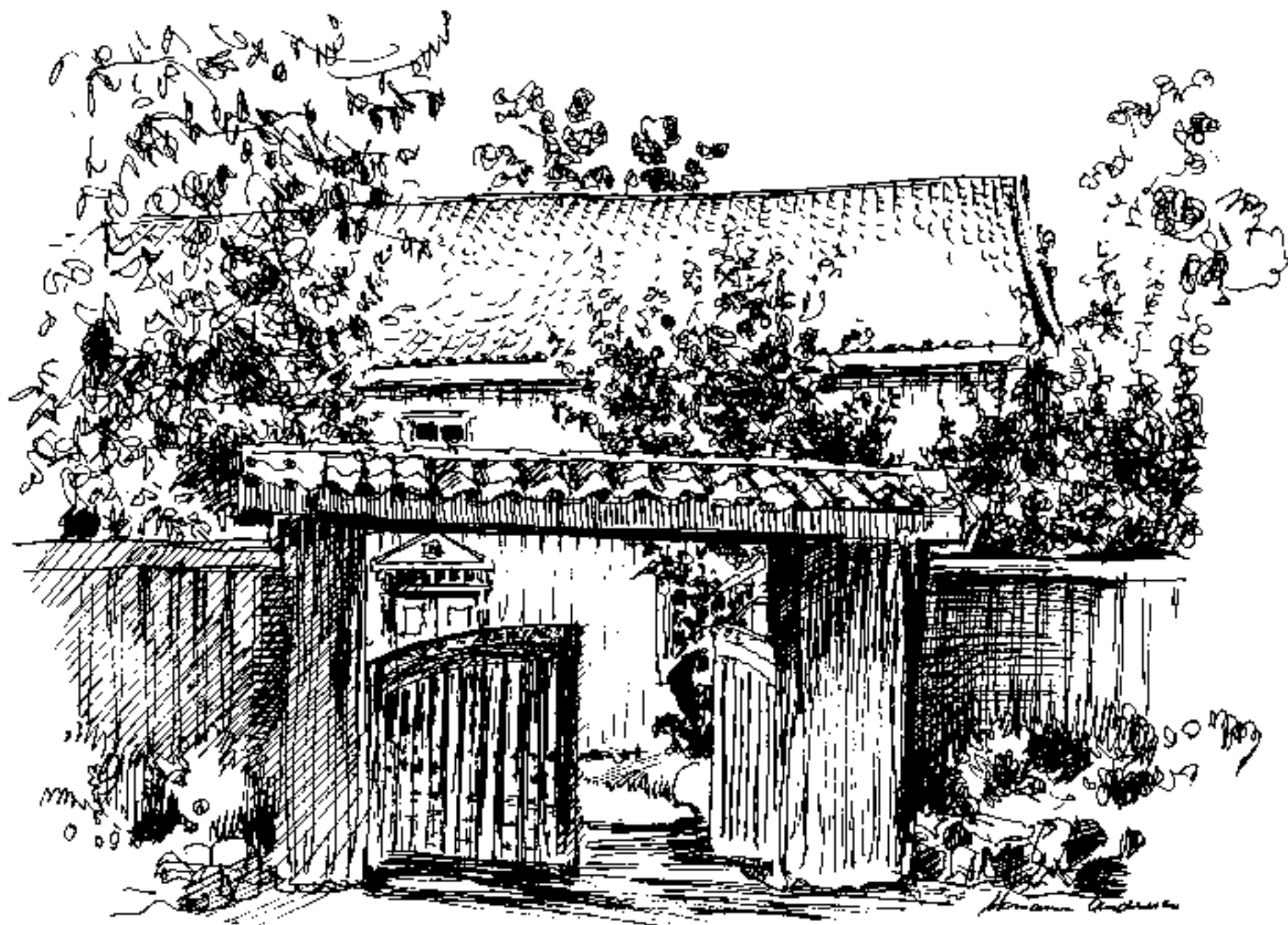
30. Juni
kl. 17.00

billetter kr. 100,-
pluss avg, selges via
billettservice 815 33 133

Barnas dag i Kulturhaven
Norske folketoner, fortellerkunst og humor slik bare
Tora Hultbakken og Hans Fredrik Jacobsen kan presen-
tere.
Velkommen!

Lise Fjeldstad og Håvard Gimse på
utendørsscenen i Kulturhaven 2006.
Lise Fjeldstad uttalte den gang: "Dette må
være en av Norges vakreste scener".

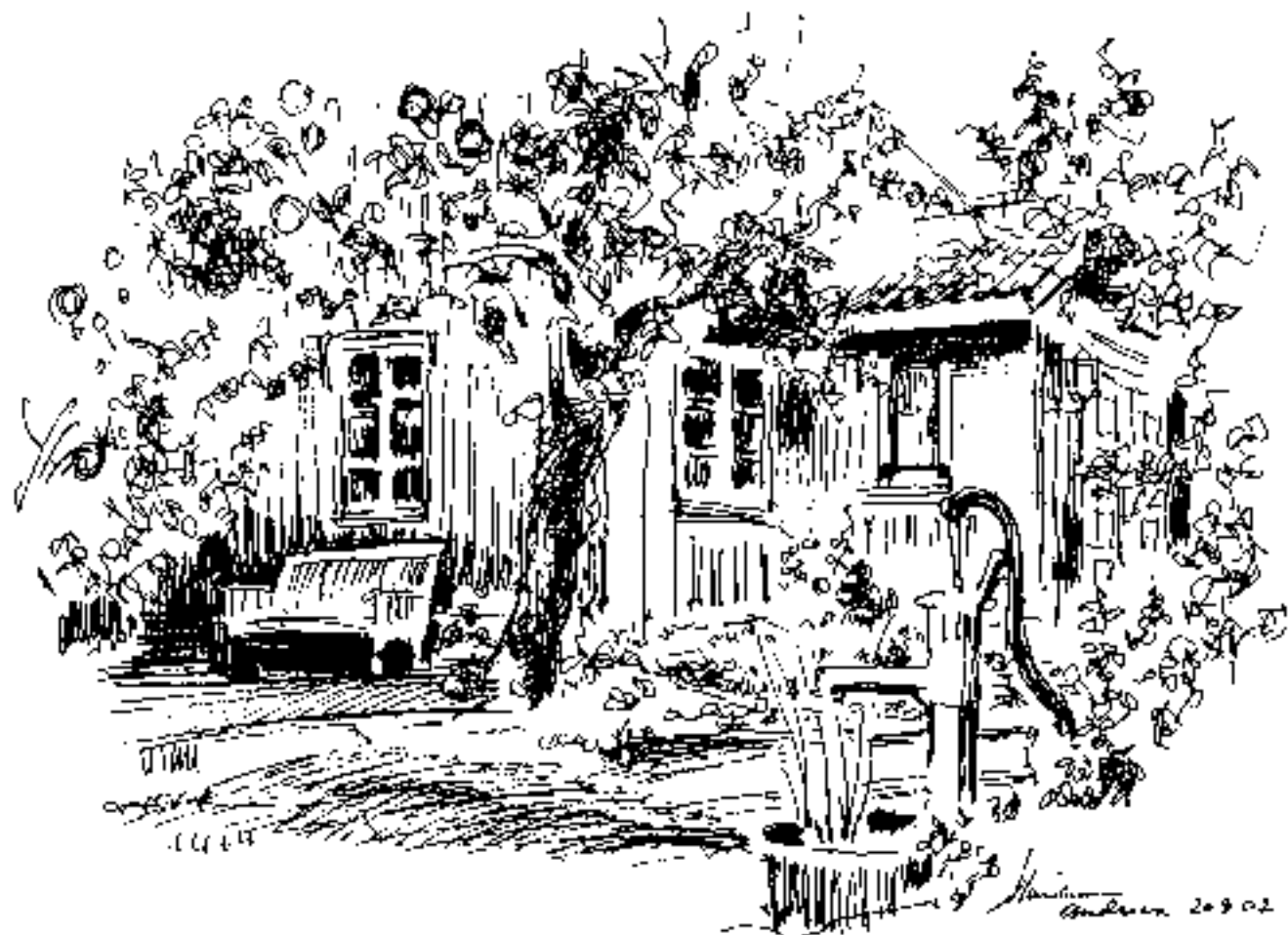

NORSK FOLKEMUSEUMS POPULÆRE ILLUSTRATØR OG “HUSKUNSTNER”

– MARIANNE ANDRESEN TEGNET MOTIVENE FRA KULTURHAVEN SOMMEREN 2002

– DISSE BLE EN VIKTIG DEL AV STEDETS IDENTITET.

**EN REDIGERT PRESENTASJON AV EIENDOMMENE SOM BLE PRESENTERT I BROSJYREN
"AKTIVT KULTURVERN" SOM VI GA UT I 1998, 1999 OG 2000.**

**DET ER DE SAMLEDE ERFARINGENE FRA DISSE PROSJEKTENE SOM HAR
DANNET GRUNNLAGET FOR BÅDE KULTURHAVEN OG NOR.**

Tidligere prosjekter i vår regi 1989-2000

«Aktivt kulturvern i Norge».

En presentasjon av redningsoperasjonene bak følgende eiendommer:

ELDHUS FRA HEMSEDAL OG HØYLØE
FRA VALDRES ANNO 1850 - 1989/1999

- ANNO 1865-NORDSTRAND TERR. 50
(VILLA HEIA) I OSLO 1990-92

- ANNO 1828-GML. SKREDBERGO GAARD
I BEITO 1993-96

- ANNO 1776-GML. VINJE GAARD
VINJESTRAND, TELEMARK 1996-99

Over: Løa fra Valdres. Neste side: Eldhuset fra Hemsedal er nå tilbake i Hemsedal.

Fra Hemsedal til Oslo - og tilbake igjen

Et lite eldhus fra Hulbak i Hemsedal, reiste høsten 1989 på bytur til Oslo og Asker for å delta på en utstilling, der møtte det en ung bygningsvernspire og det ble kjærlighet ved første blikk...

Eldhuset ble det aller første tømmerhuset jeg kjøpte. Et par år senere ble det flyttet og gjenoppført ved familiens hytte i Hemsedal, og det fungerer i dag som et vakkert og innbydende gjestehus.

Dette lille huset betydde mye for bevisstgjøringen av tømmerhuset historiske evne og tradisjon for demontering og flytting – noe som har pågått i mange århundrer...

Dette har vært viktig kunnskap i de mange vanskelige verneprosessene vi har stått oppe i hvor bygninger til slutt “må rives” - de kan flyttes!

Noen år senere tegnet jeg en liten fantasiløe av det gjenværende tømmeret fra høyløa ved slektsgården

Grønolen i Valdres – dette har blitt en sjarmerende liten bygning som i dag både er miljøfaktor ved hyttetunet i Hemsedal, men også en særpreget skistue og vedskjul. På denne måten er to nedraste bygg blitt reddet og hyttetunet har fått et funksjonelt og miljøskapende “setermiljø” som har bidratt til å skape begeistring for både gjester og omgivelser.

Anno 1920.

Nordstrand Terrasse 50 (Villa Heia), Oslo

”Villa Heia” ble opprinnelig bygget som sommerhus i 1865. Etter hvert ble imidlertid eiendommen fast bolig for Foged Nickelsen. Bygningen ble oppført i tidlig sveitserstil med karakteristiske glassverandaer og utvendig loftstrapp. Bygningen inngår i den tidlige bebyggelsen ved Nordstranda, og er en av de få som er igjen av disse på stedet. Men etter anleggelse av jernbanelinjer ovenfor eiendommen, gikk bygningen etter hvert gjennom en rekke ombygninger, senest på 1960-tallet, da familien Pedersen, respektløst bygget en brunbeiset “60-talls”-kasse ut av klenodiet.

På begynnelsen av 1980-tallet ble eiendommen sammen med de fleste av sine naboer kjøpt opp av firmaet Bygganders AS for rivning. Planen var å bygge terrasseblokker i hele det ærverdige området. Skjebnen ville det nok annerledes, for halvveis i utbyggingen gikk

Bygganders konkurs, så fra 1985 ble eiendommen stående tom og overlatt til forfallet

Byens “løse fugler” fant raskt et nytt rede, og politirassia ble gjennomført flere ganger. På dette tidspunktet var forsøplingen og forfallet nærmest totalt. Men den gamle bygningen var ikke “død”. I 1990 ble konkursboet overtatt av DnB-Eiendom og avertert til salgs. I lys av de dårlige økonomiske tidene i markedet, kjøpte undertegnede “hele rasket” for beskjedne kr. 360.000,-, fordi eiendommen ble ansett for hinsides ukurant, og fordi vi måtte stå for rivingen selv før en utbygging kunne påbegynnes.

På dette tidspunkt var de fleste helt sikre på at: jo, nå har det rablet helt for ham. Men det som “gjengs” ble ansett for å være en råttne brakke fra 60-tallet, viste seg raskt å være en sjarmerende liten sveitservilla, utrolig godt bevart under plater, bølgeblikk og søppel. For å kunne gi plass til en moderne families behov, besluttet

jeg tidlig å beholde den gamle bygningen intakt og heller bygge rundt den så skånsomt som mulig. Derfor ble sveitservillaen først tilbakeført og restaurert og deretter påbygget ved at vi rett og slett bygget en moderne villa i gammel stil rundt den.

Inne i den gamle bygningen ble både gulv, himlinger, panel og dører beholdt. Vi lot gamle yttermurer og fjellskrenter spille hovedrollen i den nye trappehallen, mens den triste bakgården er blitt til et spennende glassoverbygget galleri. Dessuten er den gamle potetkjelleren blitt et eksklusivt og innbydende bad, hvor italiensk Carrera marmor spiller på lag med norsk gråstein.

Hagen bestod for det meste av kjedelige skråninger og var preget av vanskjøtsel, forfall og de påbegynte anleggsarbeidene fra Bygganders. Enkelte gamle steinmurer, busker og trær stod likevel igjen. Dette inspirerte til byggingen av

Anno 1995.

de store gråsteinsmurene som nå har gjort det mulig å unytte kjedelige skråningsarealer som sjarmerende hager på flere plan.

For å kunne utnytte den nær 180 graders sjøutsikten er nærmere 20 trær blitt hugget, og det har naturligvis bidratt sterkt til å skape det lyse og trivelige preget som nå dominerer eiendommen. (I det opprinnelige salgsprospektet stod det imidlertid ”noe begrenset sjøutsikt!”).

Garasjen har jeg selv tegnet og fått spesialbygget som en miniutgave av det opprinnelige sveitserhuset. Det hele er omrammet av et hvitmalt stakittgjerde og ligger der som et vitnesbyrd om historien på stedet og om hva som er mulig med en smule pågangsmot og vilje!

Eiendommen har i dag en betydelig verdi og holder en svært høy standard, og den vanligste konklusjonen til folk i området er at man aldri hadde trodd at noe slikt kunne vært mulig.....

FORANDRINGENE ER TOTALE – SE SELV!

Før.

Under.

Etter.

Før.

Bakgård ble galleri og vinterhage.

Bakgård etter restaurering og utbygging.

Vinterhage etter restaurering.

Bad etter restaurering.

Bad før restaurering.

Vinterhage før restaurering.

Loftstue etter restaurering.

Loftstue før restaurering.

VILLA HEIA I OSLO HAR GJENNOM ÅRENE BLITT BEHØRIG BEUNDRET OG FOTOGRAFERT,
OG ER FREMDELES BOLIG FOR MINE TO SØNNER CHRISTIAN FREDERICK OG ALEXANDER WILHELM.

Utdrag av Bonytts
reportasje i 2003.

▲ Gulvet er lagt med sibirisk lerk, fordi eierne ville ha giftfrie materialer. I krukken er det buksbom, lavendel og en rose. Treet med hvite blomster er en potetplante, som skal blomstre hele sommeren.

◀ Terrassen har dør både inn til spisestuen på forsiden og glassverandaen mot baksiden av huset. Takvinduet blir holdt rent utvendig med avfettingsmiddel og hageslange.

For ti år siden var det gamle huset på Nordstrand i Oslo lite, ubebodd og rivningsklart. Med tilbygg er huset blitt en stor familiebolig som er pusset opp, med kjernen av det gamle i behold. TEKST: KRIS DAATLAND FOTO: MARGARET M. DE LANGE

Rivningstillatelsen fulgte med da beboerne kjøpte huset av et entreprenørfirma. Firmaet hadde tenkt å bygge leilighetshus her og på nabotomten, men planene ble stoppet fordi nabo-huset, som hadde vært kong Oscar IIs overnattingssted, ble fredet.

Det lille huset fra 1865 hadde en liten kjeller og et loft med utvendig trapp. I første etasje var grunnflaten 50 kvadratmeter, med kjøkken og to rom.

Allerede før de kjøpte huset, hadde de nye eierne bestemt seg for at de ville ha et tilbygg. I første omgang ble hovedetasjen pusset opp og brukt som kontor for familiefirmaet – først etter et par år gikk de i gang med tilbyggplanene, med tanke på å flytte inn. Ideene hadde de selv, men de fikk hjelp av arkitekt til de tekniske tegningene som lå til grunn for byggesøknaden.

Tilbygget er bygd utenpå den gamle huskroppen. De gamle ►

Den vakre gamle valdresbygningen var opprinnelig en del av et tun, bestående av hele 9 bygg, men i 1992 sto denne alene igjen mens eier planla rivning.

Gml. Skredbergo Gård, Beito

Gml. Skredbergo Gård ble opprinnelig anlagt tidlig (1600 – 1700), men den karakteristiske Valdrespregede hovedbygningen ble først bygget i 1828 som midtpunkt i et tun bestående av hele 9 bygninger.

Imidlertid hadde det praktfulle tunet fått en hard medfart fra 1950/60-tallet p.g.a. total vanskjøtsel. Samtlige øvrige bygninger var en etter en blitt revet og brukt som enten ved eller fyllmasse. Derfor stod hovedbygningen i 1992 alene igjen midt på et jorde med knuste ruter, ødelagt panel og ble benyttet som søppelskur til tross for at den nesten var den eneste gjenstående av sitt slag i bygda.

Undertegnede fattet interesse for den ensomme bygningen og kontaktet eier med tilbud om kjøp eller hjelp til istandsetting. Men nei, bygningen skulle rives den!

Kommunens kultursjef kunne lite gjøre, fordi bygningen utrolig nok verken var formelt fredet eller underlagt konkret vernebestemmelse. På bakgrunn av dette besluttet jeg for en symbolsk sum å overta bygningen på rot med tanke på å kunne bevare den ved flytting.

Senere ble tomt kjøpt ved Vangsjø i Valdres. Der ble en krattbevokst skråning raskt gjort om til et trivelig sætertun.

Ved å kombinere Skredbergo bygningen med en tømret stall fra samme epoke, som jeg hadde demontert året før ved Gol, ville jeg kunne oppnå å lage et lite “tun”. Først ble bygningen merket og avtegnet og deretter flyttet stakk for stakk med kranbil. Likeledes ble grunnmuren merket, flyttet og gjenoppført på den nye fjelltomten. Den sjarmerende stallen ble i 1996 gjenoppført i 90 graders vinkel i forhold til hovedbygningen som ble gjenoppført året etter. På denne måten

fikk to rivningstruede bygninger et nytt liv i fellesskap og omkranset av tradisjonsrik Valdres-skigard...

Ideelt sett bør eldre bygninger bevares på sitt opprinnelige sted, men dersom dette ikke er mulig, kan flytting trygt anbefales for tømmerbygninger, som er relativt enkle å flytte, tross alt.

Eiendommen ble senere videresolgt, fordi det var selve redningsaksjonen og nybrottarbeidet som interesserte. Research for meg – og et viktig eksempelets makt for det lokale bygdesamfunnet.

Flytteprosessen var et møysommelig arbeide som ble utført i 1995...

...men så har to bygninger fått et nytt liv på Hestekampen ved Vangsjø...

Gamle Vinje gaard fotografert ca 1900.

Gamle Vinje gaard, Vinjestrand, Telemark

Gamle Vinje gaard ble opprinnelig bygget som et svalgangshus i 1776 av Amund Vinje etter et jordskifte ved arv. Driften av eiendommen var etter hvert relativt omfattende med bl.a. vinranker og gruve-drift “in spe”.

Dette arbeidet ble i 1805 belønnet med den danske kongens fortjenestemedalje for godt landbruk. I 1875 giftet Hans Jørgen Jørgensen seg inn i familien, overtok gården og tok navnet Vinje.

Året etter ble hovedbygningen bygget om og utvidet. Bygningens 2. etg. ble lagt til bygningens grunnareal, og ny 2. etg. ble bygget over det hele, slik at bygget fikk sin nåværende, karakteristiske form, Hans Jørgen Vinje drev gården godt frem til sin død i 1933.

Etter dette gikk gården gradvis en noe mer ublid skjebne i møte. Den store tømrede driftsbygningen ble revet og erstattet av en mindre,

hønsehuset ble revet, husdyrholdet opphørte, og hovedbygningen ble bygget om til et slags stilmessig misfoster en gang på 1950-tallet.

Mot slutten av 50-årene ble gården solgt til familien Fosse, som straks gikk i gang med fradelinger av ulike slag og etter hvert også salg av hyttetomter, stikk i strid med den opprinnelige kjøpsavtalen.

Selve gården ble på 60-tallet forpaktet bort, men senere ble bygningene sammen med 3 da. solgt som feriested til Grenland Samvirkelag som lot bygningene gradvis forfalle.

Forfallet begynte etter hvert å bli så fremtredende, at Samvirkelaget i 1983 solgte de gamle bygningene til glassmester Thowsen i Porsgrunn. Han ga imidlertid etter et par år opp å holde forfallet i sjakk, og derfor ble bygningene stående tomme. Etter dette var gården overlatt til naturen og hærverket...

Men så i 1996 hadde undertegnede overtatt og demontert en tømret hovedbygning i Brusdalen

ved Ålesund og var på tomtejakt med tanke på gjenoppføring.

Etter forgjeves å ha lett etter annonserte objekter, begynte en serie henvendelser til meglere langs store deler av Oslofjordskysten og nedover mot Sørlandet.

Etter mange negative tilbakemeldinger, viste det seg at adv. Barfod i Langesund hadde et tomteobjekt, men som han sa: “Du vil ikke høre om dette skjønner du”. På spørsmål om hvorfor ikke, svarte han: “Dette er et gammelt gårds-tun med flere råtne bygninger fra før krigen som må rives. De ligger helt inni veien og har ingen utsikt. Dessuten er det oppdelt i 3 stk. hyttetomter”.

Dette ble for fristende, og undertegnede reiste nedover.

Allerede ved første øyekast konstaterte jeg at disse bygningene var vesentlig eldre enn krigen – men det spørs naturligvis hvilken krig, da...

Megleren mottok umiddelbart telefonbeskjed om at jeg ville kjøpe stedet.

Før restaurering
1996.

Etter restaurering
1998.

Bygningen fra Ålesund ble nå videresolgt, og det møysommelige arbeidet med å gjenskape den sjarmerende perlen av et kystgårdsbruk som Vinje gård opprinnelig hadde vært, kunne begynne.

Som vi så ofte hadde erfart tidligere var det meste av interiøret intakt under plater, tapet og gulvbelegg, men taket hadde delvis rast inn, gale ombygninger av fasaden måtte tilbakeføres, pipeløp og fundamentering, drenering og terrengarbeider, rør og elektriske installasjoner måtte i sin helhet gjøres om. Samtlige gamle dører og vinduer er bevart, og en av dørene er sogar blitt fredet grunnet sitt særpreg, og fordi denne er eldre enn selve huset, trolig fra slutten av 1600-tallet.

Til eiendommen hører også et gammelt eldhus med en stor, gammel bakepeis. Døren er fra Eidsfoss Verk og er trolig fra ca. 1870. Hele bygningen ble totalrehabilitert og fremstod et-

ter restaureringen i 1997 som et eget lite eventyr!

Fra Grønolen fjellgard i Beito har en høyløe fra ca. 1850 kommet reisende til gårds og ble både miljøfaktor og husrom for to...

Ny brønn og nytt pumpehus i gammel stil, restaurering av driftsbygningen og omlegging av veitraséen har også bidratt til å gi gamle Vinje gård det preget av kulturhistorisk oase som i dag er så fremtredende.

Lokalbefolkningen omtaler prosessen som “den utrolige forandringen”, og for undertegnede har hele prosessen vært en stor glede og inspirasjonskilde.

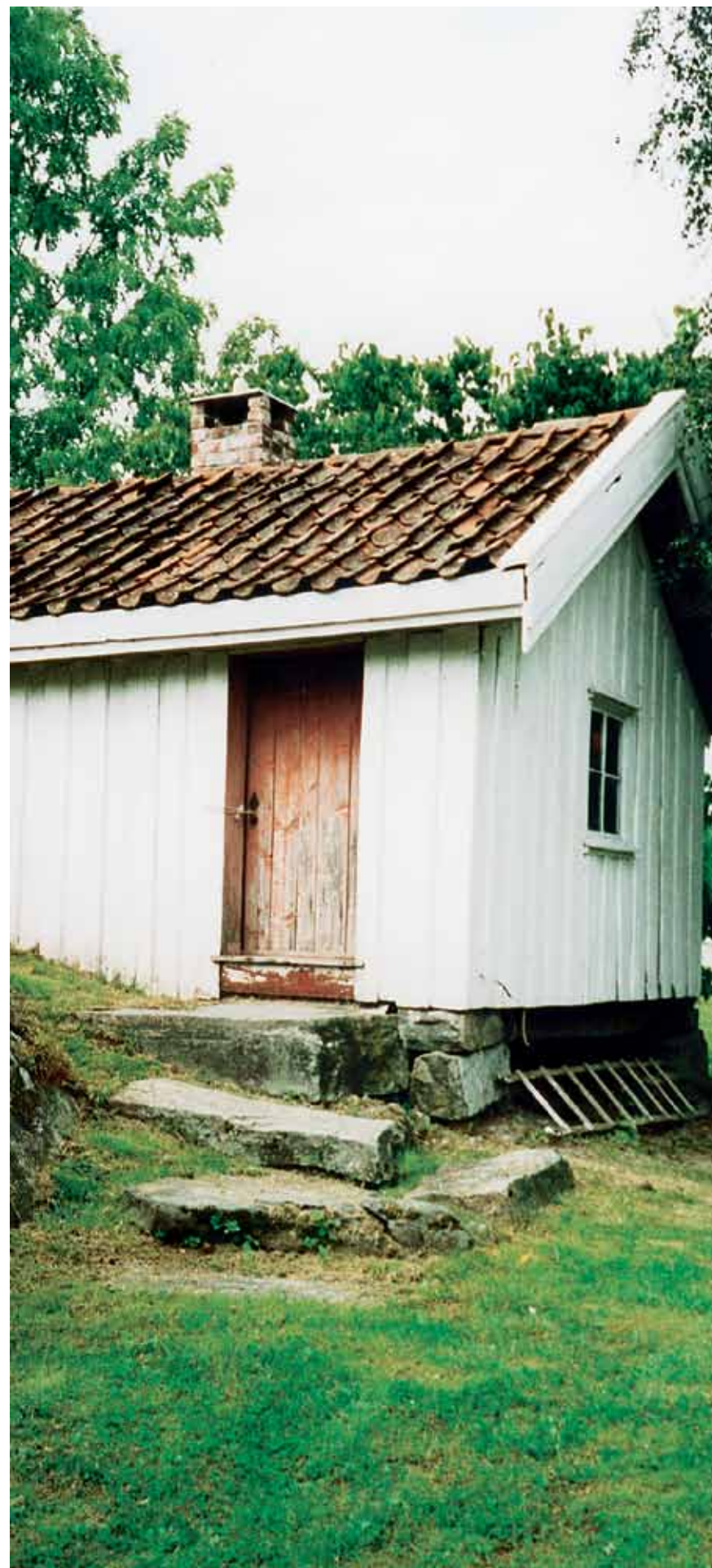
Eldhuset.

Bakgården.

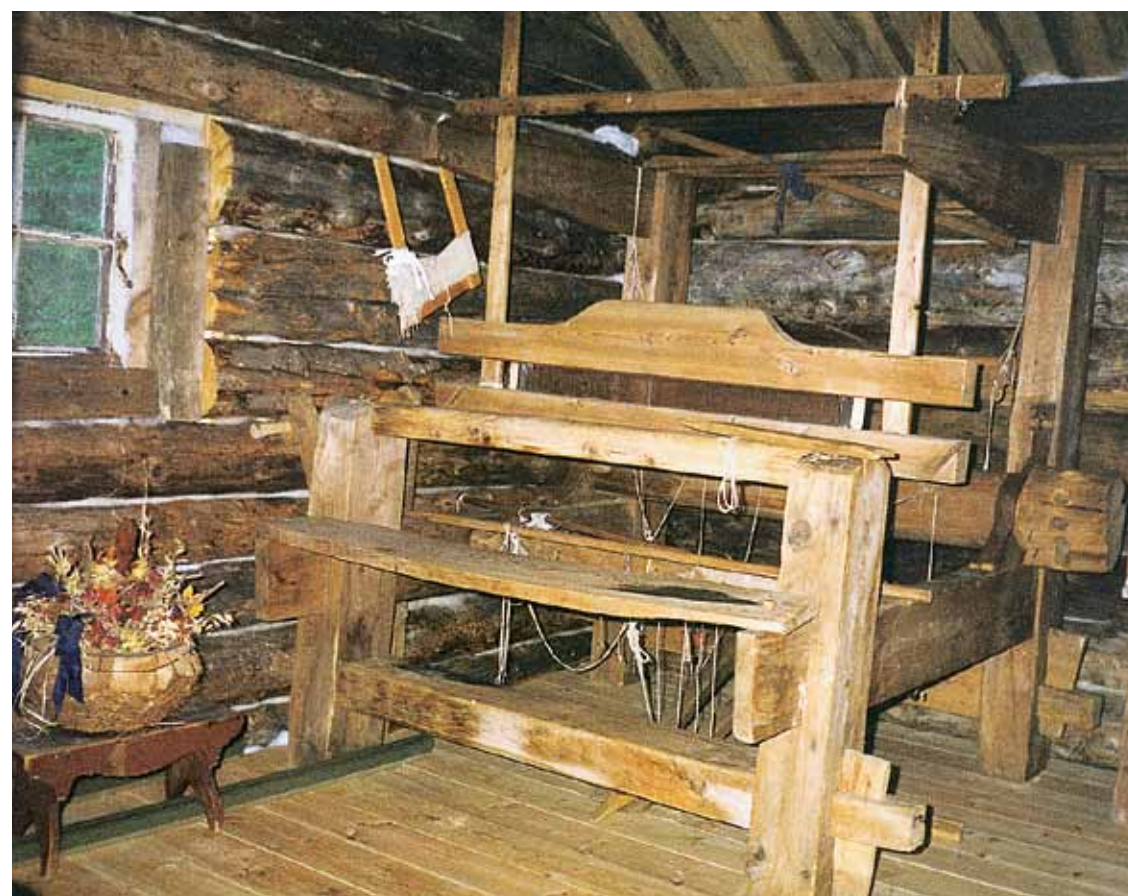

Pumpehuset.

Tømmer fra en nedrast løe på slektsgården Grønolen i Beito i Valdres, ble til kårstue på Gamle Vinje.

PÅ GAMLE VINJE HAR
TIDEN TILSYNELATENDE
STÅTT STILLE...

Fra tørkeloft til peisestue...

Fra spisestuen på gamle Vinje.

Ås sier nei

Det dukker med jevne mellomrom opp søknader fra diverse lag og foreninger i Ås kommune som ikke direkte kan knyttes til Ås. Blant de søknadene som er kommet inn, kan nevnes «Støtte til ofrene etter uværet på Nord-Vestlandet», Studentuka i Ås, ANSA, samskibnaden for norske studenter i utlandet, Merital barnehjelp og Norge-Jugoslavia Hjelpen». Tilsammen er det kommet inn 12 søknader, men formannskapet avsto i siste møte samtlige søknader med den begrunnelse at søknadene ligger utenfor kommunens ansvarssområde.

To nye stillinger

Ås formannskap har enstemmig vedtatt ut det bør opprettes innstil to hele engangsmensstillinger for musikkskolelærere for skoleåret 1992/93 knyttet til virksomheten ved musikkolen. Det forventes at de engangsmensstillingene som opprettes ikke fører til menugifter for Ås kommune. Saken skal sluttbehandles i kommunestyret.

Sosialektoren styrkes

Det er et ønske om å styrke sosialektoren i Ås, og formannskapet har bestemt at det bør opprettes en hel stilling som sosialkontorleder, samt en del stilling som kontorfullmektig ved sosialkontoret. Det er snakk om engangsmensstillinger, som varer fram til utgangen av 1993. Kommunestyret avgjør saken.

Krig om utepilsen i Drøbak

Det er hard kamp om utepilsen i Drøbak. I sommersesongen har kommunen fått søknad fra restaurant Miramar i Jernsveien, som for to år siden fikk lov til skjenke på terrassen fram til klokka 22.00.

Nå søker restauranten om utvidelse fram til kl. 23.30, og begrunner dette med konkurranseforholdene.

— Vi har ikke mulighet for å konkurrere, skriver Miramar. De kunne tilføyd at klokka 22 nå i sommersesongen er de potensielle kundene knapt nok tørre etter aftenbadet.

Rådmannen anbefaler likevel at søknaden avslås. Hun viser til at både Torget Pub og Café Emil har begrensning på uteserveringen.

Av saksutredningen framgår det ikke at Reenskaug Hotell skjenker ute noe lenger utover kvelden.

Sveitservilla flyttes fra Oslo til Drøbak

Her har du sikkert stått i kø. Nå skal huset i krysset flyttes til Drøbak. Foto: Vette Houg

Du har sikkert lagt merke til dette huset. Det står ved Mosseveien, i krysset med Nordstrandsveien. Huset er nå prydet med den blkinl- og bade-draktkledte Hennes & Mauritzdamen. Nå skal veien utvides med noen meter, og huset er planlagt revet.

AV VETTE HOUG

— Huset er bevaringsverdig, hevder flere. De ønsker ikke at huset skal rives. Nå planlegger de å flytte hele huset til Drøbak!

Historien om dette flytteprosjektet startet da det ble klart at Veivesen-net skulle utvide kollektivitet på Mosseveien. Den gamle sveitservillaen sto i veien, og huset ble ekspropriert av eieren. Han motsatte seg ikke riving av huset. Det gjorde derimot naboer og andre i Nordstrand vel. De ønsket å bevare dette huset. Det viste seg nytteløst å stoppe veivesenet, og det ble lett etter andre løsninger. Hva med å flytte huset? Veivesenet ønsket bare å lage vei. Huset måtte gjerne flyttes for dem. De ville også betale penger som de ellers ville brukt på rivingen. Jan Skjeller i Nordstrand vel tok kontakt med sine venner i Drøbak. Kanskje de er interessert i ta vare på dette gamle huset? Responsen var god.

— Frogn kommune har virkelig stilt seg positiv bak disse planene, og det er noe jeg setter stor pris på. Jeg tror denne bygningen kan komme til sin rett i Drøbak. Drøbak har tidligere vist stor interesse for å ta vare på gamle hus, sier Jan Skjeller.

— Det er klart vi har interesse i et slikt prosjekt, sier kultursjef i Drøbak, Olav Sandmark. Han var på besøk i bygningen for å inspisere tilstanden. Han ser for seg en rekke forskjellige bruksformer for huset.

Hastverk

— Huset er stort og har stor bruksverdi om det blir restaurert. Verneforeningen i Drøbak vil spille en aktiv rolle med å bevare dette huset, samt å finne et egnet sted for det. Dette er jo en bygd å regne, så vi burde finne en plass i nærheten av sentrum, sier Sandmark, som ikke tror dette vil påføre kommunen utgifter av særlig grad. Bruk av tiltaksmidler og støtte fra foreninger er i tankene.

Huset er meget rommelig, tre etasjer med god takhøyde. Det er litt uklart når huset er bygd. Det ble antydning 1890-årene, eller noe senere. Tallet viser massiv trafikk fra Mosseveien, er fasaden meger skitten, men ellers er bygningen i forholdsvis god stand. For at huset skal kunne settes opp igjen i Drøbak, må det plukkes fra hverandre bit for bit, for deretter monteres opp igjen. Her er det også et problem — tiden. Veivesenet skal starte sine arbeider i løpet av sommeren. Det betyr at huset må være borte i løpet av juli. Om ikke noen klarer å plukke det forsiktig fra hverandre innen den tid, vil Veivesenet stå klare med sine maskiner ...

Kultursjef i Drøbak, Olav Sandmark, og initiativtaker til flyttingen, Jan Skjeller, samarbeider om å få sveitserhuset til Drøbak. Foto: Vette Houg

— Bortkastede penger

Planene for å flytte den gamle sveitservillaen får ikke bare støtte. Den tidligere eier av huset, og eier av eiendommen og nabobygningene, Kolbjørn Brambani, mener at dette er sløsing med offentlige midler. Han har ingenting mot at huset skal rives eller flyttes. Det skal uansett bort fra hans eiendom.

— Jeg tror dette vil komme til å koste mye penger for Drøbak. Huset er

allt ikke i noen god stand, mye arbeid må gjøres om huset skal kunne brukes. Huset i seg selv er heller ikke særlig spesielt. I tillegg er en del av første etasje byttet ut med vanlig plank, etter at en trailer kjørte inn i huset. Nei — bruk pengene til å bygge et nytt og moderne hus, sier Brambani.

Brambani har tidligere vist liten interesse for bevaring av gamle bygninger. Planene om å bevare Nordstrand stasjon gikk han imot. Nå ønsker han heller ikke å bevare sitt tidligere hus.

— Jeg kjøpte det sammen med min bror for mange år siden. Av flere årsaker har vi ikke gjort forsøk på å restaurere det. Derfor har det bare stått og forfalt. Riv det ned og få det vekk! sier Brambani.

Karenslyst løkke på Skøyen i Oslo ca 1890.

Når det ikke lykkes...

Selv om denne boken inneholder mange eksempler på bygninger vi har klart å redde, er dessverre antall bygninger vi har måttet gi opp, eller hvor vi har mislyktes i flertall.

Vi må dessverre erkjenne at vi ikke klarer å redde alt, men vi har i allefall gjort et helhjertet forsøk.

For eksempel gjelder dette den praktfulle hovedbygningen i dragestil på Karenslyst ved Skøyen i Oslo, som jeg kjøpte av Oslo Kommunale boligbedrift i 1992 for å unngå riving.

Dessverre hadde en annen person i kommunen signert en tilsvarende avtale noen dager tidligere med en annen kjøper.

Denne var kun ute etter forsikringspengene, og bygningen brant ned få dager senere.

Svindelforsøket ble heldigvis oppdaget, men bygningen ble stående til spott og spe under hele etterforskningsperioden, som tok et års tid før resten til slutt ble revet.

I dag ligger E18 tunnelene på stedet.

Det samme tragiske endelikt fikk sveitservillaen

ved Mosseveien som var Oslos eldste gjenværende handelsgård i tømmer.

Vi skulle flytte den til Drøbak, men grunnet intern feilkommunikasjon i veivesenet, ble den beordret revet en sen høstkveld i 1992.

Jeg klarte å avbryte rivingen lenge nok til at noen få bygningsdeler ble reddet ut, men bygget sto ikke til å redde.

En middelalderløkke i gamle Oslo var en kampsak for oss gjennom hele 1980- og 1990-tallet, men ble til slutt revet i 2005, det samme gjaldt de gamle grenene nedenfor Sjømannskolen ved Ekeberg i Oslo.

I dag ligger det motorveger, næringsbygg og leiligheter på stedene.

Da vi i 1995 ble gjort oppmerksom på at en hovedbygning i Brusdalen ved Ålesund var truet av riving, forsøkte vi å overtale eieren til å bevare, men bygget skulle bort fordi det var vanskelig å snu bilen på tunet!!??

Vi overtok bygget på rot, demonterte og merket hele hovedbygningen egenhendig gjennom mange lange helger den sommeren.

Bygget ble senere solgt til selvkost til en familie i Asker.

Vi inngikk også forhandlinger med eieren av et kulturklenodie på Bud utenfor Molde, om å bevare bygningen.

Men mannen fikk hele den 25 meter lange hovedbygningen, med intakt landhandleri fra 1870 revet. I dag er stedet parkeringsplass

Da vi i 2006 fikk se en Valdresbygning i Vestre Slidre, som var i ferd med å kollapse, forsøkte vi å hjelpe eieren til å se verdien av bygningen, men i stedet ba han oss om hjelp til riving, fordi kommunen hadde pålagt ham dette.

Vi demonterte egenhendig bygget for flytting og gjenoppføring i Kulturhaven.

Men Holmestrand kommune sa blankt nei til flere bygg i Kulturhaven, nå ligger bygget lagret på 7. året i Valdres.

Vårt håp er at vi kan finne et nytt hjem også til denne bygningen etter hvert.

Eksemlene er mange – det nytter ikke å ta med alle.

Granheim bygningen i Valdres fotografert i desember 2006 – forfallet er en tragedie.

I stuen i 1. etg har himlingen rast ned.

Bygningen sett fra motsatt side.

Hovedbygningen ved gamle Engelsrud fotografert våren 2013 – forfallet går raskt. Vi har i skrivende stund kastet oss over redningsarbeidet for det historiske Østerdalstunet, som er truet av ødeleggelse og mulig riving. Som vanlig er eier både uinteressert og uvitende om bygningens lokale kulturhistoriske betydning – utfallet er uvisst.

I skrivende stund er vi engasjert i bevaringen av sorenskrivergården Mosegren og Østerdalstunet gamle Engelsrud i Grue kommune.

Begge er unike kulturminner i sterkt forfall, og sistnevnte står nå foran riving, dersom vi ikke lykkes med å finne en nødløsning.

I vårt kulturelle uland er nøden stor og kampen må trappes opp.

175

Sentiment

Vi har i denne boken invitert deg ned på en liten reise inn i vår verden, ved å åpne dørene til våre mange ulike eiendommer og vernesaker.

Ved å fortelle historien om bygningene, menneskene og mangfoldet i liv og virke, kan vi bidra til å holde historien levende.

Vi er meget stolt av at vi har hatt det privilegiet

å kunne redde så mange vakre bygningsmiljøer fra rivedøden.

Felles for samtlige av våre norske eiendommer, er at de var vedtatt revet på det tidspunkt vi kom inn i sakene.

Vi håper på denne måten at vi har bidratt til å bringe en liten del av vår felles kulturarv videre inn i en ny tid.

Derigjennom vil også fremtidige generasjoner

få glede av denne kunnskapen og inntrykkene den gir.

Sentiment handler om stemningsstrømninger basert på sans og følelses opplevelser som ligger utenfor det håndfaste eller fornuftige.

Vår inspirasjon har alltid vært skjønnheten, lidenskapen og historien om den gang verden kanskje var litt mer uskyldig...

Jan og Kjetil august 2013.

Etterord

Vi har bevist at ord som “håpløst” – “tragedie” – galskap – og ikke minst umulig – ble både mulig – fornuftig og unikt.

Vårt håp er at også leseren kan la seg rive litt med av dette.

Kanskje kan vi stå som eksempel på at kamp og idealisme faktisk nytter.

En vis mann sa engang: “det å satse er å våge å miste fotfestet!”

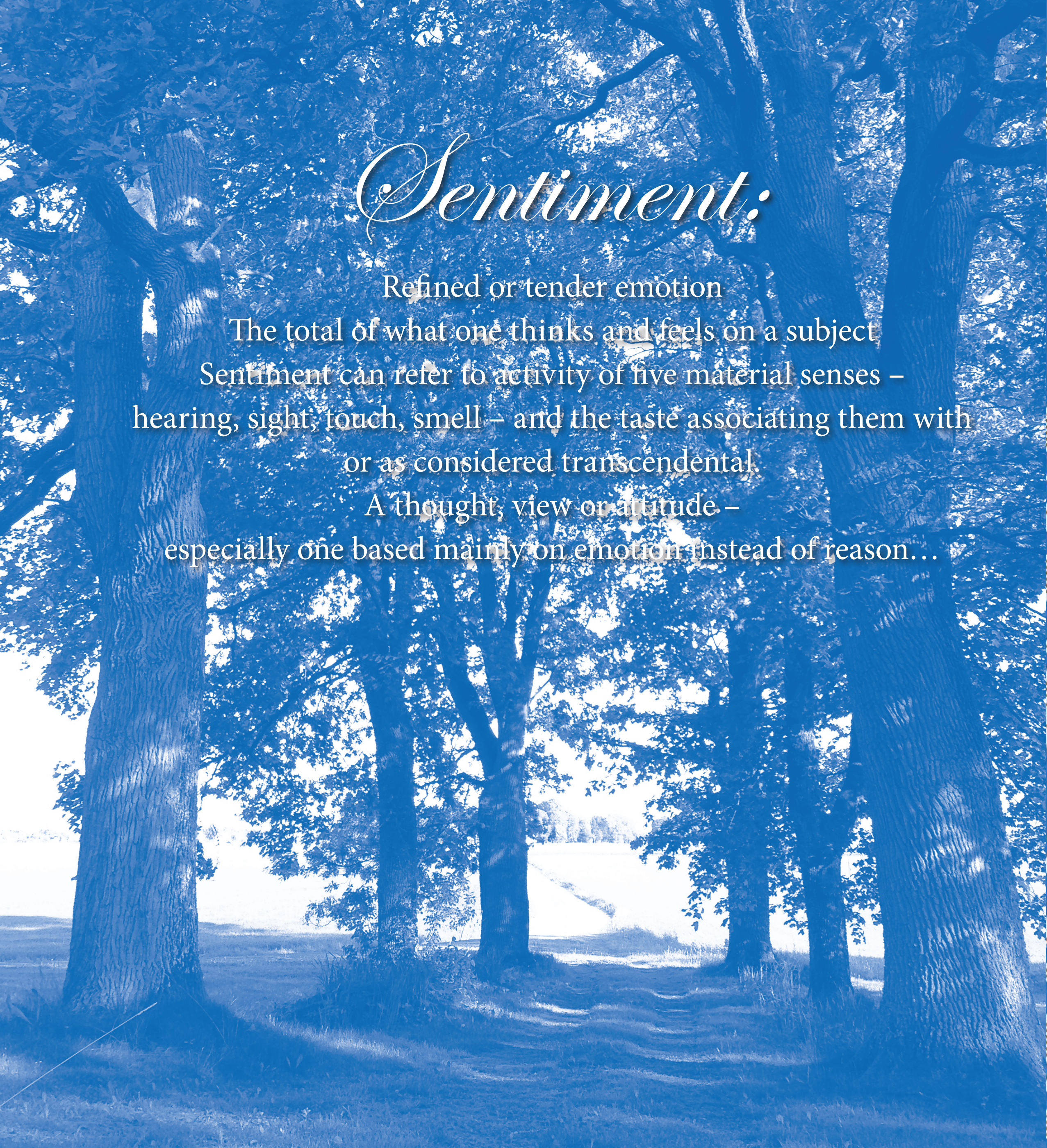
Og vi – angrer ikke et øyeblikk!

Nor august 2013

Jan Wilhelm Schüssler

Kjetil Strandabø

Sentiment:

Refined or tender emotion

The total of what one thinks and feels on a subject

Sentiment can refer to activity of five material senses – hearing, sight, touch, smell – and the taste associating them with or as considered transcendental.

A thought, view or attitude – especially one based mainly on emotion instead of reason...